

NÕUKOGUDE KOOL

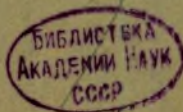
Nr. 12

1950

Eesti NSV Ministrite Nõukogu j. a. Polügraafiatööstuse, Kirjastuste
ja Raamatukaubanduse Valitsuse Ajalehtede-Ajakirjade Kirjastus,
Tallinn

SISUKORD

Juhtkiri. Head uut aastat, seltsimehed!	709
E. Mattisen. Bolševike partei teooriast ja taktikast sõja ja rahu küsimuses	715
J. Lentsman. Kuidas tekkis ristiusk	731
M. Skatkin. Koolide töökogemuste tundmaõppimisest	744
A. Kalamees. Kasutagem täielikult kohapealseid võimalusi kehalises kasvatuses!	754
A. Jevdokimova. Minu töökogemusi	758
E. Suits. Noore kasvataja tukli töö	764

19765

NÕUKOGUDE KOOL

EESTI NSV HARIDUSMINISTEERIUMI
PEDAGOOGILINE AJAKIRI

VIII AASTAKÄIK

1950

EESTI NSV MINISTRITE NÕUKOGU j. a. POLUGRAAFIATOOSTUSE,
KIRJASTUSTE JA RAAMATUKAUBANDUSE VALITSUSE
AJALEHTEDE-AJAKIRJADE KIRJASTUS, TALLINN.

Juhtkirjad ja ühiskondlik-poliitilised artiklid.

* * *	Kommunistide ja parteitute stalinliku bloki täieliku võidu eest!	65
* * *	Suur rahvaste vabastaja (Nõukogude armee 32. aastapäevaks)	71
K. Umbaja.	Kultuurirevolutsiooni võit	78
* * *	Kommunistide ja parteitute bloki hiilgav võit	121
* * *	Rahvusvaheliseks töölispuhaks 1. maiks	185
* * *	Viis aastat nõukogude rahva ajaloolisest suurvõidust	201
* * *	Bolševistliku kriitika ja enesekriitika eest haridusalal!	313
K. Kure.	Likvideerida kodanlike natsionalistide kahjustuse tagajärjed pedagoogilise kaadri ettevalmistuse alal	319
* * *	Kümme aastat Nõukogude Eestit	377
* * *	Uue õppeaasta lävel	470
* * *	Olgu tervitatud Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 33. aastapäev!	585
* * *	Kommunistide ja parteitute bloki täieliku võidu eest kohalike nõukogude valimistel!	641
* * *	Head uut aastat, seltsimehed!	709

Marksismi-leninismi klassikute teosed.

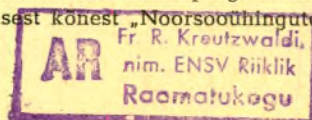
J. Stalin.	Marksismist keeleteaduses	449
J. Stalin.	Mõnedest keeleteaduse küsimustest	466
J. Stalin.	Vastus seltsimeestele	513

Eesti NSV 10. aastapäevale pühendatud materjalid.

A. Raud.	Saavutusi ja edusamme Nõukogude Eestis hariduse alal	386
R. Viies.	Õpetaja lähim abiline	402
E. Kägu.	Ametiühing on kommunismi kooliks meie haritlaskonnale	411
R. Rägastik.	Õpetajate enesetäiendamistöö teenistuses	416
V. Arak.	Erialase kaadri sepikoda	422
E. Suits.	Lasteaedade hoogne areng Eesti NSV-s	427
L. Paabo.	Neist sirguvad tublid kommunismiehitajad	433

Nõukogude pedagoogikast.

M. Danilov.	Õpilaste õppeedukuse tõstmise teedest nõukogude koolis	11
S. Jevdokimova.	Võitlus kõrge õppeedukuse eest	127
* * *	Lenin õpetajast (V. I. Lenini 80. sünni-aastapäeva puhul)	192
M. Novikov.	N. K. Krupskaja kommunistliku maailmavaate kasvatamisest õppetöös	266
P. Šimbirev.	Didaktika põhimõtetest ja õpilaste vanuselistest iseärasustest	346
T. Artemenko.	Vanemate klasside juhatajate töö suunamisest	477
L. Hallop.	Kommunistliku kasvatusprogrammi dokument (30 aastat V. I. Lenini ajaloolisest kõnest „Noorsooühingute ülesanded“.)	590

S. Jevdokimova. Õpilaste istumajäämise ennetamisest	611
S. Gurin. Ideelis-poliitiline kasvatus üldajaloo tundides	681
M. Skatkin. Koolide töökogemuste tundmaõppimisest	744

Didaktilis-metoodilised artiklid.

J. Artemenko. Energia jäävuse seaduse küsimusest VI—VII klassi füüsika kursuses	42
A. Адамьян. О словарной работе по русскому языку в нерусской школе	45
T. Artemenko. Eksamite ettevalmistamine ja läbiviimine	131
V. Voore. Teema „Lüljalgsed“ käsitlemisest keskkoolis	163
A. Kuslar. Rohkem tähelepanu õpilaste rühile!	171
Г. Блинов. Орфографический разбор	226
A. Emma. Omavalmistatud füüsika-katseriistad	303
D. Majergoiz. Õpilaste vigade uurimisest matemaatikas	360
V. Skossõrev. Ekskursioonid tootmisalale keskkooli füüsikas	486
V. Voore. Looduskaitse küsimustest zooloogia tundides	495
Õ. Alekõrs. Uutele edusammudele koolinoorsoo kehakultuuritöös!	624
A. Kalamees. Kasutagem täielikult kohapealseid võimalusi kehalises kasvatuses!	754

Koolide töökogemusi.

K. Põldmaa. Tartu Linna 6. Keskkooli õppeaed	33
V. Puidak. Noorte naturalistide tööst Meeri Lastekodus	52
A. Lints. Uhest tavalisest maakoolist	106
S. Jevdokimova. Meie eesmärgiks on täielik õppeedukus	438
Ed. Aus. Nõukogude kooli õilsate eesmärkide nimel	443
A. Taimsoo. Kuidas saavutasin täieliku õppeedukuse	504
J. Kotsar. Tartu IV Seitsmeklassilise Kooli tööplaan 1950./51. õ.-a. 1. poolel	545
M. Šelobnjova. Minu kogemusi vene keele õpetamisel	620
L. Neiman. Teeneline õpetaja Johannes Vilippus	698
A. Jevdokimova. Minu töökogemusi	758
E. Suits. Noore kasvataja tubli töö	764

Abiks õpetajaile.

Prof. V. M. Pozner. V. I. Lenin materia filosoofilisest ja füüsilisest mõistest	f
R. Toomre. Akadeemik V. R. Viljams bioloogia- ja põllumajandusteaduse suure edasiarendajana	27
* * * Suuri vene maadeuurijaid: P. P. Semjonov-Tjanšanski	59
I. V. Mušketov	62
H. Tobias. A. H. Tammsaare	96, 134
G. Naan. Proletaarne internatsionalism ja kodanlik natsionalism	249
N. Feiginson. Loomulik ja kunstlik valik	277

M. Rohlina. Suur looduse ümberkujundaja (I. V. Mitsurini 15. surma-aastapäeva puhul)	327
L. Gurevitš. A. M. orki laste ja noorsoo kasvatajana	337
V. Zaitšikov. Põhja-Koreas	509
G. Aleksandrov. Uus väljapaistev panus leninismi varaaaita. (J. V. Stalini töödest keeleteaduse küsimuste kohta.)	519
J. Ždanov. Füsioloogia-alase teadusliku sessiooni mõningaid kokkuvõtteid	537
H. Koštojants. Vene füsioloogia isa. (Ivan Mihhailovitš Setšenovi 45. surma-aastapäeva puhul.)	601
J. Feldbach. Suur vene sõnameister. (L. N. Tolstoi 40. surma-aastapäeva puhul.)	645
N. Žukov-Verežnikov, I. Maiski, L. Kalinitšenko. Mitterakulistest eluvormidest ja rakkude arenemisest. (Prof. O. B. Lepešinskaja suure avastuse puhul tsütoloogias.)	656
L. Tiik. Kommunismi hiiglehitused	670
E. Mattisen. Bolševike partei teooriast ja taktikast sõja ja rahu küsimustes	715
J. Lentsman. Kuidas tekkis ristiusk	731

Mitmesugust.

M. Saari. Seitsmeaastase koolikohustuse täitmisest Eesti NSV-s	84
P. Ariste. Akadeemik Nikolai Marr uue keeleteaduse rajajana ja soome-ugri keelte uurijana	87
G. Laugaste. Üliõpilaskandidaatide keelelisest tasemest	209, 289
M. Ambos. Ulevaade Eesti NSV koolide õppeaadest	239
K. Leinus. Lastekoorid, tulgem Nõukogude Eesti 1950. aasta üldlaulupeole täiesti ettevalmistatult!	323
V. Toom. Puistu ja iluaed kooliaia lahutamatu osana	569
V. Ordlik. Pedagoogilised kabinetid moodunud õppeaastal	630

Rahvahariduse laostumine imperialismimaades.

Prof. M. Bernstein. Tööerakonna pankrot haridusalal	175
---	-----

Kriitikat ja bibliograafiat.

E. Vääri. Kaks üldkeeleteaduslikku artiklit	118
* * * Käsiraamat NSV Liidu Konstitutsiooni õppimiseks	311
M. Voinov. Inimese anatoomia ja füsioloogia õpikust VIII klassile	373
G. Kuzmin. Nõukogude ühiskonna ajaloo küsimusi kooliõpikus	579
A. Aret. Vajalik raamat igale pedagoogile	582
I. Artobolevski, V. Lavrov, I. Pustovalov. „Suure Nõukogude Entsüklopeedia“ uus väljaanne	702

Kõigi maade proletaarlased, ühinege!

NÕUKOGUDE KOOL

EESTI NÕUKOGUDE SOTSIALISTLIKU VABARIIGI HARIDUSMINISTEERIUMI
PEDAGOOGILINE AJAKIRI

VIII AASTAKAIK

Nr. 12

DETSEMBER

1950

Head uut aastat, seltsimehed!

Aastavahetusel on nõukogude inimestel heaks kombeks soovida üksteisele head uut aastat. Selles lihtsas, ent siiras ja sundimatus soovis avaldub kõigi Nõukogudemaa töötajate ühtne püüd töötada tuleval aastal veelgi tulemusrikkamalt kommunismi ülesehitamisel meie maal, sammuda eelseisval aastal veelgi hoogsamalt kommunismi säten-davate kõrguste poole.

Möödunud aastal jätkus nõukogude rahva rahulik loov töö sõja-järgse stalinliku viisaastaku suurte ülesannete teostamiseks. Mööduv aasta ise oli sõjajärgse stalinliku viisaastaku lõpuaastaks. Suur rõõm ja sügav rahuldustunne täidavad iga nõukogude inimese südant, kui ta heidab pilgu tehtud tööle, mis on nii rikkalikku vilja kandnud.

Tehes kokkuvõtte sõjajärgse stalinliku viisaastakuplaani teostamise tulemustest, ütles sm. N. A. Bulganin Suure Sotsialistliku Oktoobri-revolutsiooni 33. aastapäeva pidulikul koosolekul peetud kõnes:

„Sõjajärgne viisaastak on uus kuulsusrikas etapp meie maa arengus.

Viie aasta plaani põhiülesanded seisid selles, et taastada meie maa kannatada saanud rajoonid, taastada tööstuse ja põllumajanduse sõja-eelne tase ning seejärel ületada see tase tunduvas ulatuses. Uhkus-tundega oma suure kodumaa üle me võime nüüd öelda, et need viis-aastaku ülesanded on edukalt täidetud.“

Toogem sellest kõnest allpool mõned andmed, et iseloomustada Nõu-kogudemaa töötajate ennastsalgava töö väljapaistvaid tulemusi, mis on saanud võimalikuks bolševike partei ja seltsimees Stalini targa juhtimise tõttu.

Kui sõjajärgne viie aasta plaan nägi ette, et meie maa tööstuse üld-toodang peab 1950. a. ületama sõjaeelse 1940. a. toodangu 48 protsenti, siis oli Nõukogudemaa tööstuse tänavune üldtoodang tegelikult 70 protsendi võrra suurem sõjaeelsest toodangust. Seejuures ületas

mustade metallide tootmine 44 protsenti, söekaevandamine 57 protsenti, naftatootmine 21 protsenti, elektrienergia tootmine 87 protsenti ja masinaehitus 2,2 korda sõjaeelse taseme.

Tunduvat edu saavutas Nõukogudemaa sotsialistlik põllumajandus. Tänavu oli teraviljakultuuride üldsaak 7 miljardit 600 miljonit puuda, mis ületab sõjaeelse taseme rohkem kui 300 miljoni puuda võrra. Peale selle ületas puuvillasaak enam kui 40 protsenti ja suhkrupeetide saak 25 miljoni tsentneriga sõjaeelse 1940. a. saagi.

Edukalt kulgeb stalinliku looduse ümberkujundamise plaani elluviimine Nõukogude Liidu Euroopa-osa stepi- ja metsastepirajoonides. Kahe aastaga on metsa istutatud 1 300 000 hektarile; nende rajoonide kolhoosides ja sovhoosides on ehitatud mitu tuhat tiiki ja veekogu.

Bolševike partei ja Nõukogude valitsuse erilise hoole ja tähelepanu tõttu saavutas olulist edu ka sotsialismimaa karjandus. Hoolimata raskeist haavadest, mida tekitasid sõda ja hitlerlik okupatsioon Nõukogudemaa karjandusele, on praegu produktiivse ühisloomakasvatuse sõjaeelne tase mitte ainult taastatud, vaid ka tunduvas ulatuses ületatud. Kolhoosides ja sovhoosides on praegu veiseid 38 protsenti, lambaid ja kitsi 65 protsenti ning sigu 55 protsenti rohkem kui enne sõda.

Nõukogudemaa sotsialistliku rahvamajanduse selle võimsa tõusu tagajärjel on väga tõhusalt kasvanud meie suure kodumaa rahvuslik tulu, ületades rohkem kui 60 protsendiga sõjaeelse taseme. Kõige selle tõttu on Nõukogudemaa töötajate elujärg oluliselt paranenud. See väljendub elanikkonna ostujõu tõusus ja kaubanduse käibe suurenemises. Seetõttu müüdi tänavu elanikkonnale liha ja lihasaadusi 35 protsenti, kala 53 protsenti, võid ja teisi rasvaineid 60 protsenti, tekstiilkaupu 38 protsenti ja jalatseid 35 protsenti rohkem kui 1940. aastal.

Koos tööstuse ja põllumajanduse hooga edasisammumisega täheleandame suurt tõusu ka Nõukogudemaa rahvaste sotsialistliku kultuuri arengus. See avaldub ühelt poolt uute koolide, õppeasutuste, teaduslike uurimisinstituutide ja kultuuriasutuste rajamises ning õpilaste arvu suurenemises nii üldhariduslikes koolides ja arvukais kesk-eriõppeasutustes kui ka ülikoolides. Teiselt poolt iseloomustab seda tõusu kultuuririnde väga mitmepalgeliste asutuste ja organisatsioonide töö ideelis-teoreetiline süvenemine ja tõhustumine.

Nõukogude rahvaste kultuuri arengule olid sõjajärgseil aastail otsustava tähtsusega UK(b)P Keskkomitee ajaloolised otsused ideoloogilistes küsimustes, mis paljastasid juurteni ideetuse, rahvast irdumise, kodumaatu kosmopolitismi ja roiskuva kodanliku läänekultuuri eeskummardamise nähtused kirjanduses ja kirjanduskriitikas, muusikas ja kinokunstis, näidates kätte õige tee Nõukogudemaa kõigi kultuuri-alade uuele hoogsale tõusule ja olles ühtlasi printsiipiaalse bolševistliku kriitika rakendamise klassikalisteks eeskujudeks.

Nõukogude teaduse arengule on sõjajärgseil aastail avaldanud ülimalt edasiviivat mõju vabad teaduslikud diskussioonid, sest „... min-

gisugune teadus ei saa areneda ja edeneda ilma arvamuste võitluseta, kriitikavabaduseta," ütleb seltsimees Stalin.

Tänavu oli kaks ulatuslikku diskussiooni: üks nõukogude keeleteaduse ja teine kuulsa vene füsioloogi I. P. Pavlovi teadusliku pärandi edasiarendamise küsimustes.

Keeleteaduse diskussioonil esines seltsimees Stalin, näidates kätte akadeemik Marri ja tema „õpilaste“ suured vead reas nõukogude keeleteaduse põhiküsimustes ja pannes oma klassikaliste töödega „Marxismist keeleteaduses“, „Mõningaist keeleteaduse küsimustest“ ja „Vastus seltsimeestele“ kindla aluse nõukogude keeleteaduse edaspidisele arengule. Muidugi on seltsimees Stalini nendel töödel ülisuur tähtsus mitte üksnes keeleteadusele, vaid ka teistele teadusaladele, eriti dialektilisele ja ajaloolisele materialismile, sest neis töödes konkreitseerib seltsimees Stalin baasi ja pealisehituse vastastikuseid suhteid ja vastastikust mõju, toob värskeid materjale uue kvaliteedi tekkimise seaduspärasusest jne.

NSV Liidu Teaduste Akadeemia ja NSV Liidu Arstiteaduste Akadeemia ühine sessioon tõi ilmsiks, et mõned nõukogude füsioloogid ja bioloogid (näit. akadeemik Orbeli) on sattunud kodanliku füsioloogia idealistlike väärkontseptsioonide kammitsaisse ja ei suuda seetõttu oma uurimistöös püsida järjekindlalt materialistlikel positsioonidel, unustades seega vene klassikalise füsioloogia ja eriti akadeemik I. P. Pavlovi õiged materialistlikud seisukohad inimese kõrgema närvitegevuse uurimisel ja seletamisel.

Nõukogude teaduse uueks väljapaistvaks saavutuseks on prof. O. B. Lepešinskaja pöördelise tähtsusega avastus histoloogias.

UK(b)P Keskkomitee otsused ideoloogilistes küsimustes, nõukogude teaduse uued suured võidud bioloogias, füsioloogias ja keeleteaduses — kõigil sellel on otsene seos nõukogude koolide õppe-kasvatustööga, kõik see rõhutab, et on vaja järjekindlalt võidelda nõukogude koolide õppe-kasvatustöö ideelise puhtuse ja kõrge teoreetilise taseme eest.

Meie vabariigi elus tähistas murrangut Eestimaa K(b)P Keskkomitee VIII pleenumi töö, mis juhtis kõigi parteiorganisatsioonide, kõigi vabariigi töötajate tähelepanu kodanliku natsionalismi rahvavaenulise ideoloogia riismete väljajuurimise erandlikule tähtsusele ja osutas edasilükkamatule vajadusele võidelda halastamatult selle ideoloogia konkreetsete kandjate vastu, kes praeguses rahvusvahelises olukorras on ameerika imperialistide agentuuriks meie maal.

See ülitähtis ülesanne puudutas vahetult meie kooli, sest „... kooli tegelikku iseloomu ja suunda ei määra kohalike organisatsioonide head soovid, õpilaste „Nõukogu“ otsused ega „programmid“ jms., vaid lektorite koosseis“, kirjutab V. I. Lenin vastuses Kapri saarel asunud parteikooli kuulajate kirjale sellesse kooli lektoreina pugenud „otzovistide“ ja „jumalaehitajate“ parteivastase tegevuse puhul.

Neist Lenini sügavaist sõnadest juhindub nõukogude pedagoogika õpetaja juhtiva osa hindamisel õpetuses ja kasvatuses. Need sõnad peavad olema kõrvalekaldumatuks juhtnööriks ka kõigile vabariigi haridusorganeile nende igapäevases töös koolide ja õppeasutuste kaadri komplekteerimisel, sest kogemused tõendavad, et seal, kus õppejõud on nõukogude õpetaja kõrge kutse väärilised, kus nad võitlevad ausalt ja ennastsalgavalt meie noorsoo kasvatamiseks kommunismi vaimus, rahvaste sõpruse ja nõukogude patriotismi nimel, on tulemused kõikjal hinnatavad. Ja vastupidi — niipea, kui õpetaja ei seisa oma ülesannete kõrgusel, kui ta ei vääri usaldust, lonkab õppekasvatustöö mõlema jalaga.

Siit järgneb, kuivõrd põhjanev tähtsus on Eestimaa K(b)P Keskkomitee VIII pleenumi otsustel vabariigi koolide töö kõrgemale järjele viimisel, kuivõrd süstemaatilisel on tarvis tegelda noore pedagoogilise kaadri kasvatamise ja juhtimisega, kuivõrd esmajärguliseks tuleb pidada õppejõudude koosseisu ideelis-poliitilist küpsust.

Kuid Eestimaa K(b)P Keskkomitee VIII pleenumi otsusest tulenes meie vabariigi koolidele veel ulatuslikum ülesanne — võidelda õpetamise ja kasvatamise ideelise puhtuse eest, bolševistliku printsiipialuse eest õppekasvatustöös. Õppejõudude kõrval omab selle küsimuse lahendamisel väga olulist tähtsust õpikute kvaliteet. Seepärast pühendabki meie vabariigi Haridusministeerium väga tõsist tähelepanu õpikute ideelis-teoreetilise ja pedagoogilise taseme tõstmisele. Ühelt poolt on siin tegemist sellega, et kindlustada kõigiti laitmatud tõlked, sest paraku esineb seniseis tõlkeis ikka veel lubamatuid ebatäpsusi ja eksimusi, mis vähendavad tõlketeoste õppematerjali teaduslikku väärtust. Teiselt poolt, ja see pole sugugi kergem ülesanne, tuleb taotella, et vabariigi autorite poolt koostatud originaalsed õpikud seisaksid kõigiti kaasaja nõukogude teaduse tasemel. Senini on suudetud tõsisemalt läbi vaadata üldharidusliku kooli vanemate klasside eesti keele ja kirjanduse õpikud, kus leidis olulisi puudusi ja vigu, mispärast Haridusministeerium pidas vajalikuks veel käesoleva õppeaasta kestel välja anda uued õpikud, kust need puudused ja vead on kõrvaldatud.

Muidugi ei järgne siit, nagu üldharidusliku kooli nooremate klasside eesti keele õpikuil ja lugemikes poleks puudusi. Juba esialgne tutvu mine nendega veenab, et siingi on vaja tublisti töötada, et kindlustada tulevaks õppeaastaks kõigiti laitmatud õpikud vabariigi koolidele.

Selle tõsise ülesande edukaks lahendamiseks on vaja, et õpikute käsikirjade koostamisest võtaks osa autorite kollektiiv, et käsikiri arutataks põhjalikult läbi, et sellest tööst kutsutaks osa võtma vilunud pedagooge, tegelikke koolipõllul töötajaid. Seda teed meie Haridusministeerium ongi otsustanud käia.

Ka vabariigi pedagoogiline ajakirjandus on oma kohustust õpikute taseme tõstmisel senini veel väga puudulikult täitnud. See võlg tuleb tuleval aastal tingimata tasa teha.

Need mõlemad otsustava tähtsusega hoovad — õpetajate kaadri bolševistlik komplekteerimine, juhtimine ja kasvatamine ning ideelisteoreetilisel ja pedagoogiliselt kõrgetasemeliste õpikute ettevalmistamine loovadki vajalikud eeldused kommunistliku kasvatuses süvendamiseks vabariigi koolides, võimaldavadki edukalt võidelda täieliku õppeedukuse eest, mis on iga nõukogude kooli ja õpetaja esimesi riiklikke ülesandeid.

Juhtivate haridusorganite sihikindla töö kõrval õppe-kasvatustöö tõhustamiseks on asendamatu tähtsus õppejõudude süstemaatilisel enesetäiendamisel ja seda eriti marksismi-leninismi alal, sest koolitöö kogemused kinnitavad igal sammul seltsimees Stalini 18. parteikongressil öeldud sõnade õigsust: „Tuleb tunnustada kui aksioomi, et mida kõrgem on ükskõik missuguse riigi- või parteitöö ala töötajate poliitiline tase ja marksistlik-leninlik teadlikkus, seda kõrgem ja viljakam on ka töö, seda efektiivsemad on töötulemused, ja, vastupidi, mida madalam on töötajate poliitiline tase ja marksistlik-leninlik teadlikkus, seda tõenäolisemad on äpardused ja nurjumised töös, seda tõenäolisem on töötajate eneste kidunemine ja mandumine väiklasteks tegelinski-teks, seda tõenäolisem on nende degenerereerumine.“

Õppe-kasvatustöö tõhustamise teenistuses on õppejõudude nõupidamised ja kokkutulekud. Sel õppepolaastal korraldas Vabariiklik Õpetajate Täiendusinstituut rea ülevabariigilisi aineõpetajate kokkutulekuid. Tuleva aasta jaanuari algul toimub õppejõudude traditsiooniline näärivaheaja nõupidamine. Tuleb tingimata nõuda, et nende nõupidamiste ettevalmistamisel arvestataks igakülgset seniste nõupidamiste õpiseid. Ei tohi lubada, et üks või teine esineja oleks puudulikult ette valmistunud, et ettekande väited on üldsõnalised, mida ei tõendata ega illustreerita oma külanõukogu, oma rajooni, oma linna koolitöö andmetega.

Senisest hoopis suuremat tähelepanu on tarvis pühendada läbimõeldud sõnavõtude organiseerimisele, et ükski vajalik küsimus ei jääks esile toomata ning lahendamata. Mida aktiivsem on õppejõudude osavõtt nõupidamisest, seda tulemusrikkam on nõupidamise töö.

Õppejõudude kokkutulekute korraldamisel jätab väga palju soovida ka Õpetajate Täiendusinstituudi praktika, kus sõnavõttud, puuduste printsipiaalne kritiseerimine ja vajaduste esiletoomine on väga algelisel järjel. Sellest puudusest peab Instituut tuleval aastal tingimata vabanema.

On väga oluline, et õppejõudude näärivaheaja nõupidamistel osataks esile tõsta kõige vajalikumad, kõige teravamad küsimused, et asjalikult arutataks läbi eriti nende koolide töö, kus on tõsiseid puudusi ja raskusi töös.

Nõukogude rahvas astub uude aastasse kindlalt ja lootusrikkalt, olles tihedasti koondunud bolševike partei ja seltsimees Stalini ümber. Uhisest rindes võimsa Nõukogudemaaga astuvad rahvademokraatia maade rahvad Euroopas ja Aasias, täis usku oma õnnelikku tulevikku.

See on võimas ja võitmatu sotsialismileer, mille eesotsas asub meie maa, kommunismi ehitav Nõukogude Liit.

Sotsialismileeri poole on pööratud kogu progressiivse inimkonna pilgud, sest see leer valgustab teed tulevikku kõigile rahvastele. Seepärast raevutsevadki imperialismileeri ninamehed eesotsas Wall Streeti töösturite ja pankuritega. Seepärast puhuvadki nad kõigest jõust uue maailmatulikahju lèeki. Kuid rahvad pole need, kes nad olid varem. Rahvaid on õpetanud kahe maailmasõja kibedad kogemused. Rahvaid on õpetanud ja õpetab esimese sotsialismimaa järjekindel rahupoliitika. Seepärast ongi rahvad ajaloos esimest korda organiseerunud rahuürituse kaitsmiseks. Rahvaste kasvanud otsustavusest ajada nurja imperialistide õelad kavatsused kõneles selget keelt II ülemaailmne rahupooldajate kongress Varssavis.

Maailma rahvaste organiseeritud rinde vastu purunevad kõik sõjaõhutajate nurjatud plaanid. Selle tagatiseks on rahvaste kindel otsustavus kaitsta rahu. Selle tagatiseks on sotsialismileeri võimsus ja ideelis-poliitiline ühtsus. Selle tagatiseks on asjaolu, et rahuleeri lipukandjaks on võitmatu Nõukogudemaa, keda juhib võitlustes karastatud bolševike partei, kogu progressiivse inimkonna juht ja õpetaja seltsimees Stalin.

Seepärast astuvadki nõukogude inimesed uude aastasse kindla veendumusega, et see toob neile uusi suuri võite. Head uut aastat, seltsimehed!

Bolševike partei teooriast ja taktikast sõja ja rahu küsimustes.

E. MATTISEN.

Sõjad on needuseks töötavale rahvale, nad toovad talle tohutut viletsust ja häda. Võimatu oleks hinnata kogu selle materiaalse kahju ulatust, mida on toonud loendamatud röövsõjad alates Hiina, Egiptuse ja Mesopotaamia orjapidamisriikide poolt 5000 aastat tagasi peetud sõdadest ja peaaegu alalistest feodaalsõdadest kuni tänapäeva imperialistlike maailmasõdadeni. Meenutagem näiteks, et umbkaudsete arvestuste järgi oli esimese maailmasõja poolt tekitatud materiaalsete kahjude üldsumma üle 300 miljardi rubla; 74 miljonit inimest kisti ära rahulikult töölt ja kutsuti sõdivatesse armeedesse, 10 miljonit sõdurit sai surma üksnes lahinguväljadel, 20 miljonit sõdurit sai haavata ja vigastada; suur hulk linnu ja külasid purustati, tuhanded inimesed jäid peavarjuta. Sõda tõi rahvastele nälga ja laostumist.

Teise maailmasõja purustused, õnnetused ja hädad olid veelgi kolossaalsemad. Otseste materiaalsete kahjude üldsumma ületas siin esimese maailmasõja vastava arvu vähemalt viiekordselt; hukkus 50 miljonit inimest, kümned miljonid jäid sõjainvaliidideks, miljonitelt emadelt ja isadelt röövis sõda nende lapsed, lastelt vanemad, õdedelt vennad ja vendadelt õed.

Sellest on möödunud viis aastat ja jällegi on kerkinud rahvaste kohale uue maailmasõja oht. Saksa ja jaapani fašistide otsesed järglased. Wall Streeti ja City äriühingonnad püüavad oma hullumeelsete maailmavallutamise plaanide teostamise kires hüsteeriliselt valla päästa uut maailmasõda ja kasutada selles sõjas kõikvõimalikke abinõusid inimeste massiliseks hävitamiseks. Ameerika Ühendriikide imperialistid teostavad juba pool aastat otsest sõjalist agressiooni Korea, Hiina, Vietnami jt. maade vastu.

Ennekuulmatu fašistliku julmusega kohtlevad nad okupeeritud rajoonides Korea patrioote, rahulikke elanikke, naisi, lapsi ja rauku. Isegi kurikuulus „Ameerika Hää!“ ja „Bi-Bi-Si“ on korduvalt sunnitud tunnistama oma peremeeste poolt korea rahva kallal sooritatavate õudsete veretööde tõele vastavust.

Õiglase viha sõjaõhutajate vastu keeb kogu maailma lihtsate inimeste südames. Üle poole miljardi neist on juba öelnud oma otsustava „ei“ sõjale, andes oma allkirja Stokholmi aatomirelva keelamist nõudvale sõjavastasele üleskutsele, tugevdades päevast päeva rahurinnet ja nõudes ameerika imperialistide agressiooni viivitamatut lõpetamist Koreas, Hiinas ja mujal.

Maakera rahvastiku määratu suur enamus mõistab otsustavalt hukka 3 välisministri New Yorgi rahuvastase vandenõu Lääne-Saksamaa

remilitariseerimiseks ja viimase lülitamiseks Põhja-Atlandi agressiivsesse blokki. Nad kiidavad üksmeelselt heaks 8 välisministri Praha konverentsi otsused ühtse rahuarmastava demokraatliku Saksamaa ülesehitamiseks, ühinevad täielikult ülemaailmse rahupooldajate II kongressi otsustega, mis on suunatud rahvusvahelise rahu ja julgeoleku kindlustamisele, relvastuse võidujooksu lõpetamisele, aatomi-relva ja inimeste massilise hävitamise muude vahendite ning sõja-propaganda tingimusteta keelamisele ja konkreetsete sõjaõhutajate lõplikule paljastamisele ning isoleerimisele.

Võitlus imperialistliku sõja vastu ja kindla demokraatliku rahu eest on kahtlemata kaasaja kõige massilisemaks ühiskondlik-poliitiliseks liikumiseks, mis hõlmab kogu progressiivset inimkonda. Ja kui tänapäeval objektiivselt kõik teed viivad kommunismile, siis ongi üheks peamiseks teeks sellele eesmärgile rahutee, aktiivne võitlus imperialistlike sõjaõhutajate vastu ja kindla demokraatliku rahu eest. Selle ülddemokraatliku liikumise loomulikuks juhtivaks ja suunavaks jõuks on kõikides riikides kommunistlikud ja töölisparteid eesotsas Üleliidulise Kommunistliku (bolševike) Parteiga. Juhtivaks kompassiks neile parteidele selle vastutusriikka ülesande täitmisel on kõikevõitev marksistlik-leninlik õpetus sõja ja rahu küsimustes.

*

On arusaadav, et sõjaküsimust ei suutnud teaduslikult lahendada enne Marxi ja Engelsit ka kõige ausamad ja eesrindlikumad mõtlejad, sest nad kõik lähtusid ühiskondlike nähtuste uurimisel väga mitmesugustest idealistlikest kontseptsioonidest, mõistmata sõdade seost klassivõitluse, majanduse ja poliitikaga.

Sõdade olemust, nende tekkimise põhjusi ja iseloomu on alati moonutanud valitsevate reaktsiooniliste klasside ideoloogid. Nende peamised pingutused on suunatud selle tõe varjamisele rahvahulkade eest, et sõda on antagonistliku klassiühiskonna produkt, et ekspluataatorlikud klassid on alati pidanud sõdu nii „oma“ ekspluateeritava rahva kui ka teiste rahvaste orjastamiseks ja röövimiseks, oma klassivõimu kindlustamiseks ja kasumite suurendamiseks.

Eriti jultunult püütakse maskeerida ja moonutada imperialistlike sõdade tekkimise põhjusi, nende iseloomu ja sõdade olemust üldse kaasaegse imperialistliku kodanluse ja tema räpaste palgateenrite poolt. Kodanlikes maades on levinud kaasajal vormilt küll väga mitmesuguseid, kuid sisult ühesuguseid purureaktsioonilisi subjektiiv-idealistlike teooriaid sõjaküsimustes, mille ülesandeks on rahvahulkade teadvuse mürgitamine šovinismi, rassismi ja kosmopolitismi mürgiga. Niisuguste teooriate abil püüab imperialistlik kodanlus tumestada töötajate klassiteadvust ja nende tähelepanu kõrvale juhtida revolutsioonilisest võitlusest sotsialismi võidu eest kogu maailmas, mis teeb lõpu igasugustele sõdadele.

Imperialistliku kodanluse õpetatud teenrid püüavad „teoreetiliselt“ põhjendada ebaõiglaste sõdade, röövsõdade progressiivset tähtsust ühiskonna arengus. Osutub aga, et selles omakasupüüdlikus taotluses pole nad sugugi originaalsed. Paljud laenavad oma „tõestuseks“ vajalikud argumentid kurikuulsalt inglase Malthuse käest. Malthuse inimvähkava teooria nurgakiviks oli teatavasti tees, et inimestele vajalike elatistvahendite tootmine jääb maha rahvastiku kasvust, sest elatistvahendite hulk kasvavat aritmeetilises progressioonis (1, 2, 3, 4, 5), kuna aga rahvastiku arv kasvavat geomeetrilises progressioonis (1, 2, 4, 8, 16). Siit tegi Malthus hullumeelse järelduse, et sõjad on ilmtingimata vajalikud üleliigse elanikkonna hävitamiseks ja õige proportsiooni taastamiseks elatistvahendite hulga ja rahvastiku arvu vahel. Sisuliselt taoliste argumentidega püüavad inglise-ameerika imperialistide kirjatargad põhjendada kümnetesse miljonitesse ulatuva töötute armee nälja ja viletsuse vältimatust tänapäeva kapitalistlikus maailmas.

Seetõttu nimetab ameerika sotsioloog W. Fogt ilma punastamata röövsõdu inimkonna heategijateks. Inimkonna mõiste võrdsustab see kahekümnenda sajandi inimsööja käputäie ameerika monopolistide-sõjaõhutamajatega, kes püüavad sõja abil end päästa ähvardavast kriisist ja suurendada kasumit. Teadupärast tõi teine maailmasõda ameerika monopolistidele tohutuid kasumeid.

Leidub ka rohkesti imperialistide hädafilosoofe ja hädasotsiolooge, kes otsivad arhiividest imperialistlike sõdade ja Ameerika agressiooni õigustamiseks Ratseli geopolitika, Eugen Dühringi „vägivallateooria“, Rosenbergi fašistliku rassiteooria ja teiste taoliste „teooriate“ fragmente, et neist kokku klopsida oma „uus“ teooria.

Ka sõdade ja iseäranis imperialistlike sõdade tekkimise põhjuste kohta on kodanliku sotsioloogia rämpses laekas rida pseudoteaduslikke teooriakesi, mis püüavad üksteise võidu päästa vastutusest tõelisi sõjasüüdlasi — imperialistlikku kodanlust. Palju on kirjutatud niisuguseid „uurimusi“ esimese, veel rohkem aga teise maailmasõja tekkimise põhjustest.

Ohtralt levitatakse kaasaegses kodanlikus maailmas selliseid ebateaduslikke, kuid imperialistidele kasulikke teooriakesi, mis otsivad imperialistlike sõdade tekkimise põhjusti kas geograafilistest ja rassilistest iseärasustest, kasvatus puudusest, poliitilise mõtlemise vigadest, rahvaste suveräänsuse printsibist või mujalt. Imperialistide sotsioloog Vansittart, kes tegelikult jagab hitlerlaste vaadet ajaloole kui rasside võitlusele, väidab, et sakslaste rassilised iseärasused, nende igivana riiklus ja vallutushimu olevat esile kutsunud mõlema maailmasõja. Tõsi, Vansittart kuulutas seejuures küll sakslased mitte „kõrgeimaks“, vaid barbaarseks rassiks. Churchill teatavasti täiendas Vansittarti, väites, et mitte sakslased, vaid inglise keelt rääkivad rahvad olevat kutsutud valitsema maailma. Nagu näitas veenvalt seltsimees Stalin oma vastustes 14. märtsil 1946. a. ajalehe „Pravda“ korrespondendile

Churchilli kõne puhul, on inglise-ameerika rassiteooria mitte vähem reaktsooniline, inimvihkav ja sõjakas, kui seda oli hitlerlaste rassiteooria.

Eriti ulatuslikku populariseerimist leiab tänapäeval imperialistide leeris teooria, mis väidab, et sõdade tekkimise põhjuseks olevat rahvaste suveräänsus. Selle teooria järjekindlamateks esindajateks on ameerika kurikuulus filosoof-reaktsionäär John Dewey, Mortimer Adler, Quiney Wright jt. Selle teooria kohaselt sünnitavat suveräänsete rahvaste eksisteerimine ühiskonnas anarhia, rahvusliku vaenu ja „poliitilise natsionalismi“, mis viivat paratamatult sõjale. Siit siis esimene järeldus: kuni eksisteerib rahvaste suveräänsus, sõltumatus ja iseseisvus, ei saavat maakeral sõdu vältida. Adler karjub hüsteeriliselt, et „suveräänsuse hinnaks on sõda“. Anarhia ja sõdade vältimiseks, õpetavad Adler, Wright ja Dewey, pidavat maailma rahvad piirama oma rahvuslikke huve ja levitama kõikjal maailmakodakondsuse teadvust, s. t. reaktsoonilise kodanliku kosmopolitismi ideid, mille lõppeesmärgiks on maailma-ühendriikide loomine ameerika imperialistide hegemoonia all.

Kõigile on arusaadav, et suveräänsete rahvaste olemasolu iseenesest ei saa ohustada rahu, vaid asi seisneb selles, missugune on ühiskondlik süsteem ja missugune klass asub võimu juures, kes määrab rahvaste poliitika. Rahvuslikku vaenu ja natsionalismi tekitavad ja kultiveerivad teatavasti just ekspuataatorlikud klassid ja eriti imperialistlik kodanlus. Seega teooria, mis tuletab sõja rahvaste suveräänsusest, varjab mitte ainult sõdade tekkimise, vaid ka rahvusliku vaenu ja natsionalismi tõelisi põhjusi.

Seda ameerika imperialistide huvidele vastavat kosmopoliitilist teooriat kaitsevad ja propageerivad kogu ihust ja hingest ka kaasaegsed parempoolsed sotsiaaldemokraadid — inglise-ameerika imperialistide truud lakeid — eesotsas Bevini, Attlee, Morrisoni, Jules Mochi, Saragati, Spaaki, Schumacheri, Tanneri ja teistega. Vastavalt nende õpetusele olevat võimalik rahvaste suveräänsuse piiramise teel likvideerida vastuolu, mis valitsevat (parempoolsete sotsiaaldemokraatide väidete järgi) kogu maailma proletariaadi ja tema üksikute rahvuslike väesalkade vahel ja mis viivat sõjani. (Niisiis lepitamatud vastuolud mitte kodanluse ja proletariaadi, vaid kogu maailma proletariaadi üksikute rahvuslike väesalkade vahel olevat sõdade peamisi põhjusi!)

Niisuguste teooriakeste loetelu sõdade olemuse ja tekkimise põhjuste kohta võiks jätkata, ent selleks pole tarvidust, sest põhituum on neil kõigil ühesugune: minnes vaikides mööda imperialismi vastuolude teravnemisest, kapitalismi üldkriisist, kapitalismi majandusliku ja poliitilise arengu ebaühtluse teravnemisest, imperialistliku kodanluse reaktsoonilisest sise- ja välispoliitikast, püüavad nad rahvahulkade viha imperialistlikult kodanluselt, tõeliselt sõjasüütajalt, eemale juhtida ja veeretada süü ja vastutus sõdade tekkimises töötava rahva enese kaela. Rohkem piiratud mõistusega ajaloovõltsijad ja ärimehed-

poliitikud alates Trumanist ja Austinist kuni Pius XII, kellele igasugune teoreetiline mõtlemine käib üle jõu, tembeldavad lihtsalt musta valgeks ja valge mustaks ning karjuvad, et teise maailmasõja tekkimise peamiseks süüdlaseks olevat olnud Nõukogude Liit ja üldse kommunistid kogu maailmas, kes ka praegu ähvardavat rahu ja püüdvat valla päästa uut maailmasõda.

Ent kuidas ka imperialistide filosoofid, sotsioloogid ja poliitikud ei püüakski varjata tõelisi sõjasüütajaid demagoogia ja kommunismivastase laimuga, on kogu progressiivne inimkond nad juba ammu paljastanud ja seejuures just Nõukogude Liidu ja kommunistide, s. o. rahu eest võitlejate avangardi abiga, kes juhivad marksismi-leninismi teooriast.

*

Ainult marksism-leninism suudab anda sõdadele teadusliku määratluse, avastada sõdade, sealhulgas eriti ka imperialistlike sõdade tekkimise põhjused ning kindlaks määrata sõdade iseloomu ja õige suhtumise nendesse.

Juba proletariaadi esimesed tõelised juhid Marx ja Engels, lähtudes dialektilise ja ajaloolise materialismi õpetusest, määrasid kindlaks sõdade kui sotsiaalsete nähtuste ajaloolise iseloomu. Nad põhjendasid teaduslikult, et sõda on klassiühiskonna produkt. Marx ja Engels kritiseerisid teravalt toleaeegseid väikekoodanlikke ja kodanlikke teooriaid, mis väitsid, et sõjad olevat igavesed, et nad olevat tekkinud koos inimühiskonna sünniga ja kaduvat koos viimase hävinemisega, et sõjad olevat ühiskonna arengu peamiseks tõukejõuks jne. Purustava hoobi niisugustele kodanlikele võltsteooriatele andis näiteks Engels oma silmapaistvas teoses „Anti-Dühring“. Lugeses ühiskonna arengu peamiseks tõukejõuks materiaalsete hüvede tootmise viisi, ei eitanud Marx ja Engels mitte igasuguste sõdade ja mitte üldse vägivalda osa ühiskonna arengus. Marx, analüüsides „Kapitali“ I köites kapitali esialgse akumulatsiooni protsessi, kirjutab: „Vägivald on igasugusele vanale ühiskonnale ämmaemandaks, kui see on rase uuest. Vägivald ise on majanduslik potentsiaal.“¹

Marx ja Engels märkisid korduvalt ka poliitika ja sõjalise strateegia vastastikust sõltuvust. Nad õpetasid, et sõjapidamisviisid, sõjaline strateegia ja taktika on seotud majanduse ja tehnikaga, et sõjapidamisviisid on sõltuvad ühiskondliku korra iseloomust ja tootmise arenemisest.

Lenin ja Stalin arendasid neid Marxi ja Engelsi geniaalseid mõtteid edasi ja löid tervikliku marksistlik-leninliku õpetuse sõjast ja rahust.

Sõja ja rahu küsimus tekkis seega alles koos orjapidamisühiskonna sünniga, mis oli esimeseks tootmisvahendite eraomandusel põhinevaks

¹ K. Marx, „Kapital“, I köide, 1949. a., lk. 754, venekeelne väljaanne.

klassiühiskonnaks. Sõdade kui sotsiaalsete nähtuste ajalooline areng ja saatus on tervenisti seotud klassiantagonismil põhineva inimühiskonna ja eraomanduse arengu ning saatusesega üldse. Siit aga tuleneb, et koos viimase antagonistliku klassiühiskonna — kapitalismi — hukkumisega kaovad alatiseks ka igasugused sõjad ja saabub püsiv rahu rahvaste vahel. Selles seisneb sõja ja rahu küsimuse kui osa vahenditu seos tervikuga, s. o. proletaarse revolutsiooni ja proletariaadi diktatuuriga. Selles väljenduvad ka ilmekalt proletariaadi võitluse humaansed, üldinimlikud eesmärgid.

Marksism-leninism väidab, et „... sõja ja poliitika vahel on olemas otsene side, et poliitika sünnitab sõja, et sõda on poliitika jätkamine vägivaldsete vahenditega“.² Seejuures ei tohi muidugi unustada, et poliitika kui pealisehitus on ainult suhteliselt iseseisev; lõppkokkuvõttes on poliitika määrajaks majanduslik baas, s. o. tootlikud jõud ja vastavad tootmissuhted. „Poliitika on majanduse kontsentreeritud väljendus,“ ütleb Lenin.³

Oma brošüüris „Sotsialism ja sõda“ ning loengus „Sõda ja revolutsioon“ selgitab Lenin üksikasjaliselt rohkete näidete varal marksistlikku teesi, et sõda on poliitika jätkamine vägivaldsete vahenditega. Ta kirjutab: „Igasugune sõda on lahutamatu seotud selle poliitilise korruga, millest see tuleneb. Sedasama poliitikat, mida teatud riik, teatud klass selles riigis teostas pika aja jooksul enne sõda, jätkab paratamatult ja vältimatult seesama klass sõja ajal, muutes ainult tegevuse vormi.“⁴ Rakendades seda marksistlikku teesi esimese maailmasõja analüüsimiseks ütles Lenin: „Rakendage seda vaadet käesoleva sõja kohta. Te näete, et aastakümnete jooksul, peaaegu pool sajandit nii Inglismaa, Prantsusmaa, Saksamaa, Itaalia, Austria kui ka Venemaa valitsus ja valitsevad klassid teostasid kolooniate röövimise, võõraste rahvaste orjastamise ja töölisliikumise mahasurumise poliitikat. Nimelt niisugune poliitika, ainult niisugune, jätkub ka praeguses sõjas.“⁵

Järelikult, et mõista sõja olemust, selle tekkimise põhjusi ja iseloomu, on tarvis kõigepealt uurida seda poliitikat, mis on viinud sõjani, mis on selle ette valmistanud.

Lähtudes neist põhimõttest paljastasid Lenin, bolševikud üksikasjaliselt imperialistlike sõdade ja iseäranis esimese imperialistliku maailmasõja tekkimise põhjused. Samast seisukohast lähtus seltsimees Stalin ka teise maailmasõja tekkimise põhjuste ja iseloomu kindlaksmääramisel. Need leninlikud seisukohad on meile juhendiks Korea, Hiina, Vietnami, Malaia jt. sündmuste hindamisel.

² Seltsimees Stalini vastus sm. Razini kirjale 30. jaan. 1946, ajakiri „Bolševik“ nr. 3. 1947. a.

³ V. I. Lenin, Teosed, 26. kd., lk. 126.

⁴ V. I. Lenin, Teosed, 24. kd., lk. 364.

⁵ V. I. Lenin, Teosed, 21. kd., lk. 276.

Leninism õpetab, et sõjad on kapitalistliku ühiskonna paratamatud kaaslased. „Sõda on kapitalistlikele maadele niisama loomulik ja seaduslik olukord nagu tööliklassi ekspluateeriminegi“.⁶

Ja tõepoolest ongi kogu kapitalismi ajalugu kirjutatud tule ja mõõgaga. Võõraste maade ja rahvaste orjastamine ning röövimine, asumaade vallutamine ja nende metsik riisumine, uute tooraineallikate ja kaubaturgude haaramine on lugematu hulk kordi olnud kapitalistlike riikide vallutussõdade põhjuseks.

Eriti paratamatuks osutusid sõjad kapitalismi jõudmisega sajandite vahetusel oma viimasesse staadiumi — imperialismi. Imperialismi ise-loomustavaks jooneks on selle reaktsioonilisus igas suhtes, õpetab Lenin, sest „... monopolid on kõige kindlamad, kui haaratakse ühte kätte kõik tooraineallikad...“⁷, kui omatakse küllaldaselt asumaid ja kaubaturge.

Paljastades Kautsky „ultraimperialismi“ teooria paikapidamatust, et rahvusvaheliste kartellide tekkimine toovad rahvaste vahel rahu, tõestas Lenin, et tegelikult need kartellid toovad kaasa kõigi imperialistlike vastuolude äärmise teravnemise, mis viib paratamatult sõdadeni.

XIX sajandi lõpuks oli kogu maakera territoorium kapitalistlike maade vahel jagatud. Kuid kapitalismi arenemine toimub imperialismi ajastul ebahühtlaselt ja hüppeliselt. Maad, kes varem olid esikohal, arendavad oma tööstust võrdlemisi aeglaselt (näiteks Inglismaa ja Prantsusmaa alates XIX sajandi lõpust kuni tänaseni), teised aga, kes varem olid maha jäänud, jõuavad neile kiirete hüpetega järele ja lähivad neist ette (näiteks Saksamaa ja Jaapan enne esimest ja teist maailmasõda, Ameerika Ühendriigid enne esimest maailmasõda ja teise maailmasõja ajal ning pärast seda). Imperialistlike riikide majanduslike ja poliitiliste jõudude vahekord on muutunud ja muutub alatasa, mis kutsub perioodiliselt esile asumaade ja mõjusfääride ümberjaotamise, tekitades imperialistliku sõja paratamatuse.

Sügava analüüsi sõdade põhjustest imperialismi ajastul andis selt-simees Stalin oma kõnes Moskva linna Stalini valimisringkonna valijate valimiseelsetel koosolekul. „Marksistid,“ ütles selt-simees Stalin, „on öelnud korduvalt, et maailmamajanduse kapitalistlik süsteem sisaldab endas üldkriisi ja sõjaliste kokkupõrgete elemente, et seetõttu ülemaailmse kapitalismi arenemine ei toimu meie päevil sujuva ja ühtlase edasilükkumise näol, vaid kriiside ja sõjaliste katastroofide kaudu. Asi seisab selles, et kapitalistlike maade arenemise ebahühtlus viib tavaliselt aja jooksul tasakaalu terava rikkumiseni kapitalismi maailmasüsteemis, kusjuures see kapitalistlike maade rühm, kes peab ennast vähem kindlustatuks toorainete ja turgudega, teeb tavaliselt katseid relvastatud jõudude kasutamise abil olukorda muuta ja „mõjusfääre“

⁶ „UK(b)P ajalugu. Lühikursus“, lk. 158.

⁷ V. I. Lenin, Valitud teosed, I kd., lk. 665.

enda kasuks ümber jaotada. Selle tagajärjel tekib kapitalistliku maailma lõhenemine kahte vaenulikku leeri ja sõda nende vahel.⁸

Järelikult tekkis nii esimene kui ka teine maailmasõda, nagu märkis seltsimees Stalin, mitte juhuslikult või mõnede riigitegelaste vigade tagajärjel, kuigi vigu kahtlemata tehti, vaid „... maailma majanduslike ja poliitiliste jõudude arenemise paratamatu tagajärjena kaasaegse monopolistliku kapitalismi baasil“.⁹

Vahest oleksid sõjad välditavad ainult sel juhul, märgib seltsimees Stalin, kui osutuks võimalikuks, vastavalt üksikute kapitalistlike maade majanduslikule ja poliitilisele kaalule, tooraineid ja turgusid kooskõlastatud rahulike otsuste vastuvõtmise korras perioodiliselt ümber jaotada. Kuid kapitalismi tingimustes on see teostamatu, rõhub seltsimees Stalin. On ju kõigile teada, et näiteks enne esimest ja samuti enne teist maailmasõda võeti vastu selles suunas ka „rahulikul“ teel otsuseid. Niisuguseid „rahulikke“ otsuseid maailma ümberjaotamise alal tugevama imperialistliku kiskja (tänapäeval Ameerika Ühendriikide) huvides võetakse vastu imperialismileeris ka tänapäeval. Nimetagem sel puhul kas või Julgeolekunõukogu ebaseaduslike otsuseid Korea küsimuses ja Lääne-Euroopa maade orjastamist ameerika imperialismi poolt „Marshalli plaani“ „rahuliku“ vastuvõtmise teel nende maade rahvavastaste parlamentide poolt jms. Oleks aga naiivne mõelda, et niisuguste „rahulike“, „kooskõlastatud“ otsuste vastuvõtmine maailmaturgude ja mõjusfääride ümberjaotamiseks Ameerika Ühendriikide kasuks pärast teist maailmasõda saaks kõrvaldada teravad vastuolud imperialistlike riikide eneste vahel ning et seega võiks lugeda likvideerituks sõdade tekkimise objektiivsed võimalused imperialismileeris. Tegelikud faktid aina kinnitavad seltsimees Stalini ülaltoodud sõnade õigsust sõdade põhjustest imperialismi ajastul. Olgu lisatud, et niisugused „rahulikud“ kokkulepped nagu „Marshalli plaan“ jms. tugevdavad veel enam mitte ainult imperialistlike riikide omavahelisi vastuolusid, vaid ka imperialismi teisi tähtsamaid vastuolusid, milleks on vastuolu imperialistlike emamaade ja kolooniate ning sõltuvate maade vahel, samuti vastuolu töö ja kapitali, töötava rahva ja imperialistliku kodanluse vahel. Nagu kogemused näitavad, on niisugused orjastavad kokkulepped juba reas maršaliseeritud maades kutsunud esile rahvahulkade võimsa liikumise ameerika imperialistide vastu.

Tõsi, pärast Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni, pärast sotsialismi võitu ühel kuuendikul maakeral on imperialistid alati püüdnud ja püüavad ka edaspidi lahendada oma kriise kõigepealt Nõukogude Liidu, esimese sotsialismimaa arvel. Nimetagem siinkohal näiteks Müncheni kokkulepet, mille eesmärgiks oli inglise-prantsuse-ameerika

⁸ J. Stalin, Kõne Moskva linna Stalini valimisringkonna valijate valimiseelsetel koosolekul 9. veebruaril 1946. a., RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn, 1946, lk. 6.

⁹ Samas, lk. 6.

imperialistide loogika kohaselt saksa fašistliku agressiooni suunamine itta, Nõukogude Liidu vastu. Kuid see rahvahulkade seljataga tehtud plaan, nagu kõik teisedki niisugused taotlused, kukkus häbiväärselt läbi. Ei ole kahtlust, et ka inglise-ameerika sõjaõhutajate uued metsikud plaanid, mis on suunatud sellele, et lahendada praegust üha teravnevat imperialistliku leeri poliitilist ja majanduslikku kriisi demokraatia- ja sotsialismileeri, s. o. kõigepealt Nõukogude Liidu ja rahvademokraatia maade arvel, on määratud veelgi häbiväärsemale läbikukkumisele.

*

Bolševike partei on rajanud alati oma taktika sõja ja rahu küsimustes elu poolt igakülgsest järeleproovitud, oma õigsust ning suurt elulisust tõestanud marksismi-leninismi õpetusele õiglastest ja ebaõiglastest sõdadest.

„Sotsialistid,“ kirjutab Lenin, „on alati hukka mõistnud sõjad rahvaste vahel kui barbaarse ja metsiku asja. Kuid meie suhtumine sõjasse on printsiipiaalselt teistsugune kui kodanlike patsifistide (rahupooldajate ja -jutlustajate) ja anarhistide oma. Esimestest erineb me sellega, et mõistame sõdade paratamatust seost klasside võitlusega riigis, mõistame sõdade hävitamise võimatust klasside hävitamiseta ja sotsialismi loomiseta, aga samuti sellega, et me tunnustame täiesti kodusõdade, s. o. orjastatud klassi sõdade orjastaja, orjade sõdade orjapidajate, pärisorjade sõdade mõisnike ja palgatöölise sõdade kodanluse vastu seaduspärasust, progressiivsust ja vajadust. Nii patsifistidest kui ka anarhistidest meie, marksistid, erineb sellega, et tunnustame eraldi iga sõja ajaloolise (Marxi dialektilise materialismi seisukohalt) tundmaõppimise vajalikkust.“¹⁰

Bolševikud on alati sidunud sõja ja rahu küsimuse klassivõitluse ja proletarse revolutsiooni võidu küsimustega. Bolševikud on alati olnud seisukohal, et rahu eest tuleb pidada aktiivset revolutsioonilist võitlust kuni sõjahimulise imperialistliku kodanluse võimu kukutamiseni. Seejuures lähtub aga bolševike partei igakord oma taktika kindlaksmääramisel sõja ja rahu küsimuses sellest, et sõdu on põhimõtteliselt kaht erinevat liiki: õiglased, mitteannektsionistlikud sõjad ja ebaõiglased, anneksionistlikud sõjad. Nii üht kui ka teist liiki võiks jagada omakorda kolme suurde rühma.

Õiglased, mitteannektsionistlikud sõjad on: 1) vabadussõjad, mille eesmärgiks on rahva kaitsmine välise kallaletungi ja rahva orjastamise katsete vastu, nagu seda oli Venemaa rahvaste Isamaasõda 1812. a. Napoleoni röövarmee vastu, samuti teine maailmasõda kogu antifašistliku koalitsiooni ja eriti Nõukogude Liidu poolt;

¹⁰ V. I. Lenin, Teosed, 21. kd., lk. 271.

2) kodusõjad ja üldse vabadussõjad, mille eesmärgiks on töötava ja eksploateeritava rahva vabastamine kas orjapidajate klassi, feodaalide või kapitalistide orjusest. Niisuguseks vabadussõjaks oli vene tööliklassi ja talurahva kangelaslik võitlus sotsialistliku revolutsiooni võidu eest kodusõja ja välismaise interventsiiooni aastail (1918—1920), samuti Nõukogude Liidu suur vabastamissioon Kesk- ja Kagu-Euroopa maades teise maailmasõja päevil, mis langes ühte hitlerliku armee lõpliku purustamise peaülesandega;

3) vabadussõjad, mille eesmärgiks on asumaade ja sõltuvate maade vabastamine imperialismi survest. Niisugune on tänapäeval Vietnami, Indoneesia, Hiina ja Korea rahvaste võitlus oma maa vabastamiseks välismaiste imperialistide ja peotäie rahvareeturite — välismaiste imperialistide ketikoerte — metsikust röövimisest ja orjusest.

Ent mainitud kolme tüüpi vabadussõdade elemendid võivad esineda paljudel juhtumitel ühes ja samas sõjas koos, kusjuures üks neist võib üle minna teiseks, nagu see esineb näiteks korea ja hiina rahva õiglasel vabadussõjas.

Ebaõiglased, anneksionistlikud sõjad on: 1) sõjad, mille eesmärgiks on võõraste maade, võõraste rahvaste vallutamine ja orjastamine. Niisugused olid saksa röövvallutajate korduvad anneksionistlikud sõjad Baltimaade ja sealhulgas ka eesti rahva orjastamiseks, seesugune oli esimene imperialistlik maailmasõda kõikide osavõtivate riikide poolt, teine maailmasõda fašistlike teljeriikide (Saksa, Jaapan, Itaalia) ja nende satelliitide poolt, niisugune on Põhja-Ameerika Ühendriikide agressioon Korea Rahvademokraatliku Vabariigi, Hiina Rahvavabariigi ja teiste maade vastu;

2) sõjad kolooniate ja asumaade ning mõjupiirkondade ümberjaotamise pärast imperialistlike kiskjate vahel, nagu seda on imperialistlikud maailmasõjad, ja

3) sõjad, mis on suunatud töölis- või ülddemokraatliku liikumise mahasurumiseks ja rahva poolt kukutatud reaktsiooniliste režiimide taastamiseks. Meenutagem kasvõi peaaegu kogu feodaalse, monarhistliku Euroopa korduvaid koalitsioonisõdu Prantsuse kodanliku revolutsiooni vastu feodalismi ja monarhia taastamiseks Prantsusmaal ja seejärel sõdu feodalismivastase liikumise mahasurumiseks kogu Euroopas kurikuulsa Püha Liidu juhtimisel. Niisugust ebaõiglast sõda pidas Inglismaa Põhja-Ameerika Ühendriikide vastu 1775.—1783. a. vabadussõjas. Nimetagem siinkohal kuulsa bokserite ülestõusu julma mahasurumist imperialistlike suurriikide poolt 1900. aastal Hiinas, 14 riigi sõjakäiku sotsialistliku revolutsiooni lämmatamiseks Venemaal liidus võimult kukutatud vene kodanluse ja mõisnikega, edasi hitlerliku Saksamaa ja fašistliku Itaalia interventsiiooni Hispaania töölis- ja ülddemokraatliku liikumise mahasurumiseks ning Franko fašistliku diktatuuri kehtestamiseks 1936. a. Niisugused on kõigi imperialistlike riikide sõjad koloniaal- ja sõltuvate maade rahvaste imperialismivastase rahvusliku vabadusliikumise mahasurumiseks. Kogu maailma

imperialismi sandarmi osa etendavad selles tänapäeval Ameerika Uhendriigid.

Sõdade iseloomu kindlaksmääramiseks ei saa olla loomulikult valmis universaalset retsepti. Nagu õpetab Lenin, on vaja iga sõda eraldi uurida, arvesse võttes kõiki neid tingimusi, milles antud sõda toimus. Kuigi näiteks esimese ja teise maailmasõja tekkimise kõige olulisemad, peamised põhjused, milleks on imperialistlike vastuolude äärmine teravnemine, suuresti ühtuvad, ei olnud teine maailmasõda sugugi esimese maailmasõja koopia, nagu näitas seltsimees Stalin, vaid erines oluliselt esimesest maailmasõjast oma iseloomu poolest. Teine maailmasõda oli küll ebaõiglane, anastuslik teljeriikide poolt, kuid õiglane kogu antifašistliku koalitsiooni poolt, vaatamata Inglise-Nõukogude-Ameerika koalitsiooni koosseisu kuuluvate riikide ideoloogia ja ühiskonnakorra erinevustele. Orjastamise oht fašistlike inimsööjate poolt dikteeris „... koalitsiooni liikmeile imperatiivselt ühise tegutsemise hädavajalisust selleks, et päästa inimkond metsikuse ja keskaegsete julmuste tagasipöördumisest“.¹¹ Sellepärast ei võinudki sõja iseloomu kujunemisel omada otsustavat tähtsust antifašistlikku koalitsiooni kuulunud imperialistlike riikide, nagu Inglismaa ja Ameerika Uhendriikide reaktsiooniliste valitsuste agressiivsed ja imperialistlikud taotlused.

Kodanlik väärsotsioloogia on näidanud eriti imperialismi ajastul oma täielikku võhiklust ja müüdavust sõdade iseloomu määratlemisel.

Kohe, kui puhkes esimene maailmasõda, lasti kodanlike ja väikekodanlike parteide poolt käiku terve rida teooriakesi sõja iseloomu kohta, mis kõik olid mõeldud sõja tõeliste eesmärkide, selle imperialistliku, anneksionistliku olemuse varjamiseks, rahvahulkade petmiseks ja tõeliste sõjasüüdlaste kaitsmiseks rahva viha eest.

Enamus neist ja nende hulgas ka II Internatsionaali sotsiaalšovinistid määratlesid sõja iseloomu selle järgi, kumb pool enne kallale tungis, kes esimesena haaras mõõga. Vastavalt sellele jagati sõjad kahte liiki: ebaõiglasteks, pealetungisõdadeks ja õiglasteks, kaitseõdadeks. Iga maa imperialistlik kodanlus püüdis muidugi igasuguse vale ja demagoogia abil veenda, et mitte tema ei tunginud esimesena kallale, vaid temale tungiti kallale, ja seetõttu pidavat tema õiglast sõda „isamaa kaitsmiseks“, millest olevat huvitatud kogu rahvas.

Kuid tegelikult, nagu näitas Lenin, pole sel küsimusel, kumb enne peale tungis, mingit otsustavat tähtsust sõja iseloomu kindlaksmääramisel. Sajandi vahetusel toimunud Inglismaa ja buuride sõjas tungisid buurid esimesena inglaste kallale, kuid ühelgi vähegi mõtleval inimesel ei tekkinud kübetki kahtlust, et sõda buuride poolt oli õiglane vabadussõda, kuna aga Inglismaa poolt oli see sõda ebaõiglane, anastuslik.

Ei kannata mingit kriitikat ka teooriakesed, mis lähtuvad sõja ise-

¹¹ J. Stalin, „Nõukogude Liidu Suurest Isamaasõjast“, RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn, 1946, lk. 61.

loomu määratlemisel vägivalda ja röövimise elementidest või sellest, kus asub vaenlane või kelle territooriumil sõda toimub. Näiteks sõdisid omal ajal Prantsusmaa revolutsioonilised väed ka võõrastel territooriumidel, kuid sõda oli nende poolt ikkagi sellele vaatamata õiglane vabadussõda. Teises maailmasõjas, pärast Nõukogude Liidu territooriumi puhastamist saksa fašistlikest okupantidest, jätkasid Nõukogude Liidu relvastatud jõud oma kuulsat vabastamissiooni teiste Euroopa ja vähe hiljem ka Aasia maade territooriumil, vabastades need saksa ja jaapani okupantidest ning võimaldades nende maade rahvastel teostada tõeliselt vaba rahvuslikku enesemääramist. Mis puutub aga vägivalda ja röövimise elementidesse, siis neid, nagu kirjutas Lenin, esineb igasugustes, ka õiglastes sõdades, sest ka õiglast vabadussõda pidav riik kasutab sõjalisi, s. o. vägivaldseid vahendeid. Ka see tunnusmärk ei sobi seetõttu sõja iseloomu määramisel ega proletariaadi partei taktika väljatöötamisel.

Kodanlikus sotsioloogias pole kunagi olnud ega saagi olla mingit järjekindlat teooriat sõja iseloomu kindlaksmääramiseks, sest kõik need on teadusevastased, mille elu on ammugi ümber lükanud. Võimatu on nimetada mingit järjekindlat teooriat, millele toetuksid tänapäeval Wall Streeti ja City uue sõja õhutajad oma rāpases töös, sest niisugust teooriat pole olemas. Kuulutanud sõja rahvaste suveräänsusele Ameerika maailmavalitsemise plaanide huvides, võltsivad nad kõige häbematumal kombel ajaloolisi fakte, moonutavad ja rikuvad rahvusvahelise õiguse norme ja Ühinenud Rahvaste organisatsiooni põhikirja. Üksnes niisuguste „abinõude“ varal osutus võimalikuks Ameerika Ühendriikide pealekäimisel kuulutada Ühinenud Rahvaste organisatsiooni taevakarva sinise lipu varjul agressoriks Korea Rahvademokraatlik Vabariik, kes peab õiglast vabadussõda ja kelle õiglasele võitlusele tunneb kaasa kogu progressiivne maailm.

Sõja iseloomu kindlaksmääramisel on tarvis silmas pidada selle põhitunnust, s. o. sõja klassiiseloomu. On vaja selgeks teha, millistest ajaloolis-majanduslikest tingimustest antud sõda tekkis, millised klassid seda peavad, millisel ajaloolise arengu astmel need klassid on ning millised on sõja eesmärgid. „Kui sotsialistid arutlevad seda,“ ütles Lenin, „kuidas tuleb hinnata sõda ja kuidas tuleb sellesse suhtuda, seisab põhiküsimus marksismi, s. t. kaasaegse teadusliku sotsialismi seisukohalt selles, mille eest seda sõda peetakse, milliste klasside poolt seda ette valmistati ja suunati.“¹²

Lähtudes neist leninlikest põhimõtetest ükskõik millise sõja iseloomu määratlemisel, jõuame paratamatult sellele printsiipiaalsele järeldusele, et kõik sõjad jagunevad kahte põhiliiki: õiglasteks, mitteannektzionistlikeks sõdadeks, vabadussõdadeks ja ebaõiglasteks, annektzionistlikeks sõdadeks, röövsõdadeks. On loomulik, et ka bolševike partei taktika peab olema printsiipiaalselt erinev kumbagi liiki sõdade puhul.

*

¹² V. I. Lenin, Teosed, 24. kd., lk. 362.

Bolševikud on alati toetanud ja toetavad õiglasi, mitte annektsionistlikke sõdu, vabadussõdu. UK(b)P XVIII kongressil peetud kõnes rõhutas seltsimees Stalin, iseloomustades Nõukogude Liidu välispoliitikat, just seda küsimust, öeldes: „Meie oleme agressiooni ohvriks langenute ja oma kodumaa iseseisvuse eest võitlevate rahvaste toetamise poolt.“¹³ Nõukogude Liit on kogu oma olemasolu vältel kõigil rahvusvahelistel konverentsidel ja kongressidel võidelnud vankumatult selle õilsa printsiibi elluviimise eest ja on pälvinud seetõttu kõikide imperialistliku agressiooni ohvriks langenud rahvaste ning kogu progressiivse inimkonna siiraima poolehoiu.

Mis puutub aga teist liiki, s. o. ebaõiglastesse, annektsionistlik kudesse sõdadesse, siis olid bolševikud arvamisel, nagu öeldakse UK(b)P ajaloo lühikursuses, et nende vastu „...tuleb pidada otsustavat võitlust, mis viiks revolutsioonini ja oma imperialistliku valitsuse kukutamiseni.“¹⁴ Proletariaadi marksistliku partei niisuguse revolutsioonilise taktika klassikalise näitena ebaõiglastes sõdades tuleb esile tõsta bolševike partei taktikat esimeses imperialistlikus maailmasõjas ja võitlust selle taktikalise liini elluviimiseks.

Vastandina menševikele, sotsialistidele-revolutsionäridele ja kõigile II Internatsionaali sotsiaalšovinistidele, kes reetsid revolutsiooni ja töölisklassi, jutlustades „kodurahu“ säilitamisest sõja ajal, püstitasid Lenin, bolševikud imperialistliku sõja kodusõjaks muutmise, sotsialistliku revolutsiooni teostamise loosungi. „See loosung tähendas, et töötajad, nende hulgas ka soldatisinelitesse rietatud ja relvastatud töölised ja talupojad, peavad pöörama relvad oma kodanluse vastu ja kukutama ta võimu, kui nad tahavad pääseda sõjast ja saavutada õiglase rahu.“¹⁵

Vastandina II Internatsionaali sotsiaalreetreile, kes aitasid imperialistidel „isamaa kaitsmise“ poliitikaga mürgitada töötava rahva teadvust, õhutades vaenu rahvaste vahel ja ässitades ühe maa töölisi teise maa tööliste kallale, tõstsid bolševikud teise põhilise taktikalise ülesandena esile oma valitsuse imperialistlikus sõjas lüüasaamise poliitika. „See poliitika tähendas, et on tarvis hääletada sõjakrediitide vastu, luua sõjaväes illegaalsed revolutsioonilised organisatsioonid, toetada sõdurite vennastamist rindel ja organiseerida töölisi ja talupoegade revolutsioonilisi väljaastumisi sõja vastu, muutes viimased ülestõusuks oma imperialistliku valitsuse vastu.“¹⁶ Niisugust oma imperialistliku valitsuse lüüasaamise poliitikat pidid bolševike arvates teostama mitte üksnes Venemaa revolutsionärid, vaid kõigi sõdivate maade revolutsioonilised töölisparteid.

¹³ J. Stalin, „Leninismi küsimusi“, RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn, 1945, lk. 505.

¹⁴ „UK(b)P ajalugu. Lühikursus“, Tallinn, 1946, lk. 166.

¹⁵ „UK(b)P ajalugu. Lühikursus“, Tallinn, 1946, lk. 165.

¹⁶ „UK(b)P ajalugu. Lühikursus“, Tallinn, 1946, lk. 165.

Kolmandaks Lenini poolt ülesseatud taktikaliseks nõudeks oli täielik lahkulöömine imperialismist, mitte mingit järeleandmist II Internatsionaali sotsiaalsövinistidele. Vastavalt sellele lootsungile kutsusid bolševikud üles rahvusvahelisele proletaarsele solidaarsusele ja asusid looma oportunisti koorma all kokkuvarisenud II Internatsionaali asemele III Internatsionaali, Kommunistlikku Internatsionaali.

Lenin, selgitades rahvahulkadele kodanliku isamaa kaitsmise petteloozungi tõelist sisu, näitas, et ühegi maa kodanlus pole olnud kunagi tõeliselt patriootiline. Hoopis võõras on aga patriotismi- ja rahvusliku uhkuse tunne imperialistlikule kodanlusele. Kui küsimus puudutab kodanluse klassihuve, on viimane alati valmis maha sahkerdama oma kodumaa ja asuma oma rahva vaenlaste leeri, nagu näeme seda tänapäeval igal sammul Aasia rahvaste vabadusvõitluses.

Tõeline patriotism on omane eelkõige proletariaadile. Seepärast loeme V. I. Lenini artiklist „Suurvenelaste rahvuslikust uhkusest“, mis on kirjutatud esimese maailmasõja lõõmas: „Ja meie, suurvene töölised, täis rahvusliku uhkuse tunnet, tahame iga hinna eest vaba ja sõltumatut, iseseisvat, demokraatlikku, vabariiklikku ja uhket Suurvenemaad, kes rajab oma suhted naabritega inimlikule võrdsuse-põhimõttele, mitte aga suurt rahvast alandavale feodaalsele eesõiguste põhimõttele.“¹⁷

Niisuguses olukorras ei saagi teisiti „kaitsta isamaad“, ütles Lenin, kui „... võideldes kõigi revolutsiooniliste vahenditega oma isamaa monarhia, mõisnike ja kapitalistide vastu, s. o. meie kodumaa kõige õelamate vaenlaste vastu...“¹⁸ Tsaarivalitsuse sõjaline lüüasaamine esimeses imperialistlikus maailmasõjas, vastavalt bolševike taktikale, oli rahva määratule enamusele kõige väiksemaks paheks, sest see hõlbustas rahva võitu tsarismi üle ja proletariaadi edukat võitlust kapitalistlikust orjusest ja imperialistlikest sõdadest vabanemiseks.

Bolševike partei taktika õigsust ja suurt elulisust sõja ja rahu küsimustes esimese imperialistliku maailmasõja päevil kinnitas kõige ilmekamalt Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võit, mille tulemusena murti läbi imperialismi ahel ühel kuuendikul maakeral ning kehtestati töötava rahva oma võim — proletariaadi diktatuur. Nõukogude võim seadis oma välispoliitika nurgakiviks võitluse demokraatliku rahu eest, rahvaste vaba enesemääramise õiguse ja rahvusliku suveräänsuse eest. Kõik see leidis kehastust juba nõukogude võimu esimeses dokumendis — Lenini poolt kirjutatud ja II nõukogude kongressi poolt vastuvõetud rahudekreedis. Proletariaadi diktatuuri võit Venemaal lõi kindla aluse rahu lõplikuks võiduks sõja üle kogu maailmas, millest on unistanud töötava rahva hulgal aastatuhandeid. Selles seisneb Venemaa proletariaadi ja tema avangardi — bolševike partei — määratu suur teene kogu progressiivse inimkonna ees.

¹⁷ V. I. Lenin, Valitud teosed, I kd., lk. 604.

¹⁸ V. I. Lenin, Valitud teosed, I kd., lk. 604.

Bolševike partei revolutsiooniline taktika sõja ja rahu küsimustes tugineb täielikult Lenini suurele avastusele, et sotsialismi võit on võimalik esialgu ühel maal. Selle järelduse tegi Lenin 1915. a. oma artiklis „Euroopa Ühendriikide loosungist“. Mainitud avastusega sai sotsialistliku revolutsiooni leninlik teooria, mille kallal ta oli töötanud ligi paarkümmend aastat, lõpliku ja tervikliku kuju.

Lenin tõestas teaduslikult, et kapitalismi ebaühtlane arenemine imperialismi ajajärgul, ajades teravaks kõik kapitalismi vastuolud ja nõrgestades tema jõude, võimaldab imperialismi rindest läbi murda seal, kus see rinne on kõige nõrgem, võimaldab sotsialismil võidu saavutada esialgu ühel või mitmel maal.

„Sotsialistliku revolutsiooni leninliku teooria hindamatult suur tähtsus,“ kirjutab seltsimees Stalin, „seisab mitte üksnes selles, et ta rikastas marksismi uue teooriaga ja arendas seda. Tema tähtsus seisab veel selles, et ta annab üksikute maade proletaarlastele revolutsioonilise perspektiivi, päästab valla nende initsiatiivi oma, rahvusliku kodanluse ründamisel, õpetab neid kasutama sõjaolukorda niisuguse rünnaku organiseerimiseks ja kindlustab nende usku proletaarse revolutsiooni võidusse.“¹⁹ Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon oli selle teooria täielikuks kehastuseks.

Uutes ajaloolistes tingimustes rikastas seltsimees Stalin sotsialistliku revolutsiooni leninlikku teooriat uute järeldestega, mis on teoreetiliseks vundamendiks nii bolševike partei kui ka rahvademokraatia ning kapitalistlike maade kommunistlikele ja töölisparteidele nende taktika kindlaksmääramisel sõja ja rahu küsimustes praegusel ajal.

Juba 1924. a. näitas seltsimees Stalin, et edaspidi, s. t. pärast sotsialistliku revolutsiooni võitu Venemaal, areneb maailmarevolutsioon tõenäoliselt „... rea uute maade revolutsioonilise väljalangemise teel imperialistlike riikide süsteemist.“²⁰ Ja teisel: „On kõige tõenäolisem, et maailmarevolutsiooni arenemise käigus imperialismi kollete kõrval üksikutes kapitalistlikes maades ja nende maade süsteemi kõrval kogu maailmas tekivad sotsialismi kolded üksikutes nõukogudemaades ja nende kollete süsteem kogu maailmas, kusjuures võitlus nende kahe süsteemi vahel täidab maailmarevolutsiooni arenemise ajaloo.“²¹ Rea rahvademokraatia maade sünd teise maailmasõja tulemusena, Aasia rahvaste õiglased vabadussõjad imperialistliku ikke lõplikuks purustamiseks, mida toetab kogu progressiivne inimkond, tõendab meile seltsimees Stalini selle teadusliku ettenägemise teostumist.

Väga olulist tähtsust sõja, rahu ja revolutsiooni probleemide mõistmisel ning tänapäeval neis küsimustes marksistliku partei taktika väljatöötamisel omavad seltsimees Stalini juhendid, mis käsitlevad täieliku kommunistliku ühiskonna ülesehitamise võimalikkust meie

¹⁹ „UK(b)P ajalugu. Lühikursus“, Tallinn, 1946, lk. 168.

²⁰ J. V. Stalin, Teosed, 6. kd., Tallinn, 1948, lk. 392.

²¹ Samas, lk. 393.

maal kapitalistliku ümbruse säilimise korral, kapitalismi üldkriisi teravnemist pärast teist maailmasõda, kahe leeri vahelist võitlust ning kahe süsteemi rahuliku koosseksteerimise võimalikkust.

Uue maailmasõja oht tänapäeval on küllaltki suur, mida näitab ameerika imperialistide agressiooni laienemine eriti Aasias. Bolševike partei taktika, mis on eeskujuks kõigi teiste maade kommunistlikele ja töölisparteidele, lähtub tänapäeval sõja ja rahu küsimuses seltsimees Stalini ülitähtsast juhendist, et uus maailmasõda ei ole kaasaegsetes tingimustes möödapääsmatu, paratamatu, vaid et sõda võib ära hoida. Uue sõja ärahoidmise reaalsed võimalused peituvad ennekõike selles, et šotsialismi-, demokraatia- ja rahuleeri jõud, mille eesotsas sammub võimas Nõukogude Liit, on võrratult tugevamad demokraatiavastasest imperialismi- ja sõjaleerist.

Kõigi maade töörahva teadlikkuse aste on tänapäeval palju kõrgem kui kunagi varem. Inimesed on õppinud palju möödunud maailmasõdade koledustest ega taha sõda. Maailmas pole olnud kunagi nii võimast organiseeritud liikumist rahu kaitseks kui praegu.

Sellel liikumisel rahu kaitseks, mille hingeks on kommunistlikud ja töölisparteid ja mille edu kindlaimaks tagatiseks on proletariaadi ühtsus kõigis maades, pole midagi ühist jõuetu patsifismiga. See on ülimalt aktiivne, mobiliseerides rahvahulki sõjaõhutajaile vastama tegudega, andma nende urgitsustele otsustava vastulöögi.

Aktiivne võitlus rahu eest innustab nõukogude inimesi ja rahvademokraatia maade töötavat rahvast veelgi suurematele töökangelastegeudele. Nõukogude valitsuse otsused Volga ja Dnepri uutest hiigleehitustest, mis on suurimad maailmas, samuti Turkmeenia peakanali ja Lõuna-Ukraina ning Põhja-Krimmi kanali ehitamisest ning nõukogude rahva üksmeelne vankumatu tahe need otsused õigeaegselt ellu viia — kõik see kõneleb Nõukogude Liidu rahuarmastavast poliitikast.

Nõukogude Liit on ja saab olema ka edaspidi võimsaks rahukantsiks ja rahuleeri lipukandjaks. Kõigi maade rahuarmastavad rahvad näevad Nõukogude Liidus tuletorni, mis näitab teed kõigi rahvaste õnnele. Just sellepärast liituvad kogu maailma progressiivsed jõud üha tihedamini esimese sotsialismimaa ümber, tugevdades seega mitmekordselt demokraatia- ja rahuleeri jõude.

Kui aga siiski Ameerika Ühendriikide kõvapealised poliitikud keelduvad arvestamast rahvaste selgesti väljendatud rahutahet ja päästavad valla uue maailmasõja, siis ei saa olla kahtlust selles, et nad kutsuvad paratamatult välja rahvaste niisuguse õiglase ja otsustava viha, niisuguse ühtse tegevuse, mis pühib maailmast igaveseks minema imperialistid, agressiooni, sõjad. Rahu võidab sõja — niisugune on kaasaja inimühiskonna arengu seaduspärasus.

Kuidas tekkis ristiusk.

J. LENTSMAN.

Ristiusu tekkimise küsimus on poliitiliselt kõige tähtsamaid ja kõige teravamaid küsimusi ajalooteaduses. Usuvastane propaganda, mida peab tegema iga nõukogude inimene, sisaldab tingimata usu tekkimise küsimust üldse ja ristiusu tekkimise küsimust eriti.

„Niisugusele religioonile nagu ristiusk,“ ütleb Engels, „ei saa lõppu teha ainult selle üle irvitamise ja selle ründamisega, see tuleb samuti võita teaduslikult, s. t. ajaloolise selgitamisega, kuid selle ülesandega ei suuda toime tulla isegi loodusteadus.“¹ See ei tulene hoopiski sellest, nagu valmistaks ristiusu tekkimise küsimus mingeid üliloomulikke raskusi või ebaselgusi. Marksismi-leninismi rajajate ja eriti Engelsi tööd, mis on pühendatud varase ristiusu ajaloole ja selle historiograafiale,² andsid juba ammugi võtme ristiusu tekkimise ja selle arenemise põhjuste väljaselgitamiseks. Nõukogude teadlaste — usuajaloolaste ja vana-aja ajaloolaste — arvukad uurimused³ on näidanud konkreetse faktilise materjali najal ristiusu sotsiaalökonomilisi ja ideoloogilisi juuri, on selgitanud välja varase ristiusu kiriku tekkimise ja viimase järk-järgulise arenemise kuni selle muutumiseni hukkuva Rooma impeeriumi tähtsaimaks toeks. Vana-aja üldkursuses antakse samuti küllaltki ruumi ristiusule antiikaja ühiskonna tähtsaima ideoloogiavormina.⁴ Nõukogude ajaloolased uurisid ka Rooma impeeriumi hilisema ajajärgu ühiskondlikke liikumisi, mis on sel või teisel määral seotud ristiusu ajalooga. Kõik need tööd ja uurimused, hoolimata mõningaist vaieldavaist teesidest üksikute autorite juures, annavad ristiusu tekkimisele ja arenemisele vana-ajal õige materialistliku seletuse.

19. saj. algusest kuni viimase ajani jagunevad kodanlikud usuajaloolased kahte suurde rühma. Uks rühm neist, seistes ortodoksaalse katoliikluse või õigeusu positsioonidel, püüdis tassida teadusse „argumente“ usu ja kiriklike dogmade purunevate aluste kindlustamiseks ja hülgas kõik need ajaloolised faktid, mis on vastuolus piibli või evangeeliumide traditsioonidega. Sellele rühmale on „pühakirja“ iga täht ja kõik selle absurdsused vaieldamatuks ja kõigutamatuks tõeks, lõplikuks tõeks. Nende teoloogide vaatekohalt on ajaloolistel faktidel

¹ Marxi-Engelsi arhiiv, X kd., lk. 352.

² F. Engels, Bruno Bauer ja varane ristiusk, Teosed, XV kd., lk-d 602—610; F. Engels, Varase ristiusu ajaloost, Teosed, XVI kd., lk-d 407—431; F. Engels, Ludwig Feuerbach, Teosed, XIV kd., lk-d 655—656 ja 674.

³ A. B. Ranovitš, Otšerk istorii rannehristianskoi tserkvi, Moskva, 1941. A. B. Ranovitš, Antitšnõje kritiki hristianstva, Moskva, 1935.

⁴ N. A. Maškin, Istorija drevnevo Rima, Moskva, 1947; S. I. Kovaljov, Istorija Rima, Leningrad, 1948; V. S. Sergejev, Otšerki po istorii drevnevo Rima, II kd., Moskva, 1938.

väärtust vaid sedavõrd, kuivõrd neid saab kasutada piibli seisukoh-
tade kindlustamiseks — kõik muu on kurjast.

Kodanlike teadlaste teine mõjukas suund arenes eriti saksa õpet-
laste-protestantide keskel. See oli nn. tüübingeni koolkond. Omal
ajal iseloomustas Engels seda koolkonda järgmiselt: „Kriitilisel uuri-
misel läheb ta niikaugemale, kuivõrd see on võimalik teoloogilisel
koolkonnal. Ta tunnustab, et kõik neli evangeeliumi pole pealtnägi-
jate jutustused, vaid kaotsiläinud kirjutuste hilisem ümbertöötus...
Ta kriipsutab maha ajaloolisest jutustusest kõik imed ja kõik vastu-
oksused kui lubamatud, kuid ülejäänust püüab ta „päästa kõik, mis
päästa annab“, ja selles avaldub väga selgesti tema iseloom teoloog-
gide koolkonnana.“⁵ Seega ka need kodanlikud teoloogid, kes piiblit
kritiseerisid, ei teinud seda teadusliku tõe kindlakstegemiseks, vaid
selleks, et, heitnud piiblist minema ilmse absurdsuse, mis pole ühen-
datav teaduse saavutustega, säästa siiski igasuguse religiooni pea-
mine alus — usk ilmutusse ülalt.

Lenin iseloomustas järgmiselt saksa filosoofi A. Drewsi, kes on
kirjutanud raamatu „Müüt Kristusest“, milles ta eitab Kristuse aja-
loolist olemasolu: „See on otsene, teadlik reaktioonäär, kes aitab ava-
likult ekspuuteerijail asendada vanad ja pehkinud religioossed eel-
arvamused uute, veelgi vastikumate ja alatumate eelarvamustega.“⁶
See iseloomustus käib täielikult tüübingeni koolkonna esindajate ja
teiste nende kilda kuuluvate kodanlike õpetlaste kohta.

Viimasel aastakümnel täheldame maršaliseeritud maade kodanlikus
ajalooteaduses väga iseloomulikku nähtust, mis sai alguse Ameerika
Uhendriikides, nüüdisaja reaktsiooni- ja obskurantismikeskuses, kust
kandub kiiresti ka Lääne-Euroopasse. Tüübingeni koolkonna positsioo-
nid loovutatakse võitluseta, kusjuures peaaegu kogu „teaduslik“ too-
dang kannab ilmse katoliikluse pitsarit. Enamus Rooma impeeriumi
uurivaid ajaloolasi ilmutab elavat huvi varase ristiusu kiriku ajaloo
vastu. Seejuures on väga iseloomulik, et kui varemini isegi paljud
katoliiklikud õpetlased püüdsid seletada ajaloolise arenemise käiku,
julgemata midugi riivata „taevasi“ jõude, siis esineb nüüd rõhuv ena-
mus vana-aega uurivaid kodanlikke ajaloolasi avalikult „papluse dip-
lomeeritud lakeidena“. Nii tunnustab näiteks ameerika suurimaid
arheolooge A. Olmstead mitte üksnes seda, et Kristus on ajalooline isik,
vaid koguni sedagi, et ta tõusis üles pärast mahamatmist. „See osu-
tub ümberlukkamatuks, sest millegi muuga ei saa seletada apostlite
äkilist rõõmu Emmauses“.⁷ Olmstead'i kordab W. Durant, kes tunnus-
tab Kristuse olemasolu, kuna see olevat „tõestatud tema poolt soori-
tatud imedega“.⁸ Ei mõista lihtsalt, mille üle rohkem imestuda: kas
ameerika „õpetlaste“ vähikluse või häbematusse üle.

⁵ K. Marx ja F. Engels, Teosed, XVI kd., II osa, lk-d 414—415.

⁶ Lenin, Teosed, XXVII kd., lk. 185.

⁷ A. T. Olmstead, Jesus in the light of history, New-York, 1924, lk. 251.

⁸ W. Durant, Caesar and Christ, New-York, 1944, lk. 562.

Prantsuse ajaloolane d'Elbée kirjutas 1947. a. raamatu Rooma keisri Konstantin I üle, kus ta kiidab igati heaks tema poliitika, mis oli suunatud kiriku toetamisele. J. d'Elbée kritiseerib Konstantini vaid selle eest, et tal „polnud jõudu ja julgust lämmatada vabariiklikku ja paganlikku anarhiat . . . kogu maailma ilme oleks olnud siis teissugune“.⁹

Selles kauge mineviku sündmuste kriitikas tundub kodanluse ideoloogi metsikut hirmu Prantsusmaa proletariaadi ees. Samasuguseil sõjaka klerikaalsuse positsioonidel asub enamuse inglise ja itaalia ajaloolasi, kes uurivad vana-aega.

Kui seega varemini kodanlikud õpetlased püüdsid religiooni teadusega kuidagiviisi lepitada, siis heidavad nad nüüd avalikult teaduse kõrvale ja kaitsevad pimedaimat papiusku. Kodanlikud ajaloo professorid on nüüd muutunud teoloogia avalikeks teenreiks. Selle põhjus on täiesti selge. Ajal, millal proletariaadi võimsus üha tõuseb, millal Nõukogude Liidu ümber koondunud rahu-, demokraatia- ja sotsialismi jõud peatamatult kasvavad, koondub ülemaailmne imperialism, olles hirmul proletaarse revolutsiooni ees, üha enam Vatikani ümber, millel on veel mõningane mõju katoliiklike maade kõige mahajäänudate rahvahulkade keskel. Just seepärast, hoolimata kiriklike dogmade täielikust paljastamisest mitte ainult marksistlikus, vaid isegi vanas kodanlikus ajaloo teaduses, täheldame nüüd tagasipöördumist pimedale katoliiklusele kõigis kodanlikes maades.

Niisugune olukord nõuab nõukogude haritlaskonnalt usuvastase propaganda tugevdamist, mille üheks lüliks on ristiusu tekkimise õige seletamine.

* * *

„Religioonist, mis vallutas Rooma maailmimpeeriumi ja valitses 1800 aasta kestel tsiviliseeritud inimkonna tähelepandavaima osa üle, ei saa lahti lihtsalt sellega, et kuulutada see petiste sepsitsetud mõtte-tuseks. Et seda religiooni mõista, tuleb osata selgitada tema tekkimist ja arenemist neist ajaloolistest tingimustest, mille puhul ta tekkis ja muutus valitsevaks. Eriti käib see ristiusu kohta. Siin on ometi vaja lahendada küsimus, kuidas see juhtus, et Rooma impeeriumi rahvahulga eelistasid kõigist teistest religioonidest seda mõttetust, mida pealegi kuulutasid orjad ja rõhutud, nii et lõpuks auahne Konstantin veendus, et selle mõttetü religiooni vastuvõtmine on parim vahend, et tõusta Rooma maailma isevalitseja seisundini.“¹⁰ Sellest Engelsi üli-tähtsast mõttest nagu kostaks läbi Marxi mõte: „Muidugi on palju kergem leida analüüsimisega uduste religioossete kujutluste maine tuum, kui vastupidi reaalse elu antud suhteist leida neile vastavad reli-

⁹ J. d'Elbée, Constantin le Grand, Paris, 1947, lk. 167.

¹⁰ K. Marx ja F. Engels, Teosed, XV kd., lk. 602—603.

gioossed vormid. Viimane on ainus materialistlik meetod ja järelikult ainus teaduslik meetod.¹¹

Seega tuleb meil eelkõige kindlaks teha, missugustes ajaloolistes tingimustes tekkis ristiusk. See oli meie ajaarvamise 1. sajandil, kui orjapidajate diktatuur lammatas kõigis Vahemere maades terve sajandi kestnud võimsa revolutsioonilise liikumise. Impeeriumi loomine tähistas orjapidamiskorra ajutist stabiliseerumist ja võttis praktiliselt rahvahulkadelt võimaluse saavutada revolutsioonilist väljapääsu kriisist. Augustuse ainuvalitsus ei likvideerinud kriisi majanduslikke eeldusi. Orjapidamislik tootmisviis võis areneda vaid orjapidamise laienemisega orjade arvu seninähtamatu suurendamise tõttu. Kui ses suhtes oli jõutud ülima piirini ja orjus oli tunginud kõigisse tootmisharudesse, oli tootmisjõudude edasine arenemine võimalik vaid töötootlikkuse suurenemisega, mis oli aga võimatu orjade seniste eksploateerimisvormide püsimisel. Algas aeglane siirdumine kolonaa-dile, mis oli uue tootmisviisi, feodaalse tootmisviisi eoks orjapidamis-korra rüpes.

Muide oli Augustuse ja tema lähimate järglaste poliitika suunatud orjapidamiskorra kindlustamisele. See tähendas eelkõige impeeriumi riigiaparaadi tugevdamist, ent sellega seoses ka provintside ja Itaalia elanikkonna röövimise sajakordistumist. Ilmeka pildi sellest, kuidas pumbati elanikkonnalt makse, mis küündis varandusetute füüsilise hävitamiseni, leiame Philonil Aleksandriast. Ta kirjeldab maksude võt-mist Egiptuses järgmiselt: „Äsja keegi maksudekoguja, kes oli meie juurde saadetud, kuna mõned varandusetud olid karmide karistuste kartusel ära põgenenud, tõi vägivallega välja nende naised, lapsed, vanemad ja muud sugulased, hakkas neid peksma, teotama ja igati piinama, et nad kas näitaksid kätte ärajooksnu asukoha või õiendak-sid maksu tema eest... Sidudes liivaga täidetud korvid nõoriga kokku, tõstis ta nende õlule selle ülejõukäiva raskuse, et nad nõrkeksid hirmsa piina, halva ilma ja päikese tõttu, häbist möödaminejate ees, õlule asetatud raskusest, et vaatajad juba aegsasti saaksid karistusest maigu suhu... Mõned... võtsid endilt aegsasti elu mõõga, mürgi või sil-musega; niisuguses õnnetuses pidasid nad õnneks surra vähemalt pii-nadeta... Aga kui kedagi sugulastest polnud järele jäänud, langes õnnetus ka naabreile, ent mõningail juhtumeil tervetele küladele ja linnadele, mis kiiresti inimestest tühjenesid.“ Muidugi oli eespoolkir-jeldatud juhtum vaid üks paljudest.

Maksukoorma raskuse all langes elanikkond, esijoones talupojad, orjalikku sõltuvusse liigkasuvõtjaist, kes viisid ta füüsilise hävimise piirile. Igasugusel vastupanul puudusid sellal väljavaated edule. Uldise õigusetuse tulemuseks oli üldine apaatia ja demoraliseerumine. Kus on siis väljapääs? Niisugune väljapääs leidis, osutab Engels. Selleks väljapääsuks kujunes ristiusk, mis lubas „tolles maailmas“ jumaliku

¹¹ K. Marx ja F. Engels, Teosed, XVII kd., lk. 409—410.

õigluse teostada. Realse väljapääsu puudumine kriisist viis paratamatult religioosseile otsinguile ja ekslemistele.

Vanad religioonid ei andnud niisugust väljapääsu. Iidsed jumalad olid Engelsi väljenduse järgi rahvuslikud jumalad, kelle võim ei ulatunud üle selle piirkonna, mida nad kaitsesid. Niisuguseiks jumalaiks olid ka Rooma jumalad, mis olid tehtud Rooma linna kitsa mõõdu järgi.¹² Kui Rooma vabariik muutus maailmaimpeeriumiks, olid Rooma vanad jumalad oma aja ära elanud. Isegi Rooma panteoni jumalate ühtesulamisel Kreeka jumalatega polnud tähtsust. Vanadel, koguni üksikute linnade helleniseeritud jumalatel polnud külgetõmbejõudu hii-gelsuure riigi paljudest suguharudest elanikkonna silmis.

Maailmaimpeeriumi valitsevad klassid vajasisid niisugust religiooni, mis oleks mõjuvaks tööriistaks töötavate hulkade alistamisel, sõltumata nende päritolust ja hõimust. Paljudest hõimudest koosnev impeerium vajab maailmareligiooni, milleks osutuski ristiusk. Tõsi, tehti katseid niisuguse religiooni sisseseadmiseks imperaatori kultusena, organiseeriti erilised preestrikolleegiumid, püstitati templid. Seda kultust toetas ja ergutas riigivõimuaparaat. Kuid imperaatori dekreedidega polnud võimalik luua maailmareligiooni, pealegi olid impeerium ja seda kehvastav imperaator sedavõrd vihatud orjade ja kehvistu laialdaste hulkade silmis, et ametlik kultus oli võimaline tungima ainult Itaalia ja provintside ülimiku väga kitsasse kihti.

Vastukaaluks väljasurevale kreeka-rooma religioonile ja imperaatori ülimikukultusele levisid laialdaselt kõigis Vahemere äärseis mais meie ajaarvamise künnisel mitmesugused idamaised kultused, mis olid tihedasti müstikaga värvitud. Nende hulka kuuluvad Egiptuse Isise ja Osirise, Väike-Aasia Attise ja Kybele müsteeriumid ja paljud muud. Kõik need kultused on pärit maaomanike primitiivseist religioosseist uskumustest. Algstaadiumis sisaldasid need sureva ja ülestõusva jumala ideed, mis kajastas looduse iga-aastast uuenemist. Hilisemal arengustaadiumil hakati jumala surma ikka sagedamini tõlgitsemata pattude lunastamisena, ent tema ülestõusmist — usklিকে tulevase õndsuse tagatisena. Neis uskumustes sisaldus juba too „vaimse puskari“ element, mis nüristas rahvahulki, kes olid meeleheitel võitluses parema elu ja orjusest ning sõltuvusest vabanemise eest. Siin leiame juba tulevase ristiusu ideoloogia olulisi momente.

Idamaiste müsteeriumide teatraalsed riitused pakkusid külluses toda paeluvat religioosset uima, mis puudus kreeka-rooma religioonil ja millega õnnetud ja rõhutatud töötajate hulgad tahtsid vaigistada oma meeleheidet. Nii kirjeldab protsessiooni Isise auks Apuleius, 2. sajandil m. a. j. elanud rooma kirjanik, järgmiselt: „Naised, helkides puhastes rätikutest, rõõmustades silmi mitmesuguste peakatetega... ühed puistasid tee lilledega üle, mida mööda liikus püha protsessioon, teistel olid selja taha seotud helkivad peeglid... Mõned, hoides käes

¹² K. Marx ja F. Engels, Teosed, XIV kd., lk. 674.

kammi... tegid nagu kammiksid ja korraldaksid nad jumalanna juukseid. Teised piserdasid lõhnavate õlidega tänavat. Peale selle suur hulk mõlemast soost inimesi laternate, tõrvikute ja küünaldega... Huilgasid ka flöödid, tuues kuuldavale magusaimaid meloodiaid, löid hämmastava muusika.¹³

Keisrite ajajärgust on leitud tuhandeid Isise kultuse mälestusmärke mitte üksnes Egiptuses, Süürias ja Palestiinas, vaid ka Balkanil, Itaalias, Saksamaal ja isegi Inglismaal.

Peaaegu niisama levinud olid kogu impeeriumis ka teised idamaised kultused, nagu Kybele ja Attise, Mā-Bellona ja iseäranis Mithra, „võidetamatu päikese“ jumala kultus. Viimane kultus oli eriti levinud Rooma sõjaväes ja 3. sajandil m. a. j. propageeris seda koguni riigivõim. Vanimaid jälgi Mithra kultusest avastati viimasel ajal Ostia (muistse Rooma linna sadam Tiberi jõe suudmel — toimetuse märkus) varemete väljakaevamisel. Siin leitud Mithra kujutus seinal arvatakse kuuluvat 1. sajandisse m. a. j.

Religioossele sünkretismile on meie ajaarvamise künnisel väga iseloomulik judaismi levimine. Juutide üldarvust — 4 kuni 4,5 miljonit — elas Palestiinas mitte üle 700 000. Enam kui 1 milj. juuti elas Egiptuses. Uhes usklike hajali asumisega kaotab Jahve „natsionaalsed“ jooned ja muutub theos hypsisos'eks, kogu maailma ülimaks jumalaks.

Sügavaist muutustest selle ajastu religioosses teadvuses kõneleb ka nn. salamärkide levik mitmesugust liiki igapäevastel asjadel. Need märgid on ühel või teisel määral seotud kreekakeelse sõnaga, mis tähendab päästjat. Palju niisuguseid amulette on leitud ka Musta mere põhjarannikult.

Religioosse sünkretismi teravat iroonilist karakteristikat leiame sel ajal kreeka satiirikul Lukianosel, klassikalise antiikaja Voltaire'il, kes oli pärit Samosatast (Põhja-Süürias). Tema töös „Jumalate nõukogu“ otsustavad vanad olümplased rakendada abinõusid Olümpose risustamise vastu võõramaiste jumalatega, mis on viinud selleni, et „meie maailm muutus nüüd korratu rahvahulga sarnaseks, mitmekeelseks ja juhuslikult kokkutulnud jõuguks, et hakkas puudu tulema ambroosiusest ja nektarist, aga karikas hakkas maksma terve miini (1 miin = 100 drahmi — autori märkus) joojate rohkuse tõttu“.

Kuid mistahes idamaise kultuse muutumist maailmareligiooniks takistas kaks seika. Eelkõige olid eespoolnimetatud religioonid siiski kohalikud ja võistlesid üksteisega. Teiselt poolt piirasid preestrite olemasolu, komplitseeritud riitused ja privilegeeritud pühakute terav esiletoomine tunduvalt iga üldnimetatud religiooni populaarsust. Võita sai ainult niisugune religioon, mis, koondanud endasse idamaistest kultustest kõik ühise ja üldise, võis loobuda viimaste piiratusest ja ritualismist. Niisuguseks religiooniks kujunes ristiusk.

¹³ Metamorphoses, XI, 9.

Vastavalt kiriklikule dogmale tekkis ristiusk 1. sajandi esimesel poolel m. a. j. Palestiinas ja levis sealt kõigile Vahemere maadele. See versioon tugineb evangeeliumidele, mille olevat koostanud apostlid, Kristuse õpilased, 1. sajandi keskel. Selle ortodoksaalse kirikliku dogma hajutasid ammu juba kodanlikud uurijad. Alakem kasvõi sellest, et ka ristiusu kirjanduses pole üksmeelt isegi Kristuse ristilöömise „dateerimisel“. Peale ametliku aastaarvu — 30. kuni 31. aastal m. a. j. — viidatakse ka 41. ja 58. a. m. a. j. Kui mitte arvestada munkade-ümbekirjutajate hilisemaid juurdekirjutusi Flaviuse, Svetoniuse ja tõenäoliselt ka Tacituse tekstidesse, ei kõnele ükski vana-aja kirjanik Kristusest. Eriti käib see nii autoriteetsete allikate kohta 1. sajandi Juudamaast, nagu seda on Flaviuse ja Philoni Aleksandriast tööd. See-eest leidub andmeid, et Süürias oli juba 2. aastatuhandel e. m. a. Jeesuse jumalus. Ristiusu esimene süstemaatiline ajalugu koostati alles 4. sajandil m. a. j. ja käsitleb ristiusu tekkimise ajalugu vaid pärimuste, mitte aga dokumentide järgi.

Vasakul:

Egiptuse jumalanna Isis toidab
rinnaga jumal Horost.

Paremal:

Jumalanna Isise põgenemine Horosega, et pääseda tagaajamisest Sethi poolt.

Kristuse ajaloolise isiku müütilisuse suhtes on väga iseloomulikud evangeeliumide endi jutustused. Nende autorid ei tunne nagu kord ja kohus Palestiina geograafiat, ajalugu ega kombeid. Nende käsitus Kristuse eluloost on täis vastuoksusi ja ebaselgusi. Teksti tähelepanelik kriitika ei jäta kahtlust, et kõik neli kanoonilist evangeeliumi on koostatud 2. sajandil m. a. j. Ristiusu kirjanduse vanimaks teoseks tuleb lugeda „Johannese ilmutamise raamatut“, mida dateeritakse 68. a. m. a. j. Selles teoses esineb Kristuse nimi, aga mitte inimese, vaid jumaluse tähenduses.

Mõningad inimlikud jooned kõrvuti mütoloogiliste joontega omandab Jeesus „Apostel Pauluse läkitustes“, mis on dateeritud 1. sajandi lõpust. Siin on Jeesus jumalaks, kes on kehastunud inimeses. Ainult evangeeliumides leiame Kristuse „üksikasjalise“ biograafia. Mida aja-

liselt kaugemale sündmustest, seda rohkem kohtame üksikasju. Kas on vaja veel mingit paremat tõendit Kristuse legendaarsusest?

Kristuse „biograafia“ allikaks on eelkõige testimonia — tsitaatide kogu „Vanast testamendist“, kus kõneldakse messia tulekust. Nimi „Kristus“ ise on kreeka keelne tõlge vanajuudi sõnast „mašiah“ (s. t. messias, jumalast võitu). Ristilöömise ja ülestõusmise legend pärineb eespoolkäsiteldud idamaistest kultustest, mis tunnevad sureva ja ülestõusva jumala ideed.

Ristiusu kolmandaks ideoloogiliseks allikaks olid 1. sajandi filosoofilised teosed, eriti ristiusu „isa“ juudi filosoofi Philoni ja ristiusu „lelle“ rooma moralisti Seneca tööd. Engelsi sõnade järgi „tekkis ristiusk, uus ülemaailmne religioon, juba tähelepanematult üldistatud idamaise, eriti juudi teoloogia ja vulgariseeritud kreeka, eriti stoikute filosoofia segust“.¹⁴

Kuid erinevalt kõigist muudest religioonidest purustas varane ristiusk kõik vanad etnilised tõkked: ta pöördus rahvastiku kõigi rõhutatud kihtide poole, sõltumata nende rahvuslikust kuuluvusest, töötades neile kõigile pääsmist.

Vasakul:

*India jumalanna Maia pojakese
Buddhaga.*

Paremal:

*Muistne kujutus jumalaema põgene-
misest Kristusega Egiptusse.*

Ristiusu kriitikud antiikajal, eelkõige Kelsos, märgivad, et kristlased „võivad kaasa tõmmata vaid noorukeid, alamast soost inimesi, harimatuid, orje ja lapsi“, et kristlaste järele käijad pärinevad „kõige harimatumate inimeste põhjakihtidest ja kergeusklike naiste keskelt“. 1. ja 2. sajandi ristiusu propaganda rõhutab ka ise sotsiaalseid momente. „Rikkad astuvad suure vaevaga läbikäimisse orjade jumalatega, et nendelt ei palutaks midagi. Niisugustel inimestel on raske pääseda jumalariiki,“ kõneldakse ühes 2. sajandi keskaia ristiusu teoses. Seega pärines esimeste kristlaste põhihulk peamiselt „piinatuist ja vaevatuist“, kes kuulusid rahva kõige madalamate kihtide hulka, nagu on sünnis revolutsioonilisele voolule“.¹⁵

¹⁴ K. Marx ja F. Engels, Teosed, XIV kd., lk. 674.

¹⁵ K. Marx ja F. Engels, Teosed, XVI kd., 2. osa, lk. 422.

See ei tähendanud aga hoopiski faktilise võrdsuse kuulutamist orjade ja vabade vahel. Kõrvuti ülalesitatud momentidega käskis varane ristiusk korduvalt „alistuda kõiges oma isandaile“ ja „alistuda kartusega mitte ainult headele ja vagastele, vaid ka kurjadele isandatele“. Võrdsus, mida kuulutas isegi varane ristiusk, oli võrdsus vaid jumala ees, kes on lunastanud võrdselt kõigi inimeste patud. „Ristiusus avaldus esimest korda kõigi inimeste eitav võrdsus patustena jumala ees... jumala lapsed on lunastanud Kristuse õnnistus ja veri. Nii üks kui ka teine käsitus tulenes ristiusu osast orjade, maapagulaste, hüljatute, tagaaetute, rõhutute religioonina.“¹⁶

Ristiusu kõigi nende eeliste kogum viiski sellele, et „Rooma impeeriumi rahvahulgad eelistasid kõigile teistele religioonidele seda mõtetust, mida kuulutasid pealegi orjad ja rõhutud“ (Engels).

Kuid just kõigi võrdsus jumala ees ühelt poolt ja olemasoleva klassiühiskonna säilitamine teiselt poolt võimaldasidki valitseval klassil kasutada ristiusku rahvahulkade pimestamisvahendina, et muuta nad kuulekaiks ja nõrgendada nende revolutsioonilist energiat.

Esimesed ristiusu, õigemini juudausu-ristiusu kogudused tekkisid 1. sajandi teisel poolel m. a. j. Palestiinas ja Väike-Aasias. „Johannese ilmutamise raamatu“ autor kuulutab, et ta on pärit Patmose saarelt ja pöördub kõigi Väike-Aasia koguduste poole. Erinevus juudausuliste ja ristiusuliste vahel seisnes vaid selles, et viimased ei pidanud kinni juudausu väiklastest eeskirjadest, nautisid ohverdamist ja astusid abielu võõrausulistega. Kogudustel oli algul täiesti demokraatlik organisatsioon. Koguduse seespool peeti täiesti kinni võrdsusest usutalitustes. Väljapaistev koht kuulus heategevusele; suurt osa etendasid ühised söömised. Mingisugust ühist kirikut sellal arusaadavalt ei olnud; siiski olid kogudused üksteisega tihedas kontaktis, vahetasid jutlustajaid jne.

Järgmist astet ristiusu koguduste arengus, juba 2. sajandi algul, kirjeldab 1883. a. leitud „Diadahhee“ — kaheteistkümne apostli õpetus. Sel ajal toimub üleminek demokraatlikelt kogudustelt kiriklikule organisatsioonile. Huvitavad on „Diadahhee“ õpetused apostlite ja prohvetite suhtes: „Iga apostlit, kes tuleb meie juurde, võetagu vastu isandana... Lahkudes ärgu võtku apostel midagi peale leiva kuni ööbimiskohani. Aga kui ta nõuab raha, siis on ta valeprohvet.“ Edasi jätkab „Diadahhee“: „Iga algus saadusest... härgadest ja lammastest võta ja anna prohveteile — on ju nad teie peavaimulikud.“ Nii sünnib kirikliku organisatsiooni alus. Apostlid ja prohvetid, eriti viimased, siirduvad koguduse ülalpidamisele ja tõusevad järk-järgult kogudusest kõrgemale.

Lucian, kes naeris ühtviisi kõigi vana-aja religioonide üle, annab oma teoses „Peregrini surm“ ereda iseloomustuse ühele niisuguseist „prohveteist“. Pärast isa tapmist Peregrin Proteius, hulkunud palju-

¹⁶ K. Marx ja F. Engels, Teosed, XIV kd., lk. 367.

des paikades, tutvus kristlaste hämmastava õpetusega, kohtudes Pales-
tiinas nende preestrite ja kirjatundjatega. Ja mis juhtus? Lühikese
ajaga osutusid nad temaga võrreldes väetiteks lasteks, sest ta muutus
nii prohvetiks, koguduse peaks kui ka koosolekute juhatajaks — ühe
sõnaga oli neile kõik. Mis puutub aga raamatuisse, mida ta tõlgitses
ja nendele seletas, aga palju kirjutas ta ise . . . Kui nende juurde tuleb
petis, meister oma asjas, kes oskab olukorda kasutada, muutub see
jälle väga rikkaks, naerdes lihtsameelsete üle. On arusaadav, et mitte
kõik ja isegi mitte enamus ristiusu propagandistidest 2. sajandil m. a. j.
polnud petised ja šarlatanid nagu Proteius. Nende hulgas oli usklikke,
andunud inimesi. Siiski on tähtis märkida, et „esimesed kristlased suht-
usid kõigesse, mis vastas nende vaadetele, ülima kergeusklikkusega,
nii et meil pole isegi veendumust selles, kas teie Uude testamenti pole
tunginud üks või teine katkend „suurest hulgast kirjutustest“, mille
koostas kristlastele Peregrin“.¹⁷

Ristiusu laienemisega tugevnevad kogudused, muutub kindlamaks
kiriklik organisatsioon. Kogudustes kujuneb välja presbüterite (vane-
mate) ametikoht, kes juhivad koosolekuid, ühiseid söömisi ja üldse
koguduse rahaasju. Algul nimetab presbüteri apostel, hiljem piiskop.

Kirikliku hierarhia kujunemisel on erakordne tähtsus, sest see
näitab ilmekalt ristiusu kohanemistendentse valitseva korraga. See
protsess on seotud kirikliku organisatsiooni, eelkõige aga piiskopi-
ameti tekkimise ja tugevnemisega. „Piiskop“ on kreeka päritoluga
sõna ja tähendab „järelevaataja“, „ülevaataja“. Puhtreligioosse tähen-
duse omandas see termin vaid 2. sajandi teisel poolel, kiriku tugevne-
mise perioodil. On iseloomulik, et piiskopiameti sissetoomine kutsus
esile lihtusklike terava opositsiooni, sest endised demokraatlikud
ristiusu kogudused muutusid seega rangelt tsentraliseeritud organi-
satsiooniks. „Püüdkem siis piiskopile mitte vastu panna, et olla aland-
lik jumalale . . . Piiskopile peab vaadatama nagu päris isandale,“ öel-
dakse „Ignatiuse läkituses“. Kui varase ristiusu ürikuis piiskoppidest
ei kõnelda midagi või neid nimetatakse pärast apostleid, prohveteid
ja presbütereid, siis 2. sajandi lõpul seisavad just piiskopid kogu kirik-
liku organisatsiooni eesotsas ja käsutavad kontrollimatult eriti kogu-
duse rahalisi vahendeid. Seepärast loeme tolle aja ürikuist: „Sul, kogu-
duse liige, on sünnis ohverdada, aga piiskopil käsutada. . . Vaata, ära
nõua piiskopilt aru ja ära jälgi tema kulutusi, kuidas, millal, kellele,
kuhu ta kulutab, hästi või halvasti.“

Piiskopliku kiriku kujunemine ja kindlustumine tõi kaasa kaks
tähtsat tagajärge. Eelkõige muutub ristiusu sotsiaalne baas. Ristiusk
tekkis „vaevatute ja koormatute“ religioonina. Varases ristiusus olid
väga tugevad maailma lõpu ootamise meeleolud: lihtkristlased oota-
sid Kristuse peatset tulekut ja taevariigi loomist. „Johannese ilmuta-
mise raamat“ astub teravalt välja „Babüloni hõora“, s. t. Rooma

¹⁷ K. Marx ja F. Engels, Teosed, XVI kd., 2. osa, lk. 414.

impeeriumi vastu ja kuulutab ette selle hukkumist lähemas tulevikus. Teisel sajandil, eriti selle lõpul, ühenduses ristiusu levikuga ja piiskopivõimu tugevnemisega, täieneb usklike koosseis rikkaste inimestega, ja kui enne kristlased kõnelesid rikkaist seesuguste inimestena, kel olewat niisama raske pääseda taevariiki nagu kaamelil läbi nõelasilma, siis nüüd esitatakse usklikele vaid üks tingimus: „Teie, kes te olete teistest üle rikkusega, otsige näljaseid, kuni paastuaeg pole veel lõppenud. Sest kui lõpeb paastuaeg, soovite head teha, kuid teil pole kohta.“

Esialgne nõue anda kogu oma vara vaestele lunastuse nimel asendub käsuga anda armuandi. Lenini iseloomustus igasuguse religiooni kohta: „Aga neile, kes elavad võõrast tööst, õpetab religioon heategevust maises elus, pakkudes neile väga odavat õigeksmõistmist nende kogu ekspluataatorliku olemasolu eest ja müües paraja hinna eest pileteid taevalikuks heaoluks“¹⁸ — maksab täiesti ka ametliku ristiusu ideoloogia kohta 2. sajandi lõpul. Jõukate kristlaste kasvav kiht haarab kiiresti oma kätte juhtivad kohad kirikus ja astub teravalt välja sotsiaalsete alamkihtide vastu.

Kõigest ülaltoodust saab arusaadavaks veel üks tähtis fakt: valitseva klassi massiline siirdumine ristiusku. Valitseva klassi esindajad tundsid instinktiivselt, aga mõningad teravama pilguga ideoloogid ka mõistsid, et ristiusu näol on neil väga tõhus vahend selleks, et hoida töötavaid rahvahulki kuulekuses ja sundida neid leppima oma raske saatusega. Idee kõigi võrdsusest jumala ees, lootus hüvitusele kõigi maapealsete kannatuste eest hauataguses elus oli tolle aja rõhutatud hulkade ebaus ja harimatuse puhul väga tugevaks uimastusvahendiks, millega valitsev klass sai oma huvides kindlustada tegelikku ebavõrdsust selles maailmas ja rahustada rõhutatuid hauataguse võrdsuse ja õnnistusega. Mida kindlamini töötaja — ori või keskaegne pärisori — uskus jumalasse, seda kergem oli teda veenda, et ühiskondlik kord, milles ta on kohustatud töötama, selleks et tema isand kasutaks tema töö vilja, on jumala loodud ja seepärast püha ja puutumatu; seda rahulikumana tundis ennast iga ekspluateerija ja parasiit, tuupides oma orja või pärisorja pähe „püha“ tõde, et kõigi vaevade ja kannatuste eest saab ta tasu tolles maailmas.

Sellega on seotud ka teine tagajärg, mida põhjustas piiskopiameti tekkimine ja kiriku muutumine ekspluateerijate tööriistaks. Rõhutatute protestina kiriku muutumise vastu orjapidamiskorra toeks hakkasid tekkima mitmesugused ketserlused, mis jätkasid üldiselt varase ristiusu koguduste demokraatlikke traditsioone. Reeglina ketserluse pool-dajad põlgasid olemasolevat ühiskondlikku korda, lubasid kohest maailma lõppu ja kuulutasid sageli revolutsioonilist võitlust „kristlike“ ideaalide teostamise nimel. Teise sajandi 2. poolel oli kõige mõjurikamaks montanistide ketserlus.

¹⁸ V. I. Lenin, Teosed, 10. kd., lk. 65—66.

Montanus pärines Früügiast, oli Kybele preestriks ja kohitses enese ühe orgia ajal selle jumalanna auks. Teise sajandi keskpaigas astub ta ristiusku, kuid asub kohe opositsiooni kujuneva piiskopiametiga. Montanistid pidasid au sees lihtkristlaste usku „ettekkuulutustesse“; nad kuulutasid maailma peatset lõppu ja Kristuse teist ilmumist Pepusas, ühes Früügia linnas, mida nad kutsusid „uueks Jeruusalemmaks“.

Ühe 40-päevase paastumise asemele seadsid montanistid sisse kolm 40-päevast paastumist aastas ja astusid teravalt välja teiskordse abielu vastu.

On selge, et montanism jätkas kõigis põhipunktides varase ristiusu suunda, astudes teravasse vastuollu kujuneva piiskopliku kiriku kõigi ülalmärgitud seisukohtadega. Võitlus ei käinud dogmade, vaid ristiusu üldise iseloomu ja edaspidise suuna eest. Piiskopliku kiriku võit montanismi üle oli tähtsaks sammuks kiriku põimumisel riigiaparaadiga. Analoogiline, kuigi mitte nii teravalt esinev ilme oli kiriku võitlusel ka teiste tookordsete ketserlustega: juudikristluse ja gnostitsismiga.

Võitlus ketserlustega, mis levisid kiiresti kristlaste keskel, nõudis harilikult piiskoppide kollektiivset väljaastumist ketserite hukkamõistmiseks. Nii sünnib piiskopliku kiriku teine tähtis element — kirikukogud, mis olid algul kohalikud, hiljem aga üldised. Samm-sammult hakkab vaimulikkond kujunema omataoliseks seisuseks, olles seotud rikkusega ja kindla seemise distsipliiniga ning täites valitseva klassi nõuet hoida rahvahulgal kuulekuses.

Ristiusu levimine ja kiriku tugevnemine pidid esile tõstma kiriku ja keisrivõimu vastastikuste suhete küsimuse. Paljudest hõimudest koosnevas Rooma impeeriumis kehtis reeglina usukultuste vabadus. Eriti juutidel, keda varasemal ajal harilikult segati ära kristlastega, olid arvukad soodustused religiooni alal. Ainus, mida nõuti, oli valitseva keisri kultuse austamine. Ses küsimuses oli alati võimalik leida ettekääne kristlaste jälitamiseks, kui seda sooviti.

Kuid peapõhjuseks, mis kutsus esile riigiaparaadi valvsuse ja isegi vaenulikkuse ristiusu suhtes, oli varase ristiusu koguduste viha valitseva korra ja „Babüloni hoora“ — Rooma — vastu. Sellega nähtavasti tulebki seletada tagakiusamist Roomas 64. aastal, millest kõneleb Tacitus. Edaspidi, sel määral, kuidas kirik kohanes keisrivõimuga, esines tagakiusamisi üha harvemini ja neil oli väiksem ulatus. Kirikuisade teoseis kõneldakse palju kristlaste tagakiusamisest ja nende meelekindlusest. Selle küsimuse lähemal uurimisel selgub, et siin on väga palju liialdatut. Nii kirjutab näiteks Tertullianus 197. aastal: „Nii paljudest tarkadest valitsejatest kuni praeguse jumaliku valitsejani nimetage kasvõi ükski kristlaste tagakiusaja. Meie, vastuoksa, osutame nende kaitsjale, kui te olete läbi lugenud ülitarga M. Aureliuse läkituse . . .“

Ainult 3. sajandi keskpaigast peale keisrite Deciuse, Valerianuse, aga seejärel Diokletianuse aegu kiusatakse tõepoolest kristlasi taga suhteliselt suures ulatuses, kusjuures tuleb märkida, et taga kiusati

vaid neid, kes keeldusid ohverdamast keisri auks. Neid tagakiusamisi põhjustas see, et üldkriisi tingimustes 3. sajandi keskel püüdsid keisrid taastada vana korda, püüdsid elustada Rooma vana religiooni oma võimu ühe alustoena. Tagakiusamistest Deciuse aegu on meil teateid Cyprianuse üleskirjutuste kaudu. Vastavalt neile andmeile jagati kristlased kolme rühma: 1) märtrid, kes jätkasid avalikult oma usu kuulutamist; 2) need, kes põiklesid ühel või teisel viisil kõrvale ediktile alistumisest ja 3) „äraeksinud“ (lapsi). Viimasesse rühma kuulus rõhuv enamus kristlasi, seejuures kõige mõjurikkamad ja jõukamad. Cyprianus, Kartaago piiskop, kuulus tema enda tunnustuse järgi kõrvalepõiklejate hulka.

Kihistumine usklite keskel, mis tuli ilmsiks tagakiusamiste aegu, viis kiriku järjekordse kriisini. Märtrid, kes olid enam andunud ristiusule kui kiriku ladvakihid, kuulusid reeglina alumiste sotsiaalsete kihtide hulka. Tagakiusamiste lõppemisel hakkasid nad esinema piiskoppide autoriteedi vastu, mis tähendas nii või teisiti katset pöörduda tagasi varase ristiusu korra juurde. Võitlus „äraeksinute“ küsimuses oli võitluseks piiskoppide autoriteedi eest, ent koos sellega ka üha kasvava kirikliku organisatsiooni eest.

Tagakiusamised ei suutnud tõkestada ristiusu levimist. Vastuoksa, märterluse aupaiste, mille löid tagakiusamised, soodustas kiriku mõju ja autoriteedi kasvu. Neljanda sajandi algul muutub kirik tähtsaimaks teguriks impeeriumi elus; seda olid sunnitud arvestama keisritroonile pretendeerijad. Sissejuhatuses Marxi teosele „Klassivõitlus Prantsusmaal 1848. a. kuni 1850. a.“ kirjutab Engels, et tagakiusamine Diokletianuse poolt „avaldas sedavõrd tugevat mõju, et 17 aasta pärast koosnes rõhuv enamus armees kristlastest“.¹⁹ 312. aastal, pineva võitluse momendil Maxentiussega, otsustas „auahne Konstantin . . . , et tõusta Rooma maailma isevalitseja seisundini“²⁰ lubada kristlastel täita vabalt usutalitusi. Seda tehtigi Konstantini ja tema kaasvalitseja Liciniuse poolt nn. Milaano ediktiga 313. aastal. Ristiusk sai seega võrdsed õigused teiste religioonidega ja, kasutades keisrivõimu toetust, saavutas kiiresti täieliku võidu nende üle.

Kiriku muutumine orjapidamisriigi toeks viis kiiresti sellele, et „kristlased, omandanud riigireligiooni seisundi, „unustasid“ varase ristiusu „naiivsused“ tema demokraatlik-revolutsioonilise vaimuga“.²¹

Nii muutus ristiusk, olles tekkinud orjapidamisühiskonna rüpes rahvahulkade religioonina, täis protesti valitseva korra vastu, tähtsaks toeks mitte ainult hukkuvale Rooma impeeriumile, vaid igasugusele ühiskonnale, mis on rajatud inimese kurnamisele inimese poolt.

¹⁹ K. Marx ja F. Engels, Valitud teosed, 1. kd., lk. 110.

²⁰ K. Marx ja F. Engels, Teosed, XV kd., lk. 603.

²¹ V. I. Lenin, Teosed, 25. kd., lk. 392.

Koolide töökogemuste tundmaõppimisest.

M. SKATKIN.

Sotsialistliku ülesehitustöö edukaks juhtimiseks on äärmiselt tähtis tundma õppida praktilise töö kogemusi kõigil aladel, on vaja tähelepanelikult uurida rahvahulkade loovaid algatusi.

Esimesel üleliidulisel stahaanovlaste nõupidamisel ütles seltsimees Stalin: „Kas võib kahelda selles, et juhte, kes ei hooli neist kogemustest, ei saa pidada tõelisteks juhtideks? Järelikult peame meie, partei ja valitsuse juhid, mitte ainult töölisi õpetama, vaid ka neilt õppima.“¹

See puudutab täiel määral ka rahvahariduse ala.

Pöördudes Hariduse Rahvakomissariaadi töötajate poole kutsus Lenin neid üles koguma praktilisi töökogemusi, viima edasi haridustööd, „... avardades — pärast vastavat kontrolli — kohalikku kogemust kuni ülevenemaalise ulatuseni...“²

Mida on vaja mõista koolide töökogemuste tundmaõppimise ja levitamise all? Mõned pedagoogid saavad sellest aru väga lihtsalt, muutes töökogemuste tundmaõppimise tundide külastamiseks ja kirjeldamiseks, õpetajate tööplaanide ja aruannete ning õpilaste tööde (vihikud, joonistused jne.) kogumiseks. Faktide kirjeldamine ja kirjalike materjalide kogumine on pedagoogiliste töökogemuste tundmaõppimise tähtsaks elemendiks, kuid ei täida veel iseendast koolide töökogemuste tundmaõppimise ja levitamise ülesannet. Kui inimene korjab metsas seeni, pole see veel seente uurimine.

Tihti samastatakse töökogemuste tundmaõppimist ja levitamist inspektorliku kontrollimisega. Tõsi, inspektor õpib tundma töökogemusi ning mõningal määral neid levitabki, kuid inspektorlik kontrollimine piirdub tavaliselt faktide konstateerimisega ning ettepanekutega märgatud puuduste kõrvaldamiseks, seadmata endale faktide kogumise, nende läbitöötamise ja pedagoogiliste tõdede avastamise ülesannet.

Koolide töökogemuste tundmaõppimine ja levitamine seab endale faktide plaanipärase kogumise, nende analüüsimise, pedagoogiliste nähtuste seaduspärase suhete kindlaksmääramise ülesande. See annab aluse koolide töökogemuste tundmaõppimisele ja levitamisele vaadata kui teaduslikule uurimusele. Sellest ei saa ega tohi teha järeldust, nagu peaksid ja võiksid töökogemuste tundmaõppimise ja levitamise küsimustega tegelda ainult teadusliku uurimise instituudid ja kõrge-mad pedagoogilised õppeasutused. Meie maal tegelevad teadusega laialdased rahvahulgad. Seltsimees Stalin, esinedes 17. mail 1938. a. vastuvõtul Kremli kõrgeimate koolide töötajatele, ütles:

„Mõnikord on ju ka nii, et teaduse ja tehnika uute teede rajajaiks

¹ J. Stalin, „Leninismi küsimusi“, Tallinn, 1946, lk. 447.

² Marx-Engels-Lenin-Stalin, „Kultuurist ja kasvatuses“, lk. 150.

pole mitte teaduse üldtuntud inimesed, vaid teadusemaailmas täiesti tundmatud inimesed, lihtsad inimesed, praktikud, asja uuendajad.”³

Võib viidata ka akadeemik Lössenko kogemustele, kes rakendab oskuslikult teaduslikule uurimistööle tuhandeid kolhoosnikuid, organiseerides nende loovat tööd ja loovaid otsinguid laboratooriumide kaudu. Lõpuks võib meenutada meie pedagoogika paljuaastasi kogemusi: ka siin suunatakse tulemusrikkalt teaduslikule uurimistööle laialdased õpetajate hulgad.

Teadus meie maal on kutsutud teenindama rahvast, abistama teda kommunistliku ühiskonna ülesehitamisel. Koolide töökogemuste tundmaõppimise ja levitamise eesmärgiks on abistada õpetajaid ja haridusorganeid nende praktilises töös igakülgset arenenud kommunistlikehitajate kasvatamisel.

Koolide töökogemuste tundmaõppimine ja levitamine on seepärast kohuseks kõigile rahvaharidust juhtivale asutustele ja isikutele, kelle ülesandeks on osutada praktilist abi koolidele ja õpetajaile.

Teemade valik uurimistööks.

Koolitöö kogemused on väga laialdane mõiste: siia kuulub õppe-materjal ja õpetaja, koolihoone ja selle sisustus, õppe-kasvatustöö ja selle tulemused — teadmised, oskused, vilumused, õpilaste maailmavaade, nende individuaalsed iseärasused jne. Ja uurija ette kerkib kohe küsimus: mida uurida, millele keskendada tähelepanu laialivalgumise ja faktidesse uppumise vältimiseks? Arusaadavalt on vaja tundma õppida seda, mis on kõige aktuaalsem, mis on kõige tähtsam koolitöö praktika täiustamise ja teaduse edasiarendamise seisukohalt.

Nagu õpetab dialektiline materialism, on igal nähtusel oma positiivne ja negatiivne külg, oma minevik ja tulevik. See käib ka koolide töökogemuste kohta. Asudes uurima koolide töökogemusi on vaja erilist tähelepanu pühendada neile külgedele, millele kuulub tulevik, et neid toetada ja edasi arendada. Positiivse kogemuse edasiarendamine on aga võimatu võitluseta negatiivsega, hääbuvaga.

Et koolielu ei seisa paigal, vaid areneb vahetpidamatult, siis muutub ka uurimisele kuuluvate aktuaalsete küsimuste ring. Seepärast on vaja osata meie kooli arengu igal perioodil leida see põhilüli, millest kinni haarates saame kõige edukamalt edasi tõmmata kogu ahela.

Olenevalt kohalikest tingimustest võime muidugi kohata igas koolis ja igas rajoonis mõnevõrra erinevaid aktuaalseid küsimusi. Hoolimata kohalike tingimuste mitmekesisusest võime alati leida sääraseid tähtsaid ja aktuaalseid probleeme, mis puudutavad kõiki koole. Säärased kõige aktuaalsemad küsimused ongi vaja esmajoones võtta uurimise ja töökogemuste levitamise objektiks.

³ Marx-Engels-Lenin-Stalin, „Kultuurist ja kasvatuses”, lk. 120.

Millised aktuaalsed küsimused seisavad praegu nõukogude kooli ees? Need on järgmised:

Koolikohustuse seaduse täitmine — koolile partei ja valitsuse poolt esitatud tähtsaima poliitilise ülesande ellurakendamine. Sellest ülesandest tuleb aru saada laiemas mõttes: kõigi kooliealiste laste osavõtuna koolitööst, kõrge õppeedukuse taotlusena, võitlusena istumajäämise vastu, võitlusena õpilaste varustamise eest kindlate ja püsivate teadmistega jne. See on terve probleemide kompleks, mis on ühendatud ühte ülesandesse — täita täielikult koolikohustuse seadus ja anda noortele kõrgekvaliteedilisi teadmisi.

Teiseks tähtsaks küsimuseks on õppe-kasvatustöö ideelise taseme tõstmine, kommunistliku maailmavaate ja kommunistliku moraali kasvatamine õpilastes. UK(b)P KK otsuste valgusel ideoloogilistes küsimustes omandab see probleem erilise tähtsuse.

Ja lõpuks kolmas küsimus — õpilaste ettevalmistamine tulevaseks praktiliseks tegevuseks. See küsimus kerkis üles juba enne sõda, kuivõrd teatav arv õpilasi, lõpetanud üldharidusliku kooli, ei jätka õpinguid kõrgemais õppeasutustes, vaid asuvad tööle.

Endastmõistetavalt pole nimetatud probleemide märkimisega amendatud kõik küsimused, mis seisavad koolide ja haridusorganite ees. Kuid kui me piirdumegi nimetatud kolme probleemiga, millel on ülisuur poliitiline tähtsus, ka siis muutuks koolide töökogemuste tundmaõppimine ja levitamine kaheldamatult hoopis sihikindlamaks ja aktuaalsemaks.

Faktide kogumine.

Töökogemuste tundmaõppimine ja levitamine, nagu iga teaduslik uurimine, algab faktide kogumisega.

Selleks, et faktidest oleks võimalik teha usaldusväärseid ja sügavaid järeldusi, peab olema kogutud täiesti usaldusväärseid ja tüüpilisi fakte ning küllaldaselt määral. Juhuslikult hangitud üksikud faktid ja näited ei anna õiget kujutlust uuritavast nähtusest, mispärast neid peab koguma kindla plaani järgi vastavalt ülesseatud eesmärgile.

Faktide vaatlemine ja kirjeldamine peab olema valjult objektiivne. Uurija, õppides tundma fakte, ei tohi neis näha seda, mida ta näha tahab, vaid seda, mis neis tegelikult on.

Millest alustada faktide kogumisel, millisest küljest läheneda koolide töökogemuste tundmaõppimisele?

Nagu eespool juba märgitud, seisneb koolide töökogemuste tundmaõppimise ja üldistamise eesmärk selles, et täiustada õppe-kasvatustööd. Selleks aga, et seda täiustada, on vaja teada, millises seisukorras on õppe-kasvatustöö antud momendil. Märgitud põhjusel on otstarbe-

kohane alustada koolide töökogemuste tundmaõppimist õppe-kasvatustöö üldise seisukorra selgitamisega. Kõige paremini võib otsustada mingi töö seisukorra üle selle töö objektivsete resultaaside järgi. Koolitöö resultaadiks on õpilaste teadmised, oskused, vilumus, maailmavaade ja nende käitumine.

Et selgitada õpilaste teadmisi, oskusi ja vilumusi, on vaja spetsiaalselt väljatöötatud uurimiste programmi ja meetodikat.

Asutus, kes tegeleb koolide töökogemuste tundmaõppimisega, peab omama hoolikalt ettevalmistatud etteütluste ja harjutuste tekste, kirjandite teemasid, kontrollülesandeid matemaatikas, füüsikas, keemias jt. õppeainetes, suulise küsitlemise programme jne.

Õpilaste teadmiste, oskuste ja vilumuste tundmaõppimine ühtse programmi ja meetodi järgi paljudes koolides annab võimaluse võrrelda üht kooli teisega, ühe rajooni koole teise rajooni koolidega. Kui aga analoogiline teadmiste kontrollimine korraldatakse samades koolides igal aastal, annab see võimaluse jälgida kooli arenemise dünaamikat aastast aastasse.

Uurimisel ei või piirduda ainult teadmiste, oskuste ja vilumuste taseme konstateerimisega. Rööbiti sellega on vaja uurida neid abinõusid, mille varal on saavutatud õpilaste teadmiste, oskuste, vilumuste, käitumise ja maailmavaate antud tase.

Lähemalt puudutamata õpetajate töö tundmaõppimise meetodeid, nimetame ainult mõningad neist. Kui uurija tahab saada kõige usaldusväärsemaid teadmisi õpetajate tööst, peab ta vahetult ise seda uurima, külastades koole, vesteldes isiklikult õpetajatega, õppides tundma teid ja vahendeid, mida kasutatakse tunnis, uurides tingimusi, milles toimub õppe-kasvatustöö. Endastmõistetavalt on võimalik üksikasjalisema isikliku vaatluse alla võtta ainult suhteliselt väikest arvu õpetajaid. Seepärast tuleb süvendatud vaatluse kõrval rakendada ka ekstensiivsemaid töövorme, mis võimaldavad koguda hulgaliselt materjali ilma isikliku osavõtuta tundidest. Siin võib kasutada ankeete, päevikuid ja aruandeid, õpilaste vihikuid, õpetajate ja õpilaste valmistatud näitlikke õppevahendeid, kollektiivseid, herbaariume jne. Kogu see dokumentatsioon võimaldab teha järeldusi õpetaja töömeetodeist.

Rööbiti õppe-kasvatustöö üldise seisukorra tundmaõppimisega on vajalik teostada koolielu üksikute küsimuste ja nähtuste süvendatud tundmaõppimist, samuti parimate õpetajate töökogemuste monograafilist uurimist.

Selle töö organiseerimisel ja juhtimisel langeb suur ülesanne õpetajate täiendusinstituutidele. Faktilise materjali kogumiseks kasutavad vanemate vennisvabariikide instituudid mitmesuguseid meetodeid. Kõrvuti õpetajate töö isikliku tundmaõppimisega suunavad õpetajate täiendusinstituudid töökogemuste uurimisele laialdase aktiivi eesrindlikest õpetajaist, sest toetumine ainult oma kaastöötajaile muudaks nende tegevuse äärmiselt kitsaks ja piiratuks.

Rikkaliku faktilise materjali kogumiseks kasutavad instituudid laialdaselt kirjalikku pöördumist õpetajate poole palvega valgustada oma töökogemusi ühes või teises küsimuses. Nagu näitavad kogemused, annab see võte parimaid tulemusi vaid siis, kui instituut ei piirdu ainult ettepanekuga kirjeldada töökogemusi, vaid annab ühtlasi õpetajaile konkreetseid juhised, milliseid küsimusi ja kuidas valgustada, milliseid materjale (vihikud, joonistused, joonised, kollektsoonid jm.) vaja lisada kogemuste kirjeldamise juurde jne.

Väärtuslikuks faktilise materjali hulgalise kogumise vahendiks' on seminaride ja teaduslik-praktiliste konverentside korraldamine. Selleks, et seminarid ja konverentsid annaksid väärtuslikke materjale, peavad need olema hoolikalt instituutide juhtimisel ette valmistatud. Igale seminarist osavõtjale saadetakse varakult kirjalik teade, mis sisaldab konkreetseid juhendeid osavõtuks seminarist (näiteks misugune ettepanne vaja selleks ette valmistada, missuguseid küsimusi selles valgustada jne.).

Mis puutub eesrindlike koolide ja õpetajate töökogemuste monograafilisse uurimisse, siis võib seda teha mitmel viisil. Kõige mitmekesisemalt ja sügavamalt võib õpetaja tööd valgustada tema töö vahetu tunDMAõppimise teel uurija poolt. Selleks viibib uurija tundides ja klassivälistel koosolekutel, vestleb õpetaja ja õpilastega, analüseerib õpetaja plaane ja aruandeid, õpilaste töid jne.

Suure arvu eesrindlike õpetajate töökogemuste uurimisel saadavad õpetajate täiendusinstituudid vastavaile õppejõududele kirjalikud ettepanekud valgustada töökogemusi juurdelisatud skeemi järgi.

Uurija, kes tegeleb koolide töökogemuste tunDMAõppimise ja levitamisega, peab oskama näha head mitte ainult eesrindlike, vaid ka keskpäraste ja isegi nõrkade õpetajate töös. Osata seda head näha on iga uurija kohus. Mär gates midagi uut õpetaja töös on vaja seda hoolikalt uurida ja kontrollida selle efektiivsust, siis kirjeldada ning levitada. Puutudes juhuslikult kokku huvitava töövõttega, nähes mõnda huvitavat kollektiooni, herbaariumi, mudelit, albumi, joonistust peab uurija selle hoolikalt fikseerima positiivsete töökogemuste faktide kartoteegis.

Tähendab, võib ja peab koguma fakte mitte ainult varem kindlaksmääratud plaani alusel, vaid ka fakte, mis juhuslikult silma paistavad. Kogudes positiivse töökogemuse terakesi võib uurija neid hiljem kasutada oma teaduslikus ja praktilises töös. Sellest hoolimata pole need juhuslikult kogutud faktid põhilised teaduse jaoks.

Lõpuks toome mõned näited kollektiivse töö plaanimisest koolide töökogemuste tunDMAõppimiseks ja levitamiseks.

Teema „Õpilaste ideelis-poliitiline kasvatamine“.

1. Faktide kogumine, mis iseloomustavad õpilaste maailmavaadet ja moraalsel palet.

Meetodid: isiklikud vestlused õpilastega, õpilaste käitumise faktide registreerimine koolis ja väljaspool kooli; jälgitakse õpilaste osavõttu tööst ja ühiskondlike ülesannete täitmisest, milles avaldub nende suhtumine Nõukogude kodumaasse, töösse, ühiskondlikku omandisse, omavanusesse ja täiskasvanuisse; õpilaste kirjanditega tutvumine; õpilaste mõtteavalduste registreerimine kommunistliku moraali teemal seoses ilukirjanduse lugemisega ja kino või teatri külastamisega.

2. Faktide kogumine, mis iseloomustavad kooli tööd õpilaste ideelis-poliitilisel kasvatamisel.

Meetodid: tundide ja klassivälise ürituste, nagu komsomolikoosolekud, pioneerikoondused jne. isiklik vaatlemine ja kirjeldamine; mitmesuguste kirjalike dokumentide kogumine, nagu õpilaste plaanid ja aruanded, samuti klassijuhatajate, pioneerijuhtide, koolidirektorite ja õppealajuhatajate plaanid ja aruanded; lugejate konverentside ja vaidluste kirjeldamine; koolide seinalehtede, kooližurnaalide jne. kogumine.

3. Kogutud faktide analüüs ja hindamine: ideelis-poliitilises kasvatustöös silmapaistvaid tulemusi saavutanud koolide ja õpetajate väljaselgitamine. Nende töö võrdlemine mahajäänud koolide ja õpetajate tööga. Põhiliste meetodite, abinõude ja võtete väljaselgitamine, mille abil tublid õpetajad saavutasid õpilaste kõrge kommunistliku teadvuse.

4. Kogumuste kokkuvõtmine, järelduste ning neid kinnitava dokumentaalse materjali vormistamine ettekande või artikli kujul.

5. Parimate õpetajate töökogumuste levitamine: ettekanded rajooni õpetajate nõupidamisel, artiklid ajakirjades ja ajalehtedes, ettekanded raadios.

Teema „Õpilaste halva edasijõudmise ja istumajäämise ärahoidmine“.

1. Õpetajate väljaselgitamine, kellel rea aastate vältel pole istumajääjaid, samuti õpetajate väljaselgitamine, kellel on suur arv klassikursuse kordajaid.

2. Ühtede ja teiste õpetajate töösüsteemi võrdlev uurimine:

a) kuidas kasvatatakse õpilastes huvi ja armastust õppimise vastu, kuidas kasvatatakse neis kohuse- ja vastutustunnet;

b) kooliõpetuse sisu elulisus: kuivõrd õpetaja kasutab tundides kohalikke materjale, kuivõrd õpetus on seotud laste eluliste huvide ja tegevusega;

c) õpetamise meetod, laste loova aktiivsuse ja iseseisva mõtlemise virgutamine, teooria side praktikaga;

d) klassivälise (sealhulgas ka koduse) töö sisu, meetodid ja organi-

seerimine, nende tähtsus huvi tõstmisel õppimise vastu ja õpilaste silmaringi laiendamisel;

e) eriabinõud mitteedasijõudmisest hoidumiseks ja mahajääjate abistamine;

f) õpetaja isikliku autoriteedi ja pedagoogilise takti tähtsus;

g) õpilaskollektiivi organiseerimine, komsomoli- ja pioneeriorganisatsioonide töö võitluses kõrge õpiedukuse eest;

h) töö lastevanematega.

Uurimise meetodid: klassitundide ja klassivälise töö isiklik vaatlemine ja üleskirjutuste tegemine; vestlused õpetajate ja õpilastega; kooli dokumentatsiooni (laste tööd, õpetajate, komsomoli- ja pioneeriorganisatsiooni tööplaanid ja aruanded) kogumine või läbivaatamine kohapeal; töökogumuste kirjeldamine õpetajate eneste poolt (näit. teemal „Kuidas ma saavutasin täieliku õppeedukuse“).

3. Nii ühtede kui teiste õpetajate (kellel on ja kellel pole klassikursuse kordajaid) töö võrdlev analüüs. Õppe-kasvatustöö süsteemi selgitamine, mis aitab kõrvaldada õpilaste istumajäämise.

4. Uurimistulemuste vormistamine ja propageerimine: täieliku õppeedukuse saavutanud kahe-kolme õpetaja töökogumuste monograafiline kirjeldus või kokkuvõtlik artikkel, kus valgustatakse suure arvu eesrindlike õpetajate töökogemusi. Artiklis näidatagu eesrindlike õpetajate töösüsteemi, mida kinnitagu faktid ja näited. Näituse organiseerimine, mis peegeldaks täieliku õppeedukuse saavutanud õpetajate tööd.

Faktide analüüs ja hindamine.

Ükskõik kui hoolikalt ongi kogutud pedagoogiliste töökogumuste faktid, ei ütle nad iseendast veel kuigi palju. Neid peab sügavalt ja igakülgset uurima ja hindama.

Seepärast on kogutud faktidest juhtivate ideede väljaselgitamine tähtsaks ülesandeks koolide töökogumuste tundmaõppimisel. See, mis hästi õnnestub ühel õpetajal, võib teise juures ebaõnnestuda, kuna üks ja sama võte, mida kasutatakse erinevates tingimustes, võib anda risti vastupidiseid tulemusi. Seetõttu ei tohigi mehaaniliselt kopeerida eesrindlike õpetajate kogemusi, vaid rakendada loovalt nende töökogumuste ideid, mis peegeldavad üht või teist pedagoogilist seaduspärasust.

Selleks, et faktidest välja tuua juhtivaid ideid, on vaja neid analüüsida ja läbi töötada.

Suure arvu faktide puhul olulise ja tüüpilise väljaselgitamine toimub statistiliste meetodite varal. Et näiteks otsustada õpilaste kirjaoskuse üle, teostatakse kontrolltöodes esinevate vigade uurimine: arvutatakse ühegi veata tööde, siis ühe, kahe, kolme jne. veaga tööde protsent. Edasi uuritakse vigu nende olemuse järgi ja arvutatakse protsent iga kategooria kohta jne. Juhendeid materjalide läbitöötam

miseks võib leida vastavast erikirjandusest. Tuleb ainult hoiatada säärase statistika eest, kus „keskmiste arvude“ taha peidetakse pedagoogiliste nähtuste kvalitatiivsed erinevused, kus ühte patta heidetakse positiivsed ja negatiivsed faktid ning nende najal leitakse õppe-
edukuse keskmine protsent.

Kontrolltööde tulemusena saavutatud arvud näitavad, missugune on õpilaste teadmiste ja oskuste tase erinevais koolides ja erinevate õpetajate puhul. Rööbiti sellega saadakse andmeid ühe või teise õpetaja töömeetodeist. See annab võimaluse kindlaks määrata, missugune meetod annab häid tulemusi, missugune halbu. Kui töömeetodeid uuritakse isoleeritult õpetamise tulemustest, võib kergesti teha ebaõigeid järeldusi ja kokkuvõtteid, sest on juhtumeid, et õpetaja annab küll suurepärase tunni, kui aga hakata selgitama selle töö tulemusi, selgub, et need pole kuigi head. Seepärast võime meetodi väärtust hinnata ainult tulemuste järgi, s. o. õpilaste teadmiste ja oskuste ning käitumise järgi.

Analüüsiga peab tingimata kaasnema uuritavate faktide hindamine. Analüüsi alusel peab uurija kindlaks määrama, mis koolitöö praktikas on iganenut, selle arengut pidurdavat, ja mis on seal progressiivset, arenevat, millele kuulub tulevik. Parteilisuse printsüüp nõuab, et uurija ei jääks kiretuks faktide registreerijaks, vaid selgitaks oma suhtumise neisse, annaks neile hinnangu kommunismi ülesehitamise seisukohalt.

Kokkuvõtete tegemine.

Kokkuvõtte või järeldus pole midagi muud kui süntees, s. t. nähtuse üksikosade või üksikute faktide kokkuvõtmine ühtsesse tervikusse.

Analüüsides parimate õpetajate töökogemusi, kellel rea aastate vältel puuduvad istumajääjad, ja kõrvutades seda nende õpetajate tööga, kellel esineb veel klassikursuse kordajaid, jõuab uurija järeldusele, et õpilaste täieliku õppeedukuse esimeseks tingimuseks on kasvatava õpetuse printsüübi oskuslik ellurakendamine, nõukogude patriotismi ja teadliku distsipliini kasvatamine, töövõimelise lastekollektiivi loomine.

Parimate õpetajate töökogemused näitavad, et iga õpilane, kel peaju pole orgaaniliselt vigastatud, võib hästi õppida. Edukas õppimine oleneb suurel määral õpilase suhtumisest õppimisse, sellest, mis koht on õppimisel lapse elus. Mida selgem on lastele õppimise ühiskondlik otstarve, mida enam on õppimine seotud laste eluliste huvide ja tegevusega, seda enam ergutatakse nende loovat mõtlemist ja aktiivsust, seda enam armastavad lapsed õppimist; armastus õppetöö vastu aitab neil koondada tahet teadmiste omandamisega seotud raskuste ületamiseks.

Täieliku õppeedukuse saavutamise teiseks tingimuseks on õpetaja

pidev töö õppe-kasvatustöö sisu ja meetodite täiustamisel, tema loov suhtumine asjasse.

Kolmanda tingimusena konstateerib uurija õpilaste süstemaatilist tundmaõppimist õpetaja poolt, individuaalset lähenemist neile.

Eriti suur väärtus teadusele ja praktikale on säärastel uurimustel, kus selgitatakse mitte üksikuid õpetamise ja kasvatamise erivõtteid, vaid õpetaja õppe-kasvatustöö süsteemi tervikuna.

Olulise tähtsusega üksiku õpetaja edukale tööle on kogu pedagoogilise kollektiivi õige organiseerimine. Seepärast peab kokkuvõtte valgustama mitte ainult üksikute õpetajate tööd, vaid ka kogu kooli tööd tervikuna.

Analüüs ja kokkuvõtte, süntees pole tegelikkuse tundmaõppimisel teineteisest isoleeritud meetodiks. Dialektiline materialism õpetab, et analüüs pole võimalik sünteesita, süntees — analüüsita. Jaotades teraviku tema koostisosadeks, on vaja neid osi vaadelda mitte tervikust isoleerituna, vaid seoses tervikuga.

Koolide töökogemuste uurimise ja levitamise organiseerimisest.

Õpetajate täiendusinstituutidel on lahendada kolm põhilist ülesannet: õpetajate ja juhtivate koolitöötajate kvalifikatsiooni tõstmine, parimate õpetajate töökogemuste tundmaõppimine, üldistamine ja levitamine ning õpetajate metoodiline abistamine.

Kõiki neid ülesandeid saab edukalt lahendada ainult koos.

Metoodiline töö rajoonides ehitatakse parimate töökogemuste selgitamisele, uurimisele ja levitamisele ning on üheks abinõuks õpetajate kvalifikatsiooni tõstmisel. Õpetajate kvalifikatsiooni tõstmine kursustel ja seminaridel sisaldab kohustusliku momendina töökogemuste vahetamist ning on samal ajal ühtlasi abinõuks metoodilise abi osutamiseks õpetajaile. Mida tihedamalt on need kolm elementi põimunud instituutide töös, seda edukamalt lahendavad nad oma ülesanded.

Arvestades asjaolu, et iga õpetaja on äärmiselt huvitatud metoodilisest abist, seadis Gorki Oblasti Õpetajate Täiendusinstituut metoodilise töö aluseks töökogemuste vahetamise „väikestel raadiustel“ — koolides, metoodilistes ringides, rajoonides.

Leides koolikollektiivis õpetajaid, kellel olid suured pedagoogilise töö kogemused ja teadmised, organiseerib instituut nende esinemise esmalt oma koolis, siis metoodilises ringis, edasi õpetajate rajooninõupidamisel ja lõpuks oblasti seminaril ning teaduslik-praktilisel konverentsil. Nii moodustatakse instituudi kaasabil ja juhtimisel õpetajate aktiiv, kes järk-järgult laiendab oma viljakat mõju. Alustades oma kogemuste populariseerimisega lülitatakse see aktiiv üksikute temade eksperimendaalsele läbitöötamisele instituudi juhtimisel, mille tulemusena leitakse uusi teid kommunistliku kasvatuse teoorias ja praktikas.

Paljud instituudid teostavad rajoonide haridusosakondade kaasabil

õpetajate arvestamist, kellel rea aastate jooksul pole istumajääjaid. Instituutide ülesandel kirjeldavad need õpetajad oma tööd, esinevad ettekannetega koolis, õpetajate rajooninõupidamisel, oblasti ulatusega seminaridel ja kursustel.

Voroneži Õpetajate Täiendusinstituut organiseeris spetsiaalse seminari õpetajate abistamiseks töökogemuste kirjeldamisel. Seminaril esines ülikooli õppejõud prof. S. V. Ivanov ettekandega, kuidas analüüsida ja kirjeldada oma kogemusi. Taolisi loenguid on korraldatud teaduslik-praktilistel konverentsidel, õpetajate, koolide inspektorite ja rajoonide pedagoogiliste kabinettide juhatajate seminaridel. Instituudi poolt on välja antud „Meelespea õpetajate töökogemuste uurimiseks ja kokkuvõtete tegemiseks“.

Edukalt on töökogemuste tundmaõppimisele ja levitamisele kaasa tõmmatud koolide inspektorid ja rajoonide haridusosakondade juhatajad. Rajooni haridusosakonna töötajate osavõtt koolide töökogemuste tundmaõppimisest ja levitamisest on oluline kahel põhjusel. Esiteks tõstab see juhtimise kvaliteeti ja teiseks on haridusosakondadel parimad võimalused eesrindlike töökogemuste juurutamiseks koolides.

Töökogemuste juurutamine ja levitamine nõuab uute kvalifitseeritud jõudude rakendamist, sest instituutide koosseisuliste töötajate arv pole suur. Seepärast suunas Voroneži Õpetajate Täiendusinstituut instituudi tööst osa võtma ülikooli ja pedagoogilise instituudi pedagoogikakateedrid. Need korraldavad loenguid ja ettekandeid, seminare ja kursusi, retsenseerivad ja redigeerivad ajakirjanduses avaldamiseks esitatud õpetajate töid, kirjutavad ise vastavaid artikleid jne. Seda teed peaksid kasutama kõik täiendusinstituudid.

*

Lõpuks rõhutame veel, et eesrindliku pedagoogilise kogemuse kogumine, uurimine ja populariseerimine on võimatu õpetajate kõige aktiivsema osavõtuta. Igale õpetajale on võimalik leida jõukohane ülesanne, mille lahendamisel ta kasvab ja areneb, olles pärastpoole võimeline lahendama veel raskemaid ülesandeid.

Virgutada õpetajais loovat lähenemist oma vastutusrikkale tööle, organiseerida koolide töökogemuste sügavat ja ulatuslikku tundmaõppimist, läbitöötamist ning populariseerimist, arendada nõukogude pedagoogika teooriat vahetus seoses loova praktikaga — see on meie pedagoogika ja meie koolitöö praktika hoogsa arengu pandiks.

Kasutagem täielikult kohapealseid võimalusi kehalises kasvatuses!

A. KALAMEES.

Suur Isamaasõda lõppes fašistlike röövvalutajate täieliku purustamisega, kes tahtsid orjastada NSV Liidu vabu rahvaid. Kommunistliku partei ja suure Stalini juhtimisel saavutas nõukogude rahvas hitlerliku Saksamaa üle ajaloolise võidu.

Pärast sõda püstitas seltsimees Stalin nõukogude rahvale lähima ülesandena ehitada üles sõjas kannatada saanud rajoonide majandus- ja kultuurielu, taastada NSV Liidu rahvamajanduse sõjajärgne tase ja ületada siis see tase tundub ulatuses. Selle ülesande lahendamise oli ette nähtud sõjajärgses stalinlikus viisaastakuplaanis. Nagu teatas sm. Bulganin Oktoobrirevolutsiooni 33. aastapäevale pühendatud kõnes, on sõjajärgse viisaastakuplaani ülesanded aega täidetud.

Ajal, millal ameerika ja inglise imperialistid ähvardavad rahvaid uue maailmasõjaga, võitleb nõukogude rahvas esirinnas ülemaailmse rahu kindlustamiseks, asudes tegema uusi hiiglaslikke töid kommunismi ülesehitamise nimel meie maal.

Nende Nõukogude riigi ees seisvate grandioosete ülesannete valguses tuleb vaadelda ka kehakultuuri, sest nõukogude kehakultuur on üheks vahendiks kommunistliku ühiskonna ülesehitamisel. Kehakultuur on mõjuvaks teguriks meie noorsoo kasvatamisel tööks ja Nõukogude kodumaa kaitseks.

Ainult Nõukogude Liidus on võimalik kehakultuur kõigi töötajate heaoluks, kuna kehakultuur kodanlikes maades teenindab vaid ekspluateerivaid klasse, sest kodanlus pole huvitatud proletariaadi kehalisest ja vaimsest tublidusest. Seltsimees Stalin seadis meie ette ülesande kasvatada uus põlvkond terveid ja elurõõmsaid töötajaid, kes on suutelised tõstma veelgi Nõukogude kodumaa võimsust ja kaitsma teda igasuguste vaenlaste eest.

Seega on mängu, võimlemise ja sportimise juhtivaiks printsiipideks kasvatada meie noorsugu terveiks, rühikaiks ja bolševistliku karakteriga nõukogude kodanikeks, kes oskavad edukalt tegutseda igas olukorras. Mõistagi oleks hea teostada kehalise kasvatuses vastutusrikkaid ülesandeid ideaalseis töötingimustes. Kuigi paljude asjaolude tõttu niisuguseid ideaalseid tingimusi (näit. nõuetekohaseid võimlaid, väljakuid ja vahendeid) veel kõikjal pole, ei saa sellepärast meie noorsoo kehalist kasvatamist unarusse jätta. Pealegi on nõukogude pedagoogika püstitanud kehalise kasvatusel alal põhimõtte töötada võimalikult palju väljas värskes õhus, töötada olude kohaselt. Need põhimõtted läbivad punase niidina kehalise kasvatusel õppeprogramme. On täiesti lubamatu, kui sobivate ruumide puudumisel jäetakse koguni kehalise kasvatusel tunde ära või antakse neid siis ebahügieenilistes tingimustes, nagu näit. tolmustes ruumides.

Nõukogude pedagoogika nõuab kehalise kasvatusse õpetajailt suurt kohanemist kohalike tingimustega kehalise kasvatusse teostamisel. Kehalise kasvatusse õpetaja käsutuses on rikkalikult looduslikke ja kunstlikke vahendeid, mida leidub kõikjal ja mida saab edukalt kasutada noorsoo kehalisel arendamisel. Meie kliimas on tegemist kahe perioodiga kehalise kasvatusse töö korraldamisel: 1) sügisene-kevadine periood ja 2) talvine periood. Kehalise kasvatusse õpetaja on kohustatud neid perioode igakülgsest arvesse võtma ja oma töös täielikult ära kasutama. Ebasobiva võimla korral või koguni viimase puudumisel peab õpetaja siirduma õpilastega õue, loodusesse, mis pakub kõikjal ülirikkalikke võimalusi meie noorsoo kehaliseks kasvatamiseks.

On kujuteldamatu, et kehalise kasvatusse õpetaja ei oska kooliümbrust kasutada. Kooliõu ja koolimaja ligem ümbrus treppide, lasipuude, tarade, redelite, puuhalgude, lattide, kasvavate puudega jne., kooliümbruse loodus metsatukkade, kruusaaukude, võsa, muru, mahalangenud puudega jne. on rikkalikult sisustatud esmaklassiliseks võimlaks puhta ja hapnikurikka õhuga. Ometi võime ikka veel näha õpilasi võimlemas tolmuses klassitoas või koridoris, selle asemel et siirduda õue, millega säästaksime noorte kopsu nakatusohust, ja ergutada puhtas hapnikurikkas õhus organismi intensiivset ainevahetust ning soodustada südame tööd.

Pole olukorda, milles ei saaks kehalise kasvatusse tunde anda. Millegipärast osatakse aga vähe kasutada kooliümbruse loodust. Ei tulda sellele, et juba tunni 1. osas saab teha soojenduslikke harjutusi pinkide, tarade, puuhalgude jne. abil. Tunni 2. osas saab keha suurepäraselt läbi töötada, kasutades puuhalgel, kive, tarasid, kasvavaid puid jne. Tunni 3. osas on igati teretulnud rippped ja tasakaaluharjutused taral, lasipuul, puuokstel, jooksud ja hüpped üle kraavi, mängud maastikul ja metsatukas või võsastikus.

Kasutades kõiki kohapealseid võimalusi jõuame massmeetodi rakendamiseni. Massmeetodi puhul täidavad õpilased harjutusi korraga, ühise käskluse järgi. See on sobiv võtte kollektiivsuse kasvatamiseks. Kuigi siin ei saa teraselt jälgida iga õpilast individuaalselt, omab harjutuste üheaegne täitmine, eriti kui see toimub väljas värskes õhus, sügavat füsioloogilist ja psühholoogilist mõju. Samuti on meile kõigile teada, et kehalise kasvatusse korraldamine maastikutingimustes arendab nõukogude noorte kohanemisvõimet, millel on ülisuur tähtsus igapäevases elus ja Nõukogude kodumaa kaitsmisel, sest nõukogude kehakultuur valmistab ette tarmukaid kommunistmehitajaid.

Seega jõuame teadlikkuse printsiibini kehalises kasvatuses. Teadlik tegutsemine areneb jõudsasti mitmesuguste loomulike takistuste võitmisel, milleks on näiteks kraavide, tarade, kruusaaukude jne. ületamine. Muidugi ei eitata sellega kunstlike vahendite väärtust, vaid kriipsutatakse alla mõtet, et me peame senisest sootu põhjalikumalt ja mitmekülgsemalt kasutama looduslikke vahendeid. Oludekohase kehalise kasvatusse väärtuslikemaks küljeks on töötamine välitingi-

mustes, mis asetab õpilasi sageli äkkjuhtumite ette. Akktegevused on aga parimaks viisiks kohanemise ja taibukuse arendamisel.

Allpool tuuakse näitena mõned koolid, et osutada rikkalikele võimalustele kehalise kasvatuses korraldamisel välistingimustes.

Tartu 1. Keskkool asub keset linna. Ta omab head võimlat, kuid tal puudub kooli juures asuv väljak. Sellest hoolimata ei lase õpetaja E. Arand silmist oludekohast kehalist kasvatust välistingimustes. Sügisel-kevadisel perioodil siirdub ta klassidega Toomele ja Tähtvere parki massmeetodiliseks tööks. Erilise populaarsuse on võitnud maastikumängud Toomel, mille harrastamist tuleb kõikjal soojalt soovitada. See on eeltreening kergejõustiku distsipliinidele, mistõttu Tartu 1. Keskkool ongi juhtival kohal kergejõustikus ning „annab peksta“ Tallinna keskkoolidele. Millest see tuleb? Väga oluliselt värske õhu kasutamisest ja kiirtegevustest looduses, mispuhul noorte organism karastub ja nende kopsud ning süda arenevad tervislikes tingimustes eeskätt jooksu iseloomuga tegevuste kaudu, sest lühikese kestvusega kiirjooksud on iga treeningu alus.

Otepää Keskkoolil on puudulik võimla, kuid kooli külje all on ilus kuusik, toredad mäenõlvad, mis pakuvad üliavaraid võimalusi mitmekülgeks kehakultuuritööks nii sügisel-kevadisel kui ka talvisel perioodil.

Vana-Otepää Seitsmeklassiline Kool asub samuti keset ilusat loodust metsatukkade ja järskude kuplite ning kühmade vahel. Uhes metsatukas leidub suuri kraave, mis on sobivaid sügavushüpete ja peitevõimaluste kohti.

Antsla Keskkool omab väikest võimlat, kuid seal on kooli ligiduses ilus kuusik küngastega. Jällegi kuldsed võimalused mitmekülgeks välistegevuseks.

Juru-Kaiu Seitsmeklassilist Kooli piiravad tihedad lepestikud. Mee-nub seal koolis käies, kuidas mind võlusid kevadel need sinililli täis lepestikud. Mängisime seal noortena mitmesuguseid maastiku- ja võsämänge.

Kuressaare koole külastades on jäänud meelde lossivaremete ümb-rus kraavide, järsakute, toredate puude ja mitmesuguste treppidega. Neid looduslikke ja kunstlikke vahendeid saab väga edukalt kasutada välistundide andmisel.

Nii on meie vabariigi koolide ümbruses kõikjal suurepäraseid võimalusi heade kehalise kasvatuses tundide andmiseks. Terve meie sünnimaa loodus on suur võimla.

Lõpuks panem südamele kõigile kehalise kasvatuses õpetajaile, et nad teostaksid kehalise kasvatuses programmi nõuded käesolevas kirjutuses näidatud rikkalikke välistingimusi kasutades. Me oleksime halvad kehalise kasvatuses õpetajad, kui ignoreeriksime neid faktoreid, mida pakub loodus külluses kõikjal nõukogude noorte tervise karastamiseks, oskuste arendamiseks ja nende ettevalmistamiseks tööks ja NSV Liidu kaitseks.

KEHALISE KASVATUSE TUNNI PLAAN-KONSPEKT.

Kool: Tallinna I Keskkool. Klass: 8.
 Tunni eesmärk: takistuste ületamise õppimine.
 Vahendid: puuhalud, tara, sillakäsi puud.
 Koht: park Balti jaama juures.

Kuupäev: 14. okt. 1950. a.
 Kellaaeg: 17.00—17.45.
 Tunniandja: A. Kalamees.

Harjutuste liik	Harjutuste kirjendus
	I. Sissejuhatav osa (4. min.).
Riviharjutused	Rivistumine kolonni 3-kaupa. Raport. Tervitamine. Tunni ülesande teatamine. Rivistumine kiirusele mitmesse eri paika. Siira-viira jooks takistuste vahel, üle ning alt. Kõnd vaheldumisi kiirenduva kõnniga.
	II. Ettevalmistav osa (8 min.).
Käteharjutused	Hoojooksult tõuklemine taral. Paarilised rinnakuti: puuhalgude pildumine kaaslasele. Ring: halgude andmine (söötmise) käest kätte.
Seljaharjutused	Halgude viskamine taha.
Kõhuharjutused	Halgude viskamine ette koos jalahooga ette (ka üleshüppega).
Küljeharjutused	Halgude viskamine kõrvalt taha.
Jalgadeharjutused	Hüplemine üle püsti halu. Halud liiprite taoliselt: hüplev jooks üle „liiprite“.
	III. Põhiosa (30 min.).
Jõu- ja oskusharjutused. Jooks ja hüpped	Siira-viira jooks puude vahel. Käte kõverdamine tara najal. Hüplemine trepist üles. Koosjalu hüplemine nõlvakult alla. Hüplemine teeraja servalt servale pärimäge. Võimlejad 3-kaupa: 2 äärmist tõsthüpatavad seistes pingil kolmanda kaaslase kätest võttega üle pingi. Seis teeraja serval: kes saab 3 koosjalu hüppega risti üle teeraja kaugemale. Ripphüpe silla tugegelt. Toenghüpe üle silla käsipuu. Tirel ette murul. Uppkõnd kivitrepil.
Mäng	Mäng: Kaaslased paaris. Üks püüab puudutada 3 korda puud. Kaaslane takistab teda, püüdes teda omakorda puudutada 3 korda. Kindla aja jooksul rohkem kordi puud või kaaslast puudutatu osutub võitjaks. (Tegevuste vahel rahustushingamisi.)
	IV. Lõpposa (3 min.).
Rahustavad harjutused	Rivistumine kolonni kolmekaupaga. Tunni lühike kokkuvõte. Rahustuskõnd. Siirdumine laulu saatel kooli. Nägemiseni, 8. klass! Rivitult!

Minu töökogemusi.

A. JEVDOKIMOVA,

Tallinna 19. Keskkooli õpetaja, autasustatud Lenini ordeniga.

Partei ja valitsuse vastavad otsused on tõstnud meie kooli uuele, kõrgemale astmele. Need otsused esitavad ka õpetajaile tõsise ülesande — parandada oma tööd. Olles töötanud palju aastaid koolis, näis mulle mõnikord, et kõik oskused ja vilumused on omandatud, mis pärast oma pedagoogilist meisterlikkust ei olegi tarvis tõsta. Kuid seesugune arvamine ei ole sugugi õige. Elu areneb üha edasi, pedagoogika toob esile uusi probleeme, mida peavad lahendama õpetajad, kõigepealt aga pikka aega töötanud, kogenud õpetajad.

Pedagoogiline töö hakkas mulle meeldima juba ammu, nooruses. Võib öelda, et oma töö esimestest päevadest alates õnnestus mul tunde hästi anda, kuid täielikku rahuldust oma tööst tsaariajal ma ei tundnud ega võinudki tunda, sest õpetaja töö oli jäetud tollal unarusse ja teda ennast ei hinnatud. Suhtumine õpetajaisse oli selline, et nad tundsid endid üleliigseina.

Alles pärast Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni tundsin ma selgesti, kui kõrgele asetab nõukogude võim õpetaja ja kui suur on Nõukogude riigi ja bolševike partei, kogu meie rahva hool kooli ja õpetaja eest.

Oma töö jooksul olen ma õpetanud sadu õpilasi, kes töötavad nüüd meie rahvamajanduse kõigis harudes. Viimaste aastate jooksul on mul tulnud õpetada ka oma endiste õpilaste lapsi. Kui ilus on kuulda, kui mu endised õpilased oma lapsi kooli tuues räägivad: „Õpi selle õpetaja juures hästi, tema juures õppisin ka mina.“

Töötan algklassides. Lõpetanud 4. klassi eeskujulikult, jäid minu õpilased kuni keskkooli viimase klassini eesrindlasteks. Siit näeme, kui suur on algkoolis omandatud põhiteadmiste tähtsus.

Oma pikaajaliste kogemuste najal olen veendunud, et tõelist edu õppe-kasvatustöös ei saavutata üksi armastusega asja vastu, mis on muidugi iga tulemusrikka töö endastmõistetavaid eeldusi, vaid selleks tuleb ka visalt ja süstemaatiliselt töötada oma ideelis-poliitilise ja pedagoogilise taseme tõstmiseks. Seepärast täiendan ennast päevast päeva ja töötan läbi õppe-kasvatustöö iga detaili.

Juba ammu enne seda, kui tulevad kooli minu seitsmeaastased õpilased, mõtlen selle üle, kuidas neid vastu võtta, missugust tööd tuleks teha nende vanematega. Tuleb ju kooli alati väga erinevaid lapsi: ühed kohanevad kooli eluga kohe, lülituvad aktiivselt töösse, nimelt need, kelle kodudes on kasvatus õigesti korraldatud, kuid teised ei suuda seda nii kergesti. Seetõttu on vajalik suur ja tõsine töö lastevanematega. Ma tutvun kohe õppetöö algul vanematega, õpin tundma laste koduseid tingimusi. Sellega ühenduses on vaja organiseerida koolis esimese klassi õpilase nurgake, mille najal õpilased ja nende

vanemad võiksid saada piltliku ettekujutuse sellest, mis viisil peaks olema sisustatud esimese klassi õpilase töökoht, et ta saaks tulemusrikkalt töötada.

Tutvumine lastega toimub vestlemise teel. Alustan nendega vestlust sellest, et eile olid nad ainult lapsed, täna aga õpilased. Siis tutvustan lapsi kooli reeglitega, näitan igaiühele kätte tema istekohta, tutvustan naabriga, keda õpetan nimetama õige nimega. Selliseid vestlusi korraldan mitu korda, millega kaasnevad tutvumiskäigud mööda koolimaja.

Õppetöö algul on esimeses klassis nn. aabitsaeelne periood. Selle perioodi kestel õpetatakse lapsi andma küsimustele täisvastuseid, koostama lauseid, jagama lauseid sõnadeks ja sõnu silpideks ning tähtedeks. Samuti õpivad nad sel perioodil selgeks numbrid 1 kuni 10-ni, harjutades neid ka tagurpidi lugema. Aabitsaeelne periood on õppetöös väga vastutusrikas. Juba nende esimeste koolipäevade tööga peab õpetaja oskama ja suutma kasvatada lastes armastust kooli ja õppimise vastu, millel on tõsine tähtsus laste edaspidise töö edule.

Igas tunnis kasutan ma tingimata ka näitlikke vahendeid. Toon allpool selle selgituseks 1. klassi matemaatikatunni kirjelduse. Tunni teemaks on tutvumine arvu ja numbriga 1. Valin välja hulga asju ja samuti pilte, millel on joonistatud üksik ese. Olles tuttav õpilaste teadmistega tean, et peaaegu kõik oskavad lugeda kümneni. Teatan, et täna tutvume arvuga 1. Selgitan lastele piltide ja esemete najal arvu 1 mõistet. Kinnistamiseks lasen tõsta igal õpilasel üles ühe sõrme, ühe pliiatsi, palun näidata klassis esemeid, mida on vaid üks; siis lasen joonistada ühe ringikese, ühe ruudu. Pärast seda näitan õpilastele plakatit, millele on trükitud number 1, siis kaarti number 1-ga. Selgitan number 1 kuju. Sel teel omandavad lapsed arvu 1 ja number 1 mõiste. Siis lööme lahti ülesannete kogu, kuhu on joonistatud üksikud esemed. Nende najal süvendavad lapsed oma arusaamist käsitlusel olevast küsimusest. Koduseks ülesandeks annan joonistada näit. ühe maja, ühe aknaruudu ja ühe redeli.

Number 1 kirjutamise kannan ma üle järgmisele tunnile. Selliselt korraldan ma ka teiste numbrite käsitlemise 1. klassis.

Toon näitena teise aritmeetikatunni 1. klassist. Selle teemaks on liitmine kolmekaupade arvudele 1, 2, 3, 4, 5, 6 ja 7. Näitlikud vahendid on mitmesugused: 4 lehma (maketid), 5 kala (maketid), 6 koerakest (maketid), 7 õuna, 8 porgandit, 9 sibulat, 10 ämbrikest. Tundi alustan koduste tööde kontrollimise ja sellele vastava käsitlemisega. Uue aine käsitlemisele asudes teatan tunni teema — liitmine kolmekaupade. Õppeabinõude varal näitan järjekindlalt, kuidas toimub liitmine kolmekaupade. Uue aine selgitamisel on ülitähtsaks tingimuseks, et õpetaja tunneks ja arvestaks iga õpilast. Ma tean, kuidas reageerivad õpilased uuele materjalile, kuidas nad sellest aru saavad. Teiseks tingimuseks uue aine käsitlemisel on kõigi õpilaste aktiveerimine, nende loogilise mõtlemise arendamine. Veendunud selles, et kõik õpilased on

küsimusest aru saanud, siirdun ma abstraktsele materjalile. Selleks on liitmistehete lahendamine, nagu $2+3$, $5+3$ jne. Seejärel lähen ma üle probleemülesannete lahendamisele, kus tehtena esineb liitmine kolme-kaupa. Lasen lastel ka ise mõelda taolisi ülesandeid. Pärast koduste ülesannete andmist (kui veel on aega), praktiseerin liitmist peast või matemaatilist mängu „Kopp-kopp“. Mäng seisneb järgmises: paberile on joonistatud suur ring, mille keskel asetseb osuti. Mööda ringi on joonistatud numbrid. Kuuldud koputuste arvu järgi peab õpilane näitama osutiga vastavat numbrit.

Esimeses klassis matemaatikaülesannete lahendamist õpetades on peamiseks eesmärgiks: 1) õpetada lapsi iseseisvalt lahendama ühe-kahe tehtega ülesandeid õpetaja etteütlemise või õpiku järgi; 2) õpetada koostama kahetehtelise ülesande lahendamise plaan; 3) osata analüüsida ülesannet, s. t. selgitada välja vajalikud andmed ülesande lahendamiseks, lähtudes seejuures ülesande küsimusest. Lihtsate ülesannete lahendamist alustan ma lastega esimestest koolipäevadest alates. Esialgu on nende ülesannete sisuks esemed, mis ümbritsevad lapsi klassis (raamatud, vihikud, pliiatsid, koolipingid, kuubid, kepid, ringid jne.). Materjali lihtsa ülesande jaoks annab ka pilt või joonistus. Ülesandeid valin samuti nende esemete valdkonnast, mis ümbritsevad last väljaspool kooli, kuid on temale hästi tuntud, nagu linnud, loomad, majad jne. Juba esimese klassi ülesannetekogu esimesed leheküljed annavad võimaluse koostada ülesandeid liitmisest ja lahutamisest esimese kümne piirides.

Võtan järgmise näite: pilt linnupesa kujutisega, kus istub 4 linnupoega. Nende juurde lendab emalind. Õpilased koostavad selle pildi põhjal jutukese, mis on üheaegselt ka ülesanne: „Pesas istus 4 lindu. Nende juurde lendas veel üks lind. Mitu lindu on nüüd pesas?“

Vaadeldes teisi pilte raamatus (ülesannete kogus), koostavad õpilased ülesandeid liitmisest ja lahutamisest esimese 10 piirides.

Ma püüan algal näitlikustada iga aritmeetilist tehet ja probleemülesannet, kasutades selleks pilte, makette või loomulikke esemeid. Suurel arvul erineva sisu, kuid ühesuguse matemaatilise probleemiga ülesannete lahendamine veenab õpilasi ühe ja sama tehte kasutamises, näiteks: „Karbis oli 5 pliiatsit, 3 pliiatsit anti õpilastele. Mitu pliiatsit jäi karpis?“ või: „Klassis rippus 6 pilti, 3 pilti viidi ära. Mitu pilti jäi klassi?“ jne.

Taoliste ülesannete lahendamist näitlikustan ma jälle näit. piltide lisamise ja äravõtmisega, raamatute lugemisega portfellis, kirjutusabinõude jagamisega õpilastele jne. Alles seejärel kasutan väljendit: „Ma ütlen teile veel ühe ülesande“, s. t. hakkam tarvitama terminit „ülesanne“. Järgmisel tunnil võtan juba tarvitusele väljendi „ülesande lahendamine“. Probleemülesannete lahendamise algul õpilased ei eralda ülesande tingimusi ja küsimust. Seepärast püüan probleemülesannete lahendamise esimestel tundidel teha õpilastele arusaadavaks, et ülesanne koosneb tingimustest ja küsimusest. Korrata üles-

annet tähendab seega korrata ülesande tingimusi ja küsimust. Lahendada ülesanne tähendab sooritada tehe — liitmine või lahutamine; lõppsaadus on ülesande vastus. Kõik see saavutatakse ülesannete lahendamise teel.

Lihtsate ülesannete lahendamisel pööran ma tähelepanu järgmistele momentidele: 1) õpilastele ülesande tingimuste teatamine; 2) ülesande kordamine küsimuste näol ja küsimusteta; 3) ülesande küsimuse esiletõstmine; 4) lahendamine: tehte valik ja arvutamine; 5) ülesande vastuse sõnastamine ja 6) ülesande lahenduse üleskirjutamine.

Et kontrollida, kui palju said õpilased aru eri tüüpi ülesannete sisust ja ülesehitusest, lasen ma õpilastel ise ülesandeid koostada. Järgmiseks sammuks on kahetehtelised, s. t. liitülesanded. Siin on lastele uueks momendiks lahendamise plaani koostamine. Esimete liitülesannete näitlikustamiseks kasutan ma liikumisstseene. Olgu ülesanne: „Tütarlapsel oli 9 kopikat. Ta tahtis osta raamatu. Seepärast läks ta ema juurde ja palus veel kümme kopikat. Pärast seda ruttas ta kauplusse ja ostis raamatu, mis maksis 15 kop. Kui palju raha jäi tütarlapsel järele?“

Ülesande lahendamiseks kutsun välja õpilase, kel on 9 kopikat. Teine õpilane kujutab ema, kes annab talle veel 10 kopikat. Esimene õpilane läheb kokkulepitud kohta („kauplusse“) ja maksab 15 kopikat „kassasse“. Seejärel loeb ta järelejäänud raha üle.

Klass jälgib selle õpilase tegevust, eraldab tegevuse kaks etappi ja vastab küsimustele, kuidas lahendati ülesanne.

Uue aine selgitamisel pööran alati erilist tähelepanu nõrkadele õpilastele.

Lühidalt peatun lugemistundidel. Neis tundides sean ma endale ülesandeks õpetada lapsi teadlikult, õigesti ja ilmekalt lugema, püüan kasvatada ja arendada õpilastes sügavaid tundeid ja mõtteid loetu puhul, õpetada neid loetut selgesti jutustama, õpetada neid kaasakiskuvalt deklameerima. Ainult need tunnid on viljakad, kus lapsed on aktiivsed — mõtlevad, elavad kaasa, avaldavad oma arvamusi ja tähelepanekuid. Siin on möödapääsematu näitlikkus, aga väga mitmesugustes vormides: õpilaste otseste tähelepanekute kasutamine, katsete tegemine, piltide vaatlemine.

Ettevalmistavat tööd lugemiseks ja vestlusi loetu üle ma püüan korraldada näitlikult, kasutades laste endi kogemusi ja kutsudes neis esile sügavaid elamusi. Siin tuleb oskuslikult ühendada õpetus ja kasvatus. Toon näitena ühe tunni, mille teemaks oli lugemispala „Vanja Andrianov“ (Suure Isamaasõja kangelane) lugemine.

1. Ettevalmistav töö. Lugemispalas tuleb ette sõnu, mis vajavad täpsustamist ja selgitamist. Neid sõnu võib selgitada kuni lugemiseni. Seejärel annab õpetaja ülevaate fašistide kallaletungist Nõukogude Liidule, sellest, kuidas me võitsime suure väejuhi seltsimees Stalini juhitud juhitud, kuidas kogu rahvas asus Nõukogude kodumaa kaitsele, kuidas

surmakartmatud partisanid hävitasid vaenlase elavjõudu ja tehnikat. Õpetaja jutustab lühidalt 13-aastasest poisikesest Vanjast.

2. Lugemispala lugemine õpetaja poolt, millele järgneb küsimuste esitamine loetu üle selle eesmärgiga, et teada saada, kas kõik õpilased said aru jutustusest.

3. Lugemispala lugemine õpilaste poolt osade kaupa sisu parema omandamise ja lugemistehnika kätteõppimise eesmärgil. Pärast iga osa lugemist õpilaste poolt jutustatakse läbiloetu ja esitatakse küsimusi selle osa peamõtte kohta. Analüüs toimub kõigi õpilaste osavõtul. Kõik küsimused kirjutatakse tahvlile ja nende järgi jutustatakse pala tervikuna ümber. Järelduse teevad õpilased ise: Vanja — kangelane. Pärast seda jutustab õpetaja sellest, et niisuguseid kangelasi oli palju. Õpilased ise jutustavad, mida nad teavad kangelastest. Õpetaja valib rea lugemispalu sel teemal ja loeb neid ette väljaspool tunde.

Nüüd peatun ühel tähtsal osal 2. klassi õppetöös — kirjanditel. Kirjandid, olgu suulised või kirjalikud, aitavad kaasa õpilaste mõtlemise ja kõne, samuti ka kujutluste arenemisele. Rohkem kui mistahes muud liiki töödes ilmneb kirjandeis lapse suhtumine teda ümbritsevasse tege-
likkusse, teiste inimeste tegevusse ja oma isiklikku käitumisse.

Seda tööd püüan ma nii korraldada, et õpilased valiksid välja klas-
sis omandatud ja raamatuist saadud teadmistest selle, millel on seos antud teemaga. See saavutatakse süstemaatilise õpetamise ja kestva harjutamisega (materjali valimise oskus, sündmuste käigu järjekindel ülesehitamine, mõtete täpne väljendamine jne.). Lapsi tuleb õpetada valima sõnu ja väljendeid, õigesti paigutama sõnu lauseis, mitte tarvi-
tama samu sõnu mitu korda lähestikku, mitmekesistama lauseehitust jne. Õppeaasta kestel organiseerin ma loodusvaatlusi, kust õpilased ammutavad rikkalikku materjali kirjandite kirjutamiseks küsimuste järgi. Kirjandite teemadena olen kasutanud näit. järgmisi: „Mida tõi meile sügis“, „Mida me nägime ekskursioonil“, „Kuidas meie klass tähistas oktoobripühi“, „Esimene lumi“ jne.

Alates teisest veerandist koostan küsimused nii, et õpilastel tuleb neile vastata mitte ühe, vaid kahe-kolme lausega.

Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni aastapäeva eel annan ma õpilastele ülesandeks jälgida sel päeval ilmastikutingimusi, pöörata tähelepanu kaunistatud majadele, tänavatele, inimeste tegevusele jne. Pärast oktoobripühi kirjutavad õpilased kirjandi järgmiste küsimuste põhjal: 1) Milline oli ilm?, 2) Mida nägite tänaval? ja 3) Mis toimus koolis? See on suuline jutustus. Teisel poolaastal lähen üle kirjalikele kirjanditele plaani järgi, mis ei ole väljendatud küsimuste, vaid peal-
kirjade näol. Kuni selleni tuleb teha vastavat ettevalmistustööd luge-
mistundides. Koostades õpilastega loetud pala plaani, näitan, et luge-
mispala igale osale saab panna pealkirja; harjutan õpilasi loetud pala sisu osade kaupa kokku võtma pealkirjadena; õpetan neid valima kõige enam sobiva pealkirja iga osa kohta. Praktiseerin ka kirjandeid, mis on seotud grammatilise teemaga. Näitena toon kirjandi piltide järgi,

mida kasutatakse heliliste ja helitute kaashäälikute õppimiseks. Tahvlil on kolm pilti siilist, samuti on siia kirjutatud järgmised sõnad: siil, aed, rohi, müts, kurikad. Õpilased koostavad kirjandi, kasutades antud sõnu. Pärast kustutatakse need sõnad tahvlilt ja õpilased kirjutavad lookese iseseisvalt. Selliseid kirjandeid on otstarbekas kirjutada mistahes õigekirjareegli õppimise lõpetamisel.

Kasulik on kirjutada kirjandeid piltide järgi seetõttu, et see õpetab õpilasi loogilise järjekindlusega edasi andma oma mõtteid. Niisuguse tunni käik, kus kirjand koostatakse pildi järgi, võiks minu arvates olla järgmine:

1. Sissejuhatav osa, mille eesmärgiks on õpilaste ettevalmistamine ühe või mitme pildi sisu paremaks mõistmiseks.

2. Piltide vaatlemine õpilaste poolt ühes järgneva arvamuste vahetamisega piltide sisu suhtes.

3. Õpetaja vestlus õpilastega piltide sisust, mille eesmärgiks on täpsustada, parandada ja üldistada õpilaste poolt öeldut.

4. Sobiva pealkirja valimine kirjandile.

5. Kirjandi plaani koostamine küsimuste või pealkirjade näol.

6. Kirjandi üksikute osade täiendamine ja täpsustamine.

7. Lühike kokkuvõtte koostatud kirjandi sisust tervikuna.

Tundideks püüan alati valmistuda hoolikalt. Kalendaarse plaani järgi määrän kindlaks tunni teema; mõtlen selle tähelepanelikult läbi, et esitada materjal arusaadavas vormis; valin välja näitlikud vahendid, mõtlen läbi ja märgin üles kõik küsimused. Püüan anda tunnid nii, et kõik õpilased töötaksid aktiivselt kaasa.

Hoolimata oma suurest tööstaažist ja vilumusest tarvitan ma alati uema meetoodilise kirjanduse ja ajakirjanduse abi.

Tutvun pidevalt teiste õpetajate tööga ja kasutan nende häid kogemusi, mis on mulle suureks abiks. Praegu juhatan ma 2. klassi. Paljugi on tulnud mõelda ja tuleb mõelda ka edaspidi selle üle, kuidas käsitleda õpilastele eriti õppeprogrammi raskemaid küsimusi, et nad saaksid kõigest hästi aru ja omandaksid õppematerjali teadlikult.

Sõbralik koostöö kolleegidega, armastus nõukogude õpetaja vastutustrikaste ja üllaste ülesannete vastu, süstemaatiline enesetäiendamine — need on teed, mis viivad kõikjal headele tulemustele.

Noore kasvataja tubli töö.

E. SUITS.

Töökogemuste vahetamine on tõhusaid vahendeid lasteaedade kasvatustöös paremate tulemuste saavutamiseks. Meil on küllalt tublisid kasvatajaid, kelle töö on eeskujuks teistele. Seepärast on tähtis tunda nende kasvatajate töösüsteemi ja -võtteid. Teiselt poolt on vajalik, et vilunud, suure pedagoogilise staažiga töötajad abistaksid noori kasvatajaid, juhiks tähelepanu puudustele ja vigadele nende töös, aidates neid kõrvaldada.

Allpool kõneldakse Antsla Linna Lasteaia kasvatustööst. Kuigi siin töötab staažilt noor kasvataja, on tema saavutused hinnatavad. Ja seda eelkõige seetõttu, et ta armastab oma tööd, et tal on teravat silma kasvatusküsimuste nägemiseks, et ta oskab õigesti läheneda nende lahendamisele.

Antsla Linna Lasteaias käib keskmiselt 23 last, moodustades ühe rühma. Lasteaia kasvatajaks on sm. Salme Aia, kes töötab kasvatajana teist aastat. Asudes tööle möödunud aasta 1. septembril, oli ta töö esialgu raske, sest ta ei leidnud vajalikku abi ja nõu tollaegaegselt lasteaia juhatajalt, ent tal ise puudusid kogemused nii mitmeski esilekerkinud kasvatustöö küsimuses.

Palju uusi lapsi tuli lasteaeda juurde, kes olid kasvanud üksikult perekonnas. Neile oli lasteaia kollektiiv võõras, nad ei suutnud kuidagi esimestel päevadel teiste lastega sobida. Viieaastane Aare nuttis alati. Ta kaebas, et teised lapsed teevad talle liiga. Selgus aga, et just Aare ise tegi teistele lastele haiget. Kulus umbes kuu aega, enne kui Aarelt saadi kasvataja järjekindla individuaalse tööga kaklemise komme ära harjutada, ja siis lakkas nutt iseenesest.

Väikesel Tamaral, kellel ei ole kodus ema, polnud algul aimugi elementaarseist hügieenilisist nõudeist. Kasvataja jõudis temale alles paari kuu jooksul tarvilikud harjumused kasvatada. Temast arenes väga kena ja sõbralik laps, suuremad lapsed hoidsid teda väga, olgugi et Tamara ei osanud nendega eesti keeles suuremat rääkida. Võrdlemisi lühikese aja kestel õppis Tamara teistega ka eesti keeles rääkima.

Kasvataval oli kaunis palju arusaamatusi Jaani nimelise poisiga, kes oli kasvanud koolimajas ja oli seal õpilaste poolt hellitatud. Ta nõudis lasteaiaiski endale eesõigustatud seisukohta. Kui kollektiiv seda temale ei võimaldanud, oli algul nuttu ja pahandust palju. Et tema suhtes kasvataja poolt mingeid järeleandmisi ei tehtud, harjus ta peatselt olukorraga ja muutus kollektiivi aktiivseks liikmeks.

Kaks kuueaastast tüdrukut — Tiia ja Mai — olid kasvanud kodudes üksikute lastena, hellitatuina ja olid seetõttu lasteaias liiga passiivsed. Nendega pidi kasvataja individuaalselt töötama, et äratada nendes huvi lasteaia tegevuse ja ümbritseva elu vastu. Tiia, kuigi füüsiliselt väga hästi arenenud, oli liiga närviline. Väiksemgi märkus teiste laste

poolt ajas tema nutma. Alalise julgustamise ja ergutamise suutis kasvataja teda siiski niikaugele arendada, et ta kevadpeol deklameeris montaažist „Kolhoos“ ühe osa. Ulevaatuspäeval esines ta juba täiesti julgelt lauludega ja võimlemisrühmas oli ta parimaid esinejaid. Ka Mai arenes peaaegu võrdselt Tiaga ja võttis osa meeleldi kollektiivseist üritustest.

Nelja-aastased poisid Leo ja Jaak olid mõlemad vähe arenenud, kui lasteaeda tulid. Alaliselt rikkusid nad lasteaia distsipliini ja hiilisid igal võimalikul juhul teiste laste juurest minema. Nüüd on Leost saanud tubli laulumees, ta oskab hästi deklameerida, töötundides on ta väga agar ja osav. Jaagu kohta veel seda öelda ei saa, sest tema arenemine on väga pikaldane. Pikaldast arenemist põhjustab kindlasti ka kodune ebaterve perekondlik olukord. Kasvataja on korduvalt külastanud Jaagu vanemaid kodus ja andnud neile nõu kasvatusküsimustes, mispärast on loota, et perekondlik kasvatus lasteaia kaasabil paraneb ja ka Jaagu juures ilmnenu halbused kaovad.

Eriti raske oli kasvatajal toime tulla kuueaastase Jukuga. Juku on väga andekas poiss, omab suurepäraselt lauluhäält ja rütmitunnet. Joonistamisel on ta väga osav ja muudki käelist tegevust teeb ta korralikult, hästi ja puhtalt. Kuid säärast pimedat viha ja tigidust ei ole kasvataja näinud üheski lapses, nagu see esines Juku juures. Vähe-magi põhjuse puhul löi ta teisi armutult. Kõige rohkem sai kannata ta nelja-aastane õde Mare. Kasvatajale selgus nende kodus käies, et laste ema on usukultuse igandite kammitsais ja kasvatab ka oma lapsi religioosuses vaimus, karmi ja range vitsahirmu all. Isa on lastel surnud. Ka kasvataja korduv vestlemine emaga ei andnud algul märgatavaid tulemusi, sest usukultuse harrastamine oli muutnud ema umbusklikuks ja kinniseks. Arusaadavalt ei saagi niisugustel juhtumitel loota kiirele edule: ainult lasteaia ja hiljem ka kooli visa ja järjekindel kasvatustöö võib siin tulemusi anda. Seepärast ongi tähtis, et kasvataja iga last ja tema kodu üksikasjaliselt tunneks.

Teised lapsed olid kõik rõõmsaloomulised ja aktiivsed, sobisid kollektiiviga hästi, mispärast nendega ei olnud kasvatajal erilisi raskusi kasvatustöös.

Kasvandike füüsiliseks arendamiseks ja karastamiseks on lasteaial iga päev kavas hommikune võimlemine, mis toimub tavaliselt enne hommikueinet. Suvel, sügisel ja kevadel ilusate ilmadega võimeldakse harilikult õues. Võimlemine algab laste rivistamisega, siis järgneb mitmesugune kõnd ja lühikesed jooksud, edasi liigutused kõigile lihasterühmadele. Aeg-ajalt esineb jutustavat võimlemist mitmesugustel teemadel, nagu „Maalesõit“, „Metsatöö“, „Seenelkäik“, „Lähme taastama“, „Turbalõikus“ jne. Viimane teema andis materjali ka laste silmaringi laiendamiseks. Lapsi tutvustati turbabriketiga. Kasvataja seletas neile, kuidas briketti valmistatakse ja näitas, kuidas briketiga köetakse. Kuueaastane Jüri oli sellest ergutatuna suvisel pühapäeval tassinud mitu korvitäit rabamulda koju ja ise brikette valmistama ha-

kanud. Ta kurtis hiljem teistele lastele, et tema valmistatud briketid määrinud ta käed, näo ja riided ära, kuid pole ikkagi kõvaks kuivanud.

Suvel, kui olid soojad päikesepaistelised päevad, käisid lapsed kasvataja järelevalvel ojas suplemas, samuti võeti õhu- ja päikesevanne.

Kultuur-hügieeniliste harjumuste kasvatamiseks on pidevalt nõutud lastelt jalgade korralikku pühkimist tuppa tulles ja käte pesemist enne sööki ning mõningate käeliste tööde lõpetamise järel. Söögilauas õpetatakse lapsi korralikult istuma, õigesti kasutama lauanõusid ja vaik-selt käituma söögi ajal. Tervitamine ja tänamine, samuti tarviduse korral vabandamine on lasteaias heaks kombeks. Poistelt nõutakse lühikeste juuste kandmist; kui vaja, tuleb kasvataja ise juukselõika-mise masinaga appi. Pärast sööki õpetatakse lastele suuloputamist, kuid hambaharja ei ole senini lasteaias veel kasutamisele võetud. Ka selgitatakse lastele toore puu- ja juurvilja puhastavat mõju hammas-tele.

Laste silmaringi laiendamiseks on korraldatud jalutuskäike loo-dusse. Neil jalutuskäikudel on õpetatud kasvandikke vahet tegema puu ja põõsa vahel, samuti on neile õpetatud puuliikide nimetusi. Lapsed on korjanud õitsvaid taimi, kuivatanud neid ja kleepinud alusele, õppides seejuures tundma taimede nimetusi. Metsas on vaadeldud värsketel kändudel puu kasvuringe, leides nende najal vastava puu vanuse. Niisama on lapsed tundma õppinud metsas kasvavaid marju. Ka tähtsamate söödavate seente liigid on paljudele sel viisil tuttavaks saanud; mürgistest seentest tuntakse valget ja punast kärbseseent.

Haistmismeelse arendamiseks on lastud lastel nuusutada näit. petroo-leumi, bensiini, äädikahapet ja nuuskpiiritust. Nuuskpiirituse kohta ütles Maie: „See on vanaema jalarohi, paha lõhn sellel, silmad paneb vett jooksuma.“ Veel on lõhnavaid lilli ja taimi, samuti ka toiduaineid eraldatud haistmise teel. Nahatunde arendamise otstarbel on lapsed kominud näit. krobeline koorega männihalgu, siis kuuse-, haava- ja kasehalgu. Enne seda on korraldatud lastega puukoorte vaatlusi.

Joonistamise vastu on kasvataja suutnud äratada lastes elavat huvi. Algul oli palju raskusi inimese ja hobuse kujutamisel. Eriti suure huviga joonistavad suuremad lapsed, kes suhtuvad oma töösse juba kriitilise pilguga. Inimese joonistamise eel korraldas kasvataja lastega vaatlusi, kus täpsustas nende kujutlusi inimese kehaosadest. Ka inimese kuju voolimise savist aitas lapsi joonistamisel. Osa lapsi armastas metsa joonistamisel puid reas kujutada. Metsas lastega jalu-tades juhtis kasvataja nende tähelepanu sellele, et puud ei kasva alati reas. Tulles kord lastega sihti mööda läbi noore metsa ütles 6-aastane Jaan kasvatajale: „Tädi, sa ütlesid, et puud ei ole reas, siin on aga kõik puud ilusti reas.“ Tõepoolest oligi seal istutatud mets ja puud olid reas. Muidugi seletas kasvataja, et see mets on istutatud, mis-pärast siin kasvavad puud reas.

Kuueaastane Tiiu ei tahtnud algul üldse joonistada. Joonistama ergu-tas kasvataja teda sellega, et hakkas tema kodust rääkima, siis joonis-

tas paberile maja ja küsis, mis värvi on tema kodu ukсед, aknad, kas sama värvi nagu lasteaial. Siis joonistas majale ühe korstna ja paar akent. Tiiu juhtis kasvataja tähelepanu sellele, et majal, kus tema elab, on kaks korstnat. Kasvataja käskis tal teise korstna juurde joonistada ja läks ise teiste laste juurde. Tiiu joonistaski teise korstna ja lisaks veel ühe akna majale. Ka pärastistel joonistamistundidel kasutas kasvataja umbes sama meetodit. Tulemuseks oli, et Tiiu hakkas ise meeldi joonistama.

Vestlustundides püüab kasvataja arendada laste kõnet. Vestlused toimusid esialgu lähema ümbruse ja ümbritseva elu teemadel. Kasvataja harjutas lapsi täie lausega vastama, mitte „jah“ ja „ei“-ga. Elavaloomuliste aktiivsete lastega võis vestelda väga mitmesugustel lastele huvitavatel teemadel, tagasihoidlikke ergutas kasvataja jutuga laste kodu üle. Lapsed elavad kaasa jutustustele Leninist ja Stalinist. Kasvataja vestleb nendega Isamaasõja kangelastest, meie partei ja valitsuse vastutavatest seltsimeestest, töökangelastest.

Lapsed armastavad väga, kui neile midagi jutustatakse või ette loetakse. Lugemiseks ja jutustamiseks kasutab kasvataja kõike sobivat, mis viimasel ajal on eelkooliealistele lastele trükist ilmunud. Kogust „Kümme lugu lastele“ on õpitud: „Mis on hea ja mis on halb“. Aabit-sast on loetud „Kelleks tahan saada“, ajalehest „Säde“ luuletus „Ehitaja“. „Kalevipojast“ on loetud lühipalasid. Lastele armsamad lood on „Kalevipoeg ema otsimas“, „Lahing Tuuslari sõdalastega“ ja „Sõit maailma otsa“.

Sõnavara rikastamiseks ja õige hääldamise omandamiseks kasutatakse lühiluuletuste päheõppimist. Nii oskab suurem osa lapsi peast „Kelleks tahan saada“ ja „Meie juhid“.

Mõistete masinist, lendur, sõdur jne. selgitamiseks kasutab kasvataja vastavat pildimaterjali. Suurt rõhku pannakse laste juures sõnalõppude selgele hääldamisele ja sõnade õigele rõhutamisele. Lasteaeda tülles esines mitmel vääratusi üksikute sõnade hääldamises, nagu imiline pro inimene, talger pro taldrik jne. Kasvatajale tegi suuri raskusi laste juures kohaliku murde parandamine. Antsla ümbruses räägitakse: ma es pro ma ise, kos sa läht? pro kuhu sa lähed? jne. Suuremad lapsed on sel alal mõningat edu saavutanud, kuid väiksemad lapsed armastavad rääkida kohalikus murdes ja võõrdumine sellest näib neile raske olevat.

Töökasvatuse otstarbel õpetatakse lastele endateenindamist pesemisel, rõivastumisel, lauakatmisel jne. Lapsed panevad alati ise mänguasjad kohale pärast mängimist. Õueala korrastamiseks aitavad lapsed jõudumööda kaasa. Ka lastakse neid vahel õues lühikesi lõhutud puid ilusti riita laduda, kusjuures lapsed on selles töös omavahel võistluses.

Kevadel ja suvel oli lastel aias palju tegemist. Neil olid aias omad peenrad, kuhu nad ise kasvataja juhatusel ja näpunäidetel külvasid hernest ja kurke. Lapsed kastsid väikeste kastekannudega kultuure ja puhastasid neid umbrohost. Kõrsviljade tutvustamiseks külitati suvel

katselappidele kaera, otra ja hargneva peaga nisu. Tehnilistest kultuuridest kasvatati kolme sorti lina. Lastega tehti korduvalt kultuuride vaatlusi. Nii vaadeldi näit. lina kasvamist, õitsmist, kuparde arenemist. Linakitkumine toimus lastega 29. augustil; seemned võeti kupardest välja ja puhastati tuulamisega. Lapsed töötasid linakitkumisel brigaadides, olles endi vahel võistluses.

Silmaringi laiendavaks tööks oli ka aedoa kasvatamine. Aedoa kasvamisel korraldati jällegi vaatlusi. Uba kasvas hästi, sest lapsed hoolitsesid ta eest eeskujulikult.

Hea ja hoolsa töö hindamist, aga halva ja hooletu töö puhul esinevaid äpardusi püüab kasvataja lastele näitlikult arusaadavaks teha ka nukuteatri etendustega. Neid on korraldatud aasta kestel 11 korda. Nukuteatri repertuaar on kasvataja omalooming. Ainet selleks sai ta A. Jakobsoni muinasjuttude kogust „Õöbik ja vaskuss“ ning mitmeist lasteraamatuist. Käpiknukud valmistas kasvataja ise munakoortest ja teistest käepärast olevaist materjalidest.

Nukuteatri külalisetendusel käidi kogu lasteaia kollektiiviga. Lapsed elasid etendusele väga kaasa.

Igale pidupäevale antakse lasteaias päevakohane ilme. Nendeks puhkudeks tuuakse lastega metsast rohelist, millega kaunistatakse Lenini ja Stalini portreed. Pidupäevadel esinevad lapsed päevakohaste deklamatsioonide ja lauludega.

Sügisel lasteaia kooliminevate laste lahkumispäevale anti samuti pidulik ilme. Lahkujad said lilli ja kingitusi. Sel puhul oli lasteaias ka nukuteatri etendus teemal „Mis loomad arvavad koolist“.

Antsla Seitsmeklassilise Kooli esimese klassi juhataja kõneleb väga kiitvalt kõigist lasteaiaast tulnud õpilastest. Tema kinnitust mööda on nad eeskujuliku käitumisega, sobivad toredasti klassikaaslastega ja õpivad headele ning väga headele hinnetele.

Toimetuse kolleegium: L. Hallo p (toimetaja kt.), E. Murdmaa, A. Pint, A. Raud, S. Vapper. Toimetus: Tallinn, Tõnismägi 11. Ladumisele antud 21. XI 1950. Trükkimisele antud 11. XII 1950. Paber 67×95 cm 1/16. MB-10156. Trükiarv 2365. Trükitähti trükipoognas 50 195. Trükipoognaid 4,89. Arvutuspoognaid 5,07. Tellimise nr. 2211. Trükikoda „Punane Täht“, Tallinn, Pikk t. 54/58.

Ilmub 1 kord kuus. Üksiknumbri hind 5 rubla. Tellimishind: 6 kuud — 30 rubla.

Väljaandja: Eesti NSV Ministrite Nõukogu j. a. Polügraafiatööstuse, Kirjastuste ja Raamatukaubanduse Valitsuse Ajalehtede-Ajakirjade Kirjastus, Tallinn.

На эстонском языке. «Ньюкоуде Коол» (Советская школа)
Орган Мин. Просв. ЭССР.

СОДЕРЖАНИЕ

Передовая. С Новым годом, товарищи!	709
Э. Маттизен. О теории и тактике большевистской партии по вопросам войны и мира	715
Я. Ленцман. Как возникло христианство	731
М. Скаткин. Об изучении опыта школ	744
А. Каламеэс. Широко использовать местные возможности во физкультуре!	754
А. Евдокимова. Из моего опыта	758
Э. Суйтс. Хорошая работа молодой воспитательницы . . .	764

1250

19765
172. 12531 (12)

Rbl. 5.—

129 8